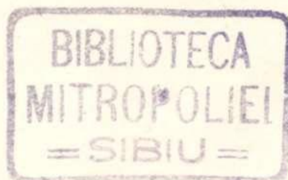
REVISTA TEOLOGICĂ

BIBLIOTECA
MITROPOLIEI
= SIBIU =
ex. 1

SERIE NOUĂ, Anul II, (74), Nr. 4, OCT.—DECEMBRIE, 1992

EDITURA MITROPOLIEI ARDEALULUI
SIBIU

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ
ÎNTEMEIAT ÎN 1907

CUPRINS

Pag.

PASTORALE ARHIEREŞTI

STUDII ŞI ARTICOLE

ÎNDRUMĂRI OMILETICE

Inv. '09
RT 39

REVISTA TEOLOGICĂ

REVISTA OFICIALĂ A MITROPOLIEI ARDEALULUI

4

BIBLIOTECA MITROPOLIEI SIBIU

SERIE NOUĂ, Anul II, (74), Nr. 4, OCTOMBRIE—DECEMBRIE, 1992

EDITURA MITROPOLIEI ARDEALULUI
SIBIU

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ

ÎNTEMEIAT ÎN 1907

COMITETUL DE REDACŢIE

PREŞEDINTE

Î. P. S. Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, Mitropolitul Ardealului

VICEPREŞEDINŢI

P. S. ANDREI ANDREICUŢ, Episcopul Alba Iuliei

P. S. Dr. IOAN CRIŞANUL, Episcopul Oradiei.

P. S. JUSTINIAN CHIRA, Episcopul Maramureşului

MEMBRI

P. S. Dr. SERAFIM FĂGĂRĂŞANUL, Episcop-vicar, Sibiu

P. S. Dr. IRINEU POP-BISTRIŢEANUL, Episcop-vicar, Cluj-Napoca

P. C. Pr. prof. Dr. MIRCEA PĂCURARIU, Decanul Facult. de Teol. Sibiu

P. C. Pr. GHEORGHE PAPUC, Consilier cultural, Sibiu

P. C. Pr. PETRU PLEŞA, Consilier cultural, Alba Iulia

P. C. Pr. OCTAVIAN D. RUSU, Inspector eparhial, Oradea

P. C. Pr. VASILE BORCA, Consilier cultural, Baia Mare

*

Redactor responsabil: Arhim. DIONISIE DAN

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA

CENTRUL MITROPOLITAN SIBIU, STR. MITROPOLIEI, Nr. 24

BIBLIOTECA MITROPOLIEI = SIBIU =

† ANTONIE

DIN MILA LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP AL SIBIULUI
ŞI MITROPOLIT AL ARDEALULUI, CRIŞANEI ŞI MARAMUREŞULUI

Cinului monahal, prea cucernicilor protopopi, preoţi şi diaconi şi tuturor binecredincioşilor creştini, har, ajutor şi milă de la Dumnezeu, iar de la noi arhierească binecuvântare.

Cînd profetul Isaia din Vechiul Testament, cu sute de ani înainte de Naşterea Domnului, a profeţit că **„o Fecioară va lua în pântece şi va naşte Fiu"**, a mai adăugat: **„şi-i vor pune numele Emanuil, care tălmăcit înseamnă: Cu noi este Dumnezeu"**.

Fără îndoială, proorocirea că va fi o naştere minunată, căci cea care urma să nască va fi o Fecioară, este un lucru în afara rînduielilor obişnuite şi am văzut că aşa a şi fost, după cum ne relatează sfinţii evanghelişti. Dar Isaia mai adăuga ceva: Naşterea va fi minunată, pentru că Cel ce se va naşte va fi Dumnezeu.

Aşadar, profetul a văzut Întruparea Domnului ca om. A dezvăluit identitatea pruncului, care urma să vină într-un chip deosebit de al celorlalţi oameni pe pămînt (Isaia 7, 14).

Cînd „plinirea vremii" realizării acestei profeţii a venit, Naşterea aceasta minunată i s-a vestit, prin minune, lui Iosif, logodnicul Mariei din Nazaret. Un înger l-a prevenit să nu se teamă a-şi păstra logodnica şi să nu se scandalizeze, căci ceea ce s-a zămislit în ea **„este de la Duhul Sfînt"** (Matei 1, 20). Dar mai trebuia liniştit cineva şi făcut să înţeleagă că ceea ce se petrece e minune dumnezeiască şi că trebuie primită ca de la Dumnezeu. Aceasta era însăşi „Fecioara" Maria. A avut grijă Dumnezeu şi de ea. L-a trimis pe arhanghelul Gavriil şi a bine-vestit-o — acest moment îl sărbătorim la „Buna Vestire" — că totul e rînduit de Sus, că Duhul Sfînt se va pogorî peste ea şi va naşte, iar acela **„va fi Fiul lui Dumnezeu"** (Luca 1, 35).

În faţa unei asemenea vestiri minunate, înţeleaptă şi ascultătoare de Dumnezeu, Maria a rostit cuvintele: **„Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvîntul tău"**.

De reţinut este şi faptul că lui Iosif, în vis, cum ne spune Sf. evanghelist Matei, i s-a spus să pună numele copilului **Iisus** (Matei 1, 21), dar i-a adus aminte şi de profeţia lui Isaia, unde numele indicat era **Emanuil**, dar numele la Isaia era de fapt arătarea că pruncul va fi **Dumnezeu**: Emanuil, care se tîlcuieşte: **„Cu noi este Dumnezeu"**. Mariei, arhanghelul Gavriil i-a spus acest lucru direct: **„va fi Fiul lui Dumnezeu"** (Luca 1, 35), deci va fi Emanuil cel profeţit de Isaia, şi i-a poruncit şi ei, — acest lucru ni-l destăi-

nuieşte Sf. evanghelist Luca — să-i pună numele: **Iisus** (Luca 1, 31). Iată cît de bine se lămuresc lucrurile:

Iisus este Dumnezeu cel profeţit de Isaia, că se va naşte dintr-o Fecioară.

Drept măritori creştini,

Într-o lume dintotdeauna plină de nesiguranţe, ameninţată de tot felul de pericole, unele cauzate de dezlănţuiri de forţe naturale, cutremure, inundaţii, altele provocate de oameni, războaie, otrăviri ale apelor şi pădurilor;

— într-o lume în care apărem ca pe un pământ străin, avînd noi însuşiri minunate, dar fără să fi cerut noi să venim în ea;

— într-o lume din care plecăm prin moarte, pentru totdeauna, fără să ştim dinainte cînd, şi fără s-o dorim;

— într-o astfel de lume şi într-o astfel de situaţie fiind, am fi fost pentru vecii vecilor, cei de dinainte de noi, noi înşine şi cei ce vor veni după noi, am fi fost şi am fi dezorientaţi, crezîndu-ne lucrare a întîmplării, fără rost şi fără să ne găsim nouă, lumii, existenţei şi morţii, nici o explicaţie cu adevărat temeinică, valabilă. Peste toate încercările, peste toate străduinţele, peste toate eforturile minţii de a găsi explicaţii prin ştiinţe şi filozofie, se depune, cum spunea poetul nostru Eminescu **„o lopată de ţărînă"**. Şi ni se închid ochii care voiseră să vadă, urechile care voiseră să audă, minţile care voiseră să înţeleagă, şi gurile care voiseră să vorbească. Inimile care încercaseră sentimente nepământeşti de înalte: iubire, generozitate, milă, iertare, sau căzuseră în sentimente neomeneşti de urîte: ură, egoism, acaparare de bunuri prin nedreptate, asuprirea celor slabi, crezîndu-se veşnice pe pămînt, iată că şi inimile se opresc şi sînt frumos depuse să putrezească, în urma şi înaintea lor nemaifiind decît deşertăciune.

Aşa ar fi, dacă într-o zi nu s-ar fi împlinit profeţia lui Isaia, adică să vină pe pămînt Dumnezeu. Să vină şi să ne spună totul despre toate: cine sîntem, de ce trăim, cum trebuie să trăim, de ce murim şi ce se întîmplă cu noi după moarte.

Cu noi este Dumnezeu, prin urmare: **Nu sîntem singuri.** Acum ştim ce e cu noi, ce e cu lumea, cu stelele, cu florile, cu păsările, cu viaţa şi cu moartea. Acum ştim şi avem linişte. Şi cu linişte ne trăim viaţa, sub ochiul lui Dumnezeu. În El ne punem nădejdea în primejdii şi necazuri, cu dragoste ne îngrijim familiile şi ne creştem copiii, cu credinţă ne rugăm seara şi dimineaţa şi în orice moment de necaz sau bucurie, şi în zilele rînduite mergem la biserică şi ne întîlnim în sfintele slujbe şi în sfintele Taine cu Dumnezeu, în Care ne sprijinim în toate şi-i cerem să fie pururea cu noi. Ne rugăm pentru morţii noştri şi le cerem sfinţilor şi Maicii Domnului să se roage, acolo Sus, pentru noi. Şi ne întoarcem acasă împăcaţi sufleteşte şi reluăm a doua zi o săptămînă nouă de muncă şi, viaţa cu sens de Sus, nu ni se mai pare o povară. Iar moartea, cînd ştim că sîntem nemuritori, nu ni se mai pare o catastrofă, ci o întoarcere acasă, la Dumnezeu, cînd hotărăşte El. **Nu sîntem singuri!** Sîntem sub o ocrotire şi cu rost de Sus.

Pentru ca să ne spună toate acestea, s-a întrupat Fiul lui Dumnezeu pe pămînt şi acest mare, copleşitor, de nemăsurat eveniment, îl prăznuim noi astăzi. Ne aducem aminte de Mîntuitorul şi ne reînnoim scopul venirii Lui, şi ne întărim cu credinţa în învăţăturile Lui, şi ne luminăm încă o dată căile vieţii împreună cu El.

Să ne punem cea mai simplă întrebare: Ce s-ar fi întîmplat dacă nu s-ar fi întrupat Fiul lui Dumnezeu? Răspunsul e simplu: am fi într-o dezorientare totală, n-am fi siguri pe nimic, n-am putea recunoaşte nici o lege morală, căci numai acea morală obligă cu adevărat, care vine de Sus, care-şi are izvorul în Dumnezeu şi tot în El îşi are judecătorul. Numai aşa se naşte în om responsabilitatea. Altfel, cui ar răspunde, cînd nu-l vede nimeni ce face? Atunci singura lege logică ar fi egoismul absolut. Dumnezeu însă ne vede în orice împrejurare. De El nu ne putem ascunde, pe El nu-l putem minţi. El, prin legea adusă de Mîntuitorul întrupat, ne-a dat criteriile de orientare în viaţă, ne-a poruncit iubirea şi convieţuirea în comuniune ca fraţii. Fără El nici viaţa lumii, a societăţilor, nici a oamenilor nu s-ar putea desfăşura corect şi responsabil. Aceasta se poate vedea uşor din viaţa celor care nu cred, sau au o credinţă slabă, sau rătăcită, sau incompletă.

Aceasta s-ar fi întîmplat dacă nu s-ar fi întrupat Mîntuitorul. De aceea, ştiind aceasta, El a şi spus: **„Fără Mine nu puteţi face nimic"** (Ioan 15, 5). Cu Dînsul, putem totul.

„Toate le pot întru Hristos Cel ce mă întăreşte", spune Sfîntul Pavel (Filipeni 4, 13). Cu Dînsul înţelegem totul: **Lumina lui Hristos luminează pe tot omul ce vine în lume** (Matei 4, 16), de aceea de îndată ce vin în lume, noi botezăm copiii, îi introducem în sensul dumnezeiesc al vieţii, le dăm **„Lumina cunoştinţei"**, cum spunem în cîntările Sărbătorii Naşterii.

Iubiţi credincioşi,

Vă trimit, aşadar, cu prilejul Sfintelor Sărbători, veste de mîngîiere şi îmbărbătare, de curaj şi asigurare că întrupîndu-se Iisus, **Cu noi este Dumnezeu**. Să-L simţim cu noi, azi şi în viaţa de toate zilele. El a intrat în condiţia de om, ca să ne arate că o cunoaşte şi o înţelege, că o împărtăşeşte şi că, sub îndrumarea învăţăturilor Sale, ne putem trăi viaţa, avîndu-L cu noi pe Dumnezeu. Ştia că avem necazuri. Şi El a avut, ca unul din noi. Dar ne-a arătat că prin credinţă putem răspunde cu fapte bune necazurilor, şi că Harul Domnului e pururea cu noi. **„În lume necazuri veţi avea, dar îndrăzniţi, căci Eu am biruit lumea"** (Ioan 16, 33). Eu am biruit lumea şi moartea. Am înviat! Luaţi-Mă drept model şi veţi birui şi voi toată întîmplarea cea rea şi tot necazul. Şi ne mai îndeamnă: **„Nu vă temeţi!"** Şi ca şi cum ar vrea să ne asigure că nu sîntem niciodată singuri, că mereu este Cineva cu noi, adaugă: **„Eu sînt cu voi în toate zilele, pînă la sfîrşitul veacului"** (Matei 28, 20).

Şi cum adesea sîntem împresuraţi de vrăjmaşi, iată că autorii de cîntări bisericeşti, inspiraţi din Sfînta Scriptură, ne învaţă să le atragem atenţia vrăjmaşilor că avem un aliat care e puternic şi în care noi credem cu tărie:

„Cu noi este Dumnezeu, înţelegeţi neamuri şi vă plecaţi, căci cu noi este Dumnezeu".

Cu noi este Emanuil, Dumnezeu cel a cărui Naştere o prăznuim după cuviinţă an de an, şi tot aşa o facem şi în anul acesta, după datina străbună. Cînd aducem brad verde în casă, să ştim că **„cetina lui tot verde"** simbolizează pe Cel ce se naşte, care e veşnic, care nu se vestejeşte. Să primim în aceste zile şi pe colindătorii care ni-i amintesc pe îngerii vestitori ai Naşterii.

Sărbătoarea, cu tîlcurile ei dumnezeieşti, cu Teologia ei despre întruparea Fiului lui Dumnezeu, venit să ne izbăvească de păcate şi să ne aducă **„lumina cunoştinţei"**, cu toate datinile ei creştineşti, să ne fie prilej de întărire a credinţei, de bucurare a inimilor, de speranţă că Dumnezeu e cu noi şi că veghează asupra noastră. Să ne fie prilej de mîngîiere în necazuri, în boli şi în dureri, în nedreptăţi şi în ispite. **Căci dacă Dumnezeu este cu noi, cine poate fi împotriva noastră?** În toate să-i cerem ajutorul şi nu va întârzia să răspundă cererilor noastre. Căci de aceea a venit: **ca lumea viaţă să aibă şi încă din belşug să aibă,** adică viaţă liniştită, curată, creatoare, fericită.

Îndrept un gînd în această zi către cei bolnavi, către cei din spitale şi din căminele de bătrîni, sau aflaţi sub alte feluri de suferinţe. Rog pe Dumnezeu să se aplece spre suferinţa fiecăruia; să dea fiecăruia mîngîiere, răbdare, vindecare şi speranţă, să fie către toţi cu Darul Său şi cu iubirea Sa de oameni.

*

Anul Nou 1993 să fie pentru noi toţi un an mai bun, de limpezire a vieţii personale şi publice în iubita noastră ţară, să fie an de prosperitate şi de bună înţelegere între popoare şi de iubire între oameni.

Să ne rugăm pentru fraţii noştri din Basarabia şi Bucovina şi pentru înfăptuirea din nou a Daciei Felix, a Daciei fericite restaurată la 1600 de Mihai Viteazul şi în 1918 de toţi fiii României dintre hotarele ei fireşti.

Să fiţi toţi sănătoşi!

La mulţi ani.

Al vostru al tuturor de tot binele voitor

† A N T O N I E
Mitropolitul Ardealului,
Crişanei şi Maramureşului

† ANDREI

DIN MILA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL EPISCOPIEI DE ALBA IULIA

Cinstitului cler, cinului monahal și dreptmăritorilor creștini din Eparhia de Alba Iulia, har și bucurie de la Hristos cel născut în iesle, iar de la noi arhierești binecuvântări.

Unde este regele Iudeilor,
Cel ce S-a născut? Căci
am văzut la Răsărit steaua
Lui și am venit să ne
închinăm Lui". (Matei 2, 2)

Iubiți fii duhovnicești și frați întru Hristos,

Vremurile pe care le trăim sînt foarte nestatornice, și pentru mulți dintre noi cu lipsuri pe care nu le mai putem număra. Cea mai mare sărăcie însă este cea spirituală, pentru că oricât de lipsit ai fi, atunci cînd îl ai pe Dumnezeu ești un om bogat. Dovadă ne sînt cei trei crai din Răsărit care aveau de toate, dar nu îl aveau pe Hristos. Sufletul lor n-a găsit liniște și pace pînă cînd l-au găsit pe Pruncul Mîntuitor. În acest sens se exprimă și Vasile Voiculescu în colindul său, comparând sufletul omului cu ieslea din Betleem.

„În coliba-ntunecoasă
Din carne și os lucrată,
A intrat Hristos-deodată . . .
Coliba cum L-a primit
S-a făcut cer strălucit . . .

Pentru a-L găsi pe Dumnezeu îi vom lua de model pe crai și călătorind ca și ei pe același drum, cu siguranță vă vom ajunge la țintă. Dacă citim cu atenție capitolul II al Evangheliei de la Matei, vom vedea că drumul înspre Dumnezeu, călătoria înspre Hristos, nu-i deloc ușoară. În cale intervin fel de fel de piedici, de la lume, de la diavol și chiar de la firea noastră păcătoasă. Înainte de a ne opri asupra celor șapte trepte pe care le presupune drumul ce urcă înspre ieslea din Betleem, ținem să subliniem că cei trei crai și-au început călătoria cu rîvnă, au urmat-o cu stăruință și au sfîrșit-o cu dărnicie. Nu se putea altfel. Însuși Mîntuitorul ne spune că „împărăția cerurilor se ia prin străduință și cei ce se silesc pun mîna pe ea" (Matei 11, 12).

Dacă cei trei crai n-ar fi pornit la drum cu rîvna omului ce știe că toate cele pămîntești sînt „gunoaie" față de a-L dobîndi pe Hristos (Fil.

2, 8), de bună seamă că lacrimile celor de acasă, greutatea drumului, tulburarea lui Irod şi a curtenilor săi, i-ar fi făcut să renunţe la gând, lucru ce nu s-a întîmplat. Călătorind însă pe calea cea **„strîmtă şi cu scîrbe"**, nelăsîndu-se cuprinşi de disperare nici atunci cînd se părea că şi cerul i-a părăsit ascunzîndu-le steaua, la urmă **„au văzut pe Prunc împreună cu Maria, mama Lui, şi căzînd la pămînt, s-au închinat Lui, şi deschizînd vistieriile lor, I-au adus Lui daruri: aur, tămîie şi smirnă"** (Matei 2, 11).

Aşa şi noi uitându-ne la statornicia lor în credinţă, la îndelunga lor răbdare şi urmându-le pilda vom ajunge la Betleemul cel duhovnicesc şi îl vom întîlni pe Dumnezeu. De fapt prima treaptă a urcuşului înspre Betleem aceasta şi este: credinţa. Sfântul Apostol Pavel ne spune că **„fără credinţă nu este cu putinţă să fim plăcuţi lui Dumnezeu, căci cine se apropie de Dumnezeu trebuie să creadă că El este şi că se face răsplătitor celor ce îl caută".** (Evrei 11, 6). În acest sens şi Petre Ţuţea ne spunea că omul fără credinţă este un biet animal care vine de nicăieri şi merge nicăieri. Vrăjmaşul neamului şi Bisericii s-a luptat din răsputeri zeci de ani ca tocmai această credinţă vie şi lucrătoare să o scoată din inimile oamenilor, mai ales dint-ale copiilor.

A doua treaptă pe drumul ce urcă înspre Betleem este **frica de Dumnezeu.** În Sfânta Scriptură oamenii credincioşi sînt caracterizaţi pe scurt şi clar: oameni cu frică de Dumnezeu. Despre Sfântul Simion se spune că era **„drept şi temător de Dumnezeu"** (Luca 2, 25). Sau, dimpotrivă, judecătorul nedrept **„de Dumnezeu nu se temea şi de om nu se ruşina".** (Luca 18, 2). Este firesc: omul care crede în Dumnezeu are frică de El şi nu îşi permite să facă lucruri rele, ştiind că-l vede peste tot ochiul lui Dumnezeu. Ba mai mult, omul cu frică de Dumnezeu îşi dă seama că-i păcătos, că a făcut şi fapte rele şi că are nevoie de pocăinţă.

Aceasta este a treia treaptă a urcuşului spre Hristos: **pocăinţa.** Sfântul Ioan în prima epistolă ne spune limpede acest lucru: **„Dacă zicem că păcat nu avem ne amăgim pe noi înşine şi adevărul nu este întru noi. Dacă mărturisim păcatele noastre, El este credincios şi drept, ca să ne ierte păcatele şi să ne curăţească pe noi de toată nedreptatea".** (I Ioan 1, 8—9). O pocăinţă sinceră presupune neapărat spovedania, mărturisirea păcatelor. Cui să le mărturisim? Celor ce au primit de la Hristos puterea de a dezlega, episcopilor şi preoţilor. După înviere Mîntuitorul suflă asupra ucenicilor şi le zice: **„Luaţi Duh Sfînt, cărora veţi ierta păcatele, le vor fi iertate şi cărora le veţi ţine, vor fi ţinute"** (Ioan 20, 22—23). Din nefericire creştinii noştri se spovedesc prea rar. Unii la Paşti, alţii nici atunci. Pentru o viaţă creştinească normală ar fi bine să ne spovedim cît mai des, poate lunar, sau măcar în cele patru posturi de peste an.

A patra treaptă pe drumul ce urcă înspre Betleem este **înfrînarea.** După ce ne-am spovedit trebuie să încercăm a nu repeta păcatele de care ne-am spălat, pentru a nu se întîmpla cu noi după cuvintele Sfîntului Pavel: **„cîinele se întoarce la vărsătura lui şi porcul scăldat la noroiul mocirlei lui"** (II Petru 2, 22). Pentru a ne putea înfrîna este elementar să ne ferim de ocaziile ce ne-ar face să cădem din nou. Lucian Blaga în unul din aforismele sale ne spune că diavolului nu trebuie să-i facem hatîrul de a sta de vorbă cu el, căci pînă la urmă ne bate în dialectică şi ne înduplecă.

A cincea treaptă a urcuşului înspre Betleem este **răbdarea.** Omul care încearcă să meargă pe calea cea dreaptă şi se înfrînează cît poate de la rele va fi încercat de multe necazuri. De aceea ne sfătuieşte Isus Sirah zicînd: **„Fiule, cînd vrei să te apropii să slujeşti Domnului Dumnezeu, găteşte-ţi sufletul tău spre ispită“** (Sir. 2, 1); iar Mîntuitorul Iisus Hristos ne spune că **„duhul necurat când a ieşit din om, umblă prin locuri fără apă, căutînd odihnă şi nu găseşte... Atunci se duce şi ia cu sine alte şapte duhuri mai rele decît el şi, intrînd, sălăşluieşte aici şi se fac cele de pe urmă ale omului aceluia mai rele decît cele dintîi“** (Matei 12, 43—44).

Important este să nu-i dăm voie să intre, să răbdăm toate necazurile ce ni s-ar putea întîmpla cu gîndul la biruinţă.

Cînd puterile ne slăbesc şi sîntem ispitiţi să renunţăm la luptă şi să abandonăm drumul greu înspre Betleem, ne întăreşte păşirea pe treapta a şasea care este **nădejdea.** Sfîntul Pavel ne încurajează zicînd: **„nu vă lăsaţi osteniţi, slăbind în sufletele voastre. În lupta voastră cu păcatul, nu v-aţi împotrivit încă pînă la sînge.“** (Evrei 12, 3—4). Nădejdea ne face să întrezărim la capătul drumului clipa minunată a întîlnirii cu Hristos.

Acesta este de fapt capătul drumului, a şaptea treaptă a urcuşului înspre Betleem: **întîlnirea cu Hristos,** sfinţenia vieţii, nepătimirea, bucuria petrecerii împreună cu El. Aşa au făcut craii şi au fost răsplătiţi din belşug de către Pruncul Mîntuitor, după ce ei mai întîi i-au supus mintea şi inima prin credinţă, trupul prin închinare şi avutul lor prin daruri de aur, smirnă şi tămîie.

Iubiţi credincioşi,

Crăciunul este sărbătoarea întîlnirii noastre cu Hristos. Dacă El a făcut un drum pe care mintea omenească nu-l poate înţelege, pogorîndu-se din slava cerească şi născîndu-se într-o iesle sărăcăcioasă din Betleem, vom fi noi atît de mici la suflet încît să nu încercăm a face un drum infinit mai scurt înspre ieslea Betleemului? Drept ar fi ca în noaptea de Crăciun să ne renaştem lăuntric fiecare, să devenim o făptură nouă, dezbrăcîndu-ne de omul cel vechi stricat de pofte amăgitoare şi îmbrăcîndu-ne în omul cel nou zidit întru dreptatea şi sfinţirea adevărului (Efeseni 4, 22—24).

În preajma clipelor de cîntec şi de lumină cînd ne saltă inimile de bucurie, cum saltă copiii în jurul bradului cu bunătăţi, vă îmbrăţişăm cu părintească dragoste şi vă urăm să petreceţi cu pace şi sfinţenie sărbătorile Crăciunului, Anului Nou şi Bobotezei.

Al vostru rugător către Dumnezeu,

† A N D R E I
Episcopul Alba Iuliei

†IOAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL EPISCOPIEI ORTODOXE ROMÂNE A ORADIEI

Iubitului nostru cler, cinului monahal și dreptcredincioșilor noștri creștini, Har și bucurie de la Domnul cel ce s-a născut în iesle, iar de la noi arhierească binecuvîntare.

„Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire S-a pogorît din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria și S-a făcut om".

Iubiții noștri credincioși,

Această mărturisire a Crezului Bisericii noastre o auzim în fiecare duminică și sărbătoare în cadrul Sfintei Liturghii. Aș dori cu prilejul Sfintelor Sărbători ale Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos să vă vorbesc cîteva cuvinte despre Dumnezeu-Omul și noi oamenii.

Noi ca oameni niciodată nu am fost și nu sîntem cu totul străini de Dumnezeu. Am avut și avem o legătură cu Creatorul nostru chiar din pîntecele maicii noastre, de la zămislirea noastră. Această legătură este fundamentată pe chipul lui Dumnezeu din noi, vatra fundamentală a persoanei noastre, așa precum ne învață și Sfînta Scriptură în textul ei inspirat atunci cînd zice: **„A făcut Dumnezeu pe om după chipul Său"** (Fac. 1, 27). Sfîntul Apostol Pavel întărește această convingere zicînd: **„sîntem din neamul lui Dumnezeu"** (Fapte 17, 29). Așadar toți oamenii sîntem creatura lui Dumnezeu și fii ai Aceluiași Părinte.

Dumnezeu este deci coproprietar cu noi asupra noului născut, ceea ce înseamnă că noi nu sîntem proprietari deplini, nu avem dreptul deplin asupra acestei creaturi și ca urmare se cade a păzi cu sfințenie porunca **„să nu ucizi"** (Ieșire 20, 13).

Prin păcatul strămoșesc acest chip, ne învață sfînta noastră Biserică, s-a 'ntunecat, a slăbit, dar nu s-a distrus, așa cum greșit învață alte confesiuni. Dacă s-ar fi distrus, dacă ar fi devenit **„un buștean"** după cum susține un teolog apusean (Karl Barth) n-am mai fi întîlnit în Vechiul Testament persoane deosebit de alese precum au fost Avraam, Iosif, Moise, Ilie, proorocii și alții.

Chipul lui Dumnezeu în om este marea moștenire lăsată de Creatorul nostru, moștenirea iubirii Sale față de noi, care nu poate fi distrusă de nici un păcat și care nu rare ori, pe cărările vieții, răzbește peste ce-

nuşa păcatelor noastre şi iese la vedere cu razele sale strălucitoare asemenea lavei fierbinţi a unui vulcan ce erupe peste nenumăratele straturi ale pămîntului. Mărturie ne stau nenumăraţii convertiţi ai istoriei Bisericii, ca păcătoasa ce plîngea cu lacrimi, ca fiul cel rătăcit, sau ca tîlharul de pe cruce.

Două realităţi ale existenţei rămîn nedistruse de puterea duhului celui rău, Sfînta Treime şi chipul lui Dumnezeu din noi. Datorită acestor incomparabile realităţi noi creştinii niciodată nu putem fi pesimişti, fără nădejde şi fără curajul atît de necesar pe cărările nu lipsite de greutăţi ale vieţii.

Iubiţii noştri credincioşi,

Prin Naşterea Sa, Domnul nostru Iisus Hristos a venit la neamul nostru omenesc ca să restaureze chipul lui Dumnezeu din noi, cel slăbit prin păcat, să-l **„ridice la starea cea dintîi"**, cum spun rugăciunile noastre bisericeşti, să-l îndumnezeiască atît cît e posibil omeneşte. Ca mărturii a acestor ridicări pe treptele sfinţeniei avem pe sfinţii Bisericii noastre de la începuturi, de la Sfîntul Apostol Andrei şi pînă la Ioan Iacob, sfîntul român de la Ierusalim al cărui trup se poate vedea neputrezit pînă astăzi.

A venit la noi, a luat firea noastră omenească, cea de după păcat, în Ipostazul Său dumnezeiesc, apoi prin întrupare ,răstignire, înviere şi prin înălţarea la cer a îndumnezeit-o în cel mai înalt grad, aşezîndu-o de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl. Restaurarea chipului nu s-a oprit aici, ea se continuă cu fiecare dintre noi prin Biserică cu harul dăruit ei în Sfintele Taine şi mai ales în Taina Sfintei Cuminecături. Prin toate aceste lucrări mîntuitoare Domnul nostru Iisus Hristos a plinit atît iubirea cît şi dreptatea.

Sfîntul Atanasie cel Mare, neodihnitul apărător al ortodoxiei în lucrarea sa despre **„Întruparea Cuvântului"**, se preocupă de rostul întrupării Mîntuitorului pentru rezolvarea nu uşoară a problemei omului după căderea în păcat. După dreptate omul păcătuind trebuia să moară. După iubire, Dumnezeu nu-şi putea distruge lucrul mîinilor Sale. Prin urmare trebuia împăcată dreptatea cu iubirea. Rezolvarea a adus-o sfatul dumnezeiesc al Sfintei Treimi, care a hotărît să trimită în lume a doua Persoană din Sfînta Treime, care prin întrupare a devenit Om adevărat şi Dumnezeu adevărat. Numai o astfel de Persoană putea împăca dreptatea cu iubirea, pentru că a murit ca om, plinind dreptatea şi a înviat ca Dumnezeu plinind iubirea, salvînd astfel pe om de la pieire. Această învăţătură şi plinirea ei este cuprinsă în Crezul nostru pe care-l rostim de veacuri la slujbele noastre bisericeşti.

Iubiţii noştri credincioşi,

Naşterea Mîntuitorului mai înainte de orice este dovada unei sincere iubiri ,asemenea iubirii părinţilor noştri faţă de copiii lor care nu-i poate lăsa nepăsători atunci cînd aceştia se zvîrcolesc în suferinţele durerii.

Iubirea în acţiunile ei lucrătoare întîmpină greutăţi, uneori se cer chiar jertfiri pentru aceste pliniri de întrajutorare, adeverindu-se textul Sfintei Scripturi că **„cine iubeşte mult, suferă mult"**.

Şi Mîntuitorul nostru ca să ne mîntuiască de la Naşterea Sa într-un grajd, de la fuga în Egipt, de la ocările nerecunoscătoare a celor cărora le-a înviat morţii şi pînă la moartea Sa pe cruce, a parcurs un şir întreg de nenumărate suferinţe.

Nu numai atunci, dar pînă astăzi, la binefacerile lui Dumnezeu pentru noi, în ceea ce priveşte, sănătatea, ploaia, soarele şi alte multe daruri ale iubirii Sale, trebuie să recunoaştem că nu primeşte totdeauna mulţumirile recunoscătoare ale unor copii cuminţi. Cunoaşte Mîntuitorul, ca Unul care a fost la noi, **„slăbiciunile firii noastre omeneşti"** şi ispitele care ne împresoară şi nu rare ori ne scapă din mrejile lor mustrînd duhurile rele, zicîndu-le **„o neam necredincios şi pornit spre rău, pînă cînd voi fi cu voi, pînă cînd vă voi suferi pe voi"** (Mt. 17, 17).

Iubiţii noştri credincioşi,

Pentru această restaurare a chipului lui Dumnezeu din noi în Sfînta Biserică prin Sfintele Taine se cere şi din partea noastră o împreună lucrare cu harul dumnezeiesc, care împreună lucrare va consta în jertfirile noastre în ceea ce priveşte înfrînarea, răbdarea, neîncetata rugăciune şi mai ales milostenia. Aşa lucrînd vom ajunge la o mai bună cunoaştere a lui Dumnezeu. Tuturor celor ce au trudit pe acest drum li s-a dat putere să devină fii ai lui Dumnezeu **„care nu din sînge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu s-a născut"** (In. 1, 12—13).

Şirul acestora a rămas neîntrerupt pînă în zilele noastre, bine fiind cunoscută canonizarea unor astfel de rîvnitori de către Sfîntul Sinod al Bisericii noastre în vara acestui an în frunte cu bine credinciosul Sfînt Constantin Brâncoveanu. **„Avînd atîta nor de martiri"** ai sfinţilor Bisericii noastre străbune, mai are vreun rost ca să ne mai plecăm urechea la îndemnul şi învăţătura acelor ce vin de peste ocean cu o pretinsă evanghelizare străină de credinţa moşilor şi strămoşilor noştri, sau să ne vindem această sfîntă credinţă pe arginţi?!

Iubiţii noştri credincioşi,

A sta nepăsători faţă de atîta dragoste arătată nouă de Sfînta Treime prin Domnul nostru Iisus Hristos cel întrupat şi înviat, înseamnă a ne înstrăina de bucuriile comuniunii dumnezeieşti, a fi nefericiţi şi pierduţi în îngrijorările întortocheate ale amăgirilor înşelătoare.

Ieşirea din această letargie sufletească, din această paralizie spirituală, ne va înviora din nou inimile, asemenea inimilor tinerilor din Decembrie '89, ne va conştientiza responsabilitatea spre o muncă cinstită, spre acea cuminţenie românească a înaintaşilor şi strămoşilor noştri, şi aşa vom face paşi spre ieşirea ţării noastre din impasul în care se află.

Înţelegem realitatea grea în care se zbate ţara, lipsurile materiale ce ne îngreuiază viaţa, dar dacă mîntuirea nu se realizează fără o împreună lucrare a noastră cu Dumnezeu, nici ţara nu va putea ajunge la un progres spiritual şi material ,fără o contribuţie a noastră a fiecăruia, printr-o muncă

cinstită, conştiinţă curată, cu frică de Dumnezeu, mereu avînd în inimă îndemnul cîntărilor noastre de la Naştere **„Hristos pe pămînt înălţaţi-vă"**.

Toate aceste cîntări şi mai ales colindele ne trezesc în suflet sfintele amintiri ale copilăriei noastre, a colindatului din **„seara sfîntă a lui Crăciun"**, a întîlnirilor la casa părintească de Sfintele Sărbători, a comuniunii familiale în jurul mesei cu cei dragi ai noştri, amintiri ce le purtăm în inimile noastre ca pe un mărgăritar de neînlocuit.

Iubiţii noştri credincioşi,

Anul care a trecut ne-a prilejuit şi realizări pline de bucurii, dar şi unele încercări sufleteşti. Una dintre aceste încercări ne-a fost prilejuită de trecerea la cele veşnice a bunului şi neobositului misionar Prea Sfinţitul nostru Episcop Dr. Vasile Coman, Dumnezeu să-l ierte.

S-a reuşit să se ducă la îndeplinire o dorinţă a Prea Sfinţitului Vasile şi a credincioşilor noştri, aşezîndu-se în Biserica cu Lună, alături de Episcopii Roman Ciorogariu şi Vasile Coman, rămăşiţele pămînteşti ale Episcopului martir Nicolae Popovici.

S-au redeschis din nou porţile Facultăţii de Teologie, în cadrul Universităţii Oradea, al cărui început este mult promiţător. Pentru plinirea rînduielilor duhovniceşti ale studenţilor s-a adus în curtea Universităţii o biserică de lemn, simbol al spiritualităţii noastre creştineşti şi româneşti.

S-a redeschis lîngă Oradea o mănăstire de maici, iar la Stîna de Vale, o mînăstire de călugări, a cărei biserică e la acoperiş.

La Băile Felix, în centrul staţiunii, s-a înălţat o biserică de lemn, care pe lîngă clădirile moderne va aminti şi de trecutul neamului românesc şi de neîntrecutul lui talent artistic.

Dar ceea ce ne stă la inimă, ca un testament al înaintaşilor noştri arhierei, este construirea unei catedrale ortodoxe în centrul civic al municipiului nostru, pentru a cărei realizare ne zbatem din răsputeri şi nădăjduim cu ajutorul lui Dumnezeu şi a forurilor înţelegătoare din conducerea administraţiei municipale, să ajungem la începerea lucrărilor şi plinirea lor, şi pentru care Vă rugăm stăruitor să ne sprijiniţi prin contribuţia ce am pus-o la preţul Calendarului de perete din anul acesta.

Tot în anul acesta, la 24 Septembrie, am fost ales cu voia lui Dumnezeu episcop titular al Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei şi nădăjduiesc cu ajutorul Celui Prea Înalt şi rugăciunile Dumneavoastră să rezolvăm problemele realităţilor actuale, atît cele bisericeşti cît şi cele ale neamului nostru românesc.

În încheiere rog pe Bunul nostru Dumnezeu, cel prea slăvit în Sfînta Treime, să ne ocrotească paşii pe cărările vieţii, cu puterea harului Său, spre binele nostru al tuturora.

Dorindu-vă cu toată sinceritatea zile bune, cu pace şi cu sănătate de Sfintele Sărbători ale Naşterii, ale Anului Nou şi ale Bobotezii, rămîn al vostru frate întru Hristos şi neîncetat rugător către Bunul nostru Dumnezeu.

† I O A N
Episcopul Oradiei

† JUSTINIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL EPARHIEI
MARAMUREŞULUI ŞI SĂTMARULUI

„Naşterea Ta Hristoase Dumnezeul nostru răsărit-a lumii lumina cunoştinţei..."

Tropar glas IV

Iubiţii mei fii sufleteşti,

Cu mila şi cu ajutorul lui Dumnezeu am ajuns din nou Sfintele Sărbători. În noaptea trecută parcă cerurile s-au deschis şi îngerii au coborît pe pămînt şi au făcut să răsune văzduhul de cîntece minunate.

Cei ce au fost trimişi de Dumnezeu, cei ce au reprezentat şi reprezintă în fiecare an pe îngeri sînt copiii noştri, care împreună cu noi aşteaptă în fiecare an seara de Crăciun, cînd pleacă din casă-n casă şi cîntă la fiecare fereastră de oameni buni:

„Astăzi s-a născut Hristos,
Mesia chip luminos"

Cînd îi auzim, uităm de toate necazurile, ne bucurăm şi-l lăudăm pe Tatăl, că ne-a trimis Mîntuitor pe Domnul nostru Iisus Hristos aşa cum le-a promis strămoşilor noştri cînd au pierdut Raiul, aşa cum au vestit de-a lungul timpului Patriarhii, Drepţii şi Preoţii Vechiului Testament.

După crearea lumii Naşterea Domnului nostru Iisus Hristos este cel mai important eveniment din istorie, pentru că atunci din nimic Dumnezeu a făcut cerul şi pămîntul — adică lumea spirituală şi lumea materială — îngerii şi oamenii, iar acum din mila şi cu bunătatea lui Dumnezeu s-a coborît între noi chiar Dumnezeu, însuşi Fiul şi Cuvîntul lui Dumnezeu s-a făcut om, s-a întrupat, precum aşa de frumos zic Sfintele Scripturi a luat trup material, a coborît în sînul lumii materiale, ca să ridice această lume la o nouă şi miraculoasă stare; să ridice mai ales pe om din starea de făptură decăzută la starea de slavă şi fericire, de făptură liberă şi preaiubită de Dumnezeu, să-l curăţească de toate relele, să-l îndumnezeiască şi toate acestea prin zămislirea şi Naşterea Domnului nostru Iisus Hristos din trupul Preacurat al Fecioarei Maria.

Prin Naşterea Domnului, pămîntul şi lumea au ieşit de sub stăpînirea întunericului şi au intrat în raza de lumină a cerului. Moartea, Diavolul şi Iadul au fost înfrînte prin Zămislirea, Naşterea, Moartea şi Învierea Domnului, iar omul a devenit Domn, Stăpîn liber prin credinţa în Domnul Nostru Iisus Hristos, prin harul lui Dumnezeu de care ne învrednicim prin Taina Sfîntului Botez.

Acesta este motivul pentru care sărbătorile Naşterii Domnului ne revarsă în suflet atîta bucurie. Orice nou-născut aduce în casă o mare bucurie, iar cînd vedem şi auzim că Fiul lui Dumnezeu s-a Născut pe pămînt — bucuria sufletului omenesc este fără margini. De la Zămislirea şi Naşterea Domnului neamul nostru a început să trăiască cu bucurie ceea ce a vestit profetul zicînd:

„Cu noi este Dumnezeu
Înţelegeţi neamuri şi vă plecaţi,
Căci cu noi este Dumnezeu".

Dumnezeu este cu noi de la Naşterea Domnului nostru Iisus Hristos, acest lucru l-au vestit profeţii, îngerii cînd s-a născut Iisus Hristos şi îl vestesc în fiecare an copiii noştri care prin Taina Sf. Botez au devenit ca îngerii. Acum, în această zi aş dori să înălţăm un imn de slavă Copilului care s-a născut în peştera săracă de la Betleem şi tuturor copiilor din lume.

Dreptmăritori creştini,

Priviţi în ochi copiii. Priviţi în ochii lor, şi veţi vedea pe Dumnezeu. Priviţi faţa copiilor voştri şi amintiţi-vă de Iisus Hristos care de la Tatăl a venit să ne mîntuiască pe noi pe toţi. Ascultaţi glasul copiilor şi veţi auzi îngerii cum cîntă în ceruri: „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace" (Mt. 2, 14).

O, nu uitaţi astăzi să vă bucuraţi ca pruncii, alungaţi din suflet orice gînd rău şi amintiţi-vă ce a spus Iisus Hristos: „De nu vă veţi întoarce şi nu veţi fi precum pruncii, nu veţi intra în împărăţia lui Dumnezeu" (Matei 18, 3).

Dar tot Domnul a zis: „Lăsaţi copiii şi nu-i opriţi să vină la Mine că a unora ca aceştia este Împărăţia cerurilor" (Mt. 19, 14).

Crăciunul — Sfîntul şi marele praznic de azi, este sărbătoarea ce întinereşte lumea, ce luminează toate casele, ce înseninează toate inimile curate. Deschideţi larg porţile inimilor şi lăsaţi să intre în ele bucuria pe care ne-a adus-o Copilul ce s-a născut şi în casa noastră. El este darul lui Dumnezeu. El a dat un rost vieţii noastre, El a sbicit de pe obrajii noştri lacrima, El strecoară în sufletele noastre speranţa, El ne aminteşte să privim şi în sus.

Iubiţii mei fraţi şi fii duhovniceşti,

Copiii sînt darul cel mai scump şi mai frumos pe care l-am primit de la Dumnezeu. De acest dar trebuie să ne îngrijim în mod deosebit. Să le dăm dreptul să se nască, să le dăm speranţa unui viitor frumos şi luminos. Să-i apărăm de oricine încearcă să-i înstrăineze de Hristos.

Cea mai mare nenorocire pentru un copil e să rămînă orfan, să-l piardă pe tatăl sau pe mama sa. Un copil fără de părinţi, este făptura cea mai nefericită de pe pămînt, dar şi mai mare nenorocire este cînd un copil care este un om în devenire îl pierde pe Dumnezeu, rămîne orfan de Dumnezeu, nu-l cunoaşte pe Dumnezeu care este tată, mamă, frate şi soră.

Cel ce prin păcat sau prin nepăsare îl pierde pe Dumnezeu, nu-l cu-

noaşte şi nu-l iubeşte rămîne cu inima pustie, rămîne un om care poate spune: „Eu nu am pe nimeni".

Biserica, iubiţii mei fraţi, este ca o mamă bună care ne apără pe noi şi pe copiii noştri de nefericire, de marea nenorocire de a-l pierde pe Dumnezeu. Ea, Sfînta Biserică a lui Hristos zi de zi ne aminteşte că avem un tată în cer şi ne îndeamnă să-i învăţăm pe copiii noştri să-şi împreuneze mîinile, să-şi ridice ochii către cer şi să zică:

„Tatăl nostru care eşti în ceruri, sfinţească-se numele Tău, Vie împărăţia Ta, Facă-se Voia Ta, precum în cer aşa şi pe pămînt..." (Lc. 11, 2).

Sfînta noastră Biserică ne vorbeşte mereu despre Fiul lui Dumnezeu, „Mîntuitorul nostru", Care pentru noi oamenii şi pentru a noastră mîntuire s-a pogorît din cer, şi s-a întrupat de la Duhul Sfînt şi din Fecioara Maria, şi s-a făcut om, Şi s-a răstignit pentru noi şi a pătimit, şi s-a îngropat, şi a înviat a treia zi după Scripturi şi s-a înălţat la ceruri şi şade de-a-dreapta Tatălui şi iarăşi va să vie cu mărire să judece viii şi morţii... (Art. 4—5—6 din Crez).

Aceste cuvinte Sf. Biserică ne învaţă, ne îndeamnă, ne porunceşte să le rostim zilnic şi pe ele să ne întemeiem viaţa, pentru ca Naşterea Domnului să nu fie zadarnică nici pentru noi, nici pentru copii, nici pentru ţara noastră.

Iubiţi fii duhovniceşti,

Ţara noastră este un loc în spaţiu iubit şi binecuvîntat de Dumnezeu. Aici Dumnezeu a revărsat toate binecuvîntările cerului şi pămîntului şi nu-i nevoie decît de braţe tari şi oameni harnici ca să facă din această ţară un paradis.

Poporul român este un popor binecuvîntat şi iubit de Dumnezeu care a primit vestea cea bună, adusă de Fiul lui Dumnezeu pe pămînt prin gura Sfinţilor Apostoli, Sf. Apostol Andrei şi cel întîi chemat a aşezat pe pămîntul ţării noastre primul altar, prima cruce şi a întemeiat Biserica lui Iisus aici. De atunci, de la Sf. Andrei şi pînă azi în acest spaţiu binecuvîntat de Dumnezeu care este **România,** s-au născut, au crescut şi s-au mîntuit fiii acestui pămînt. Moşii şi strămoşii noştri, dintre care pe mulţi Dumnezeu i-a trecut în rîndul sfinţilor. Pămîntul ţării noastre este plin de trupuri sfinte, care au trăit şi au murit cu credinţă în Dumnezeu.

O parte dintre marii noştri sfinţi români, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în acest an i-a trecut în calendare în rîndul celorlalţi sfinţi pe care Dumnezeu i-a încununat cu slavă şi fericire veşnică.

Canonizarea sfinţilor români este un act de o deosebită importanţă prin care sfînta noastră Biserică a făcut dreptate acelora ce au strălucit în viaţă prin eroismul lor, prin sfinţenia vieţii şi bunătatea lor.

De acest act s-au bucurat toţi cei ce odihnesc în morminte dar şi toţi fiii adevăraţi ai poporului român, care în gînd, în suflet şi prin cuvînt îşi preamăresc martirii, eroii, pe toţi slujitorii sfintelor altare, pe cuvioşii monahi şi monahii care au trăit în sfinţenie prin munţii şi plaiurile României.

Creștinii și preoții din Eparhia Maramureșului și Sătmarului duhovnicește se bucură că în rîndul sfinților a fost trecut în anul acesta unul din fiii și slujitorii lui Dumnezeu, din acest colț de țară românească. Acesta este Sf. Ierarh Iosif Mărturisitorul și apărătorul Bisericii lui Hristos din Maramureș, Crișana și Transilvania. Sîntem încredințați că rugăciunile sfinților în fruntea cărora se află Sf. Ierarh Iosif Mărturisitorul stau și se roagă în fața lui Dumnezeu neîncetat pentru noi toți, care sîntem fii credincioși ai Bisericii lui Hristos.

Iubiți credincioși,

Poporul român știe că este un neam nobil, un neam de sfinți care niciodată nu s-au abătut de la învățătura cea curată a lui Iisus Hristos, pe care o păstrează cu sfințenie Biserica Ortodoxă.

De aceea poporul român iubește atît de mult Biserica, Biserica neamului românesc în care s-a născut și a crescut, care ne-a învățat să cîntăm și să-l lăudăm pe Iisus Hristos în colinde, în cîntece de stea, în doine, în balade și în toate formele în care sufletul omenesc își exprimă dragostea de viață.

Statornicia în credința strămoșească, ne-am arătat-o și în anul acesta cînd ne-am declarat nesiliți de nimeni că sîntem un popor dreptcredincios, un popor al lui Dumnezeu, un popor ortodox în proporție de peste 80%.

Nașterea Domnului, iubiții mei frați vă încredințez că va fi o sărbătoare în care mă voi ruga fierbinte pentru voi, pentru slujitorii sfintelor noastre altare, pentru conducătorii cinstiți ai satelor și orașelor noastre, pentru toți frații noștri de alt neam, care împreună cu noi trăiesc pe pămîntul românesc, pentru dascălii și învățătorii noștri care își dăruiesc și își jertfesc viața pentru luminarea și înnobilarea fiilor poporului român.

Mă voi ruga mai ales pentru tineretul român creștin, și pentru copiii noștri și nu voi uita nici pe cei din spitale, din închisori, din călătorie sau care trăiesc în țări străine, departe de glia străbună.

La aceste sfinte sărbători vă rog și pe voi pe toți să vă rugați împreună cu mine pentru liniștea și pentru mîntuirea țării și a poporului din toate greutățile.

Darul Domnului Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți.

Al vostru al tuturor de tot binele voitor

† J U S T I N I A N
Episcopul Maramureșului și Sătmarului

MOLITFELNICELE MANUSCRISE DIN BIBLIOTECA ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI. STUDIU ISTORICO-LITURGIC

Între cărțile liturgice, de ritual sau de cult, al căror cuprins a fost alcătuit de Sfinții Părinți ai Bisericii pe baza tradiției bisericești — cărți ce cuprind tot ceea ce este necesar slujitorilor altarelor pentru săvîrșirea cultului divin public al Bisericii Ortodoxe — un loc deosebit de important îl ocupă Molitfelnicul.

Molitfelnicul (din sl. molitviniku) sau Evhologhiul (evhologhion, de la evhi = rugăciune și logos = cuvînt) este cartea de ritual ortodox care cuprinde rînduiala sfintelor taine și a ierurgiilor, adică a slujbelor, rînduielilor și rugăciunilor săvîrșite de preot la diferite împrejurări din viața credincioșilor creștini.

Larga întrebuințare a Molitfelnicului în cultul Bisericii Ortodoxe îl arată a fi una din cărțile de căpătîi folosite de preot în îndeplinirea misiunii sale sacerdotale, pentru mîntuirea sufletelor păstoriților săi.

Cel mai vechi Molitfelnic păstrat este „Evhologhiul lui Serapion", episcop de Thmuis. Acesta datează din secolul al IV-lea și a fost descoperit la Muntele Athos în veacul al XI-lea. Manuscrisul prezintă o deosebită importanță întrucît atestă existența cărților liturgice în primele veacuri. Dar, cel care deschide seria celor mai valoroase manuscrise păstrate pînă azi este „Codicele Barberini", în cuprinsul căruia se află și un Evhologhiu. Specialiștii apreciază că acesta ar data din veacul al VIII-lea.

Faptul că Molitfelnicul s-a bucurat și se bucură și în cadrul Bisericii Ortodoxe Române de aceeași prețuire este atestat de numeroasele ediții tipărite pe care le-a cunoscut, precum și de numărul mare de manuscrise — între care predomină cele românești — descoperite și păstrate în diferite biblioteci și instituții de cultură din țară și de peste hotare. Toate acestea demonstrează că și la români, în funcție de cerințele vremii, izvorîte din împrejurările social-politice, din nevoile reale ale vieții bisericești, Molitfelnicul, în procesul său de cristalizare, a parcurs anumite etape de dezvoltare.

În cele ce urmează, întrucît există o strînsă legătură între Molitfelnicele manuscrise și cele tipărite, condiționîndu-și reciproc apariția, încercăm să prezentăm un scurt istoric al edițiilor tipărite pe care această carte le-a cunoscut la noi.[1]

---

1 Privitor la edițiile tipărite ale Molitfelnicului românesc, vezi: D. Bejan, *Edițiile românești ale Molitfelnicului*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română", anul LIV, 1936, nr. 11—12, p. 687—692; Ioan N. Floca, *Molitfelnicul ortodox (Studiu istorico-liturgic cu privire specială asupra Molitfelnicului românesc pînă la sfîrșitul secolului XVIII)*, în rev. „Mitropolia Ardealului", anul VII, 1962, nr. 1—2, p. 93—115.

Prin purtarea de grijă, cu blagoslovenia şi, uneori, cu toată cheltuiala ierarhilor şi a unor clerici cărturari, Molitfelnicul a văzut lumina tiparului în următoarele centre tipografice: Bălgrad (Alba Iulia, 1689),[2] Blaj (1754, 1784, 1815, 1868, 1893, 1913, 1940), Braşov (1564,[3] 1811), Bucureşti (1722, 1741, 1764, 1794, 1808, 1819, 1832, 1858, 1864, 1888, 1896, 1910, 1920, 1926, 1937, 1950, 1965, 1971, 1976, 1984), Buzău (1699, 1701, 1747, 1835, 1845), Chişinău (1820, 1859, 1908 — „ediţia mare" şi „ediţia mică"), Cîmpulung (1635), Iaşi (1681, 1749, 1754, 1764, 1785, 1834), Rîmnic (1706, 1730, 1747, 1758, 1768, 1782, 1793), Sibiu (1833, 1848, 1849, 1853, 1874) şi Tîrgovişte (1545, 1708—1712, 1713).

Majoritatea molitfelnicelor româneşti tipărite în secolele XVI—XVII urmează rînduiala celor slave, cuprinzînd: Liturghii, Taine, molitve, numărul rugăciunilor crescînd în ediţiile apărute spre sfîrşitul secolului al XVII-lea. În această perioadă apare doar o singură ediţie slavo-română (slujba în slavonă şi tipicul în limba română), la Buzău, în anul 1699. La Iaşi, mitropolitul Dosoftei tipăreşte în anul 1681 o ediţie a Molitfelnicului pe care l-a tradus în greceşte.

În secolul al XVIII-lea numărul ediţiilor Molitfelnicului ajunge la 23, dintre care o ediţie (Buzău, 1701) slavo-română, celelalte fiind tipărite integral în limba română. Ediţiile româneşti ale Molitfelnicului au la bază, în acest secol, ediţia imprimată în tipografia lui Nicolae Glykis (Veneţia, 1691) tradusă şi tipărită de Antim Ivireanul la Rîmnic în anul 1706. Ediţiile de Blaj (1755 şi 1784) urmează rînduiala cuprinsă în Molitfelnicele slave.

În veacul al XIX-lea Molitfelnicul este tipărit în 20 de ediţii ce au la bază fie ediţii slave, fie greceşti. Prefacerile survenite în viaţa naţională şi bisericească a românilor îşi pun pecetea şi asupra ediţiilor Molitfelnicului. Astfel apar primele ediţii în limba română, cu grafie latină (Blaj, 1868 şi Bucureşti, 1888).

În secolul al XX-lea, pînă în zilele noastre, Molitfelnicul a fost tipărit în 13 ediţii. Ediţia din anul 1937, diortosită de preotul profesor, academician Niculae M. Popescu, consacră denumirea de Molitfelnic. Aceasta este prima ediţie ce are un cuprins sistematizat. Ediţiile sinodale din anii 1950, 1965, 1971, 1976 şi 1984 sînt izvorîte din necesităţile reale ale vieţii

2 Conform unor cercetări mai noi, Molitfelnicul tipărit la Bălgrad în anul 1689 ar fi cunoscut trei (vezi Prot. Ioan N. Beju, *Contribuţii la Bibliografia românească veche. Cărţi vechi româneşti din Biblioteca Mitropoliei — Sibiu*, în rev. „Mitropolia Ardealului", anul XII, 1967, nr. 1—3, p. 84—86) sau chiar cinci ediţii (vezi: Prof. Atanasie Popa, *Cazanii la morţi din 1689. Contribuţii la bibliografia românească veche*, în rev. „Mitropolia Banatului", anul XXIV, 1974, nr. 1—3, p. 70—71).

3 Analizînd opiniile formulate de N. Hodoş, I. Bianu, E. Dăianu, A. Veres, N. Drăganu, N. Sulică, L. Predescu, I. Juhasz, Vl. Drîmba, S. Cîndea, M. Şesan, P. P. Panaitescu, P. Olteanu, At. Popa, G. Blücher, Al. Mareş, P. Binder şi A. Huttmann precum şi de către Emanuela Buză, Ion Gheţie şi Alexandru Mareş ajung la concluzia că „Molitfelnicul este operă a episcopatului calvin românesc, destinată să servească preoţilor ortodocşi recent trecuţi la Reformă. Versiunea românească primitivă, tradusă cu unele modificări după *Agenda* lui Heltai, a fost alcătuită de un bănăţean-hunedorean şi pusă sub tipar de diaconul Coresi, care a dat haină muntenească limbii textului. Tipărirea s-a făcut în 1567—1568 într-o localitate sud-vest ardelenească încă neidentificată (dar nu în Braşov)". (*Originile scrisului în limba română*, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1985, p. 269).

noastre spirituale şi mărturisesc grija pe care ierarhia superioară bisericească o manifestă faţă de nevoile turmei încredinţate spre păstorire.

În cadrul Ortodoxiei, ediţiile româneşti ale Molitfelnicului apar ca producţii autohtone, păstrînd o strînsă legătură cu ediţiile slave şi greceşti, în duhul autentic al tradiţiei patristice.

Importanţa acestor tipărituri depăşeşte însă cu mult graniţele domeniului bisericesc. Cărţi de strictă necesitate, Molitfelnicele promovează o limbă românească îngrijită, accesibilă şi înţeleasă de marea masă a credincioşilor din toate provinciile româneşti. Prin larga arie de răspândire, Molitfelnicele au contribuit, alături de celelate tipărituri, la menţinerea unităţii de limbă şi de credinţă a poporului român, la realizarea unităţii spirituale şi culturale româneşti. Au avut, aşadar, un rol însemnat în dezvoltarea şi întărirea unităţii neamului românesc.

Referitor la Molitfelnic constatăm că, de-a lungul timpului, aceasta a fost una din cele mai copiate cărţi de ritual. Acest fapt îl demonstrează exemplarele ajunse pînă la noi, unele în slavonă şi, cele mai numeroase, în limba română, cu grafie ckirilică.[4]

Cum era şi firesc, datorită cerinţelor izvorîte din condiţiile obiective ale vieţii bisericeşti, Molitfelnicul manuscris a cunoscut o largă arie de răspîndire, precedînd ediţiile tipărite şi menţinîndu-se chiar şi după introducerea tiparului la români. Însăşi exemplarele pe care le vom prezenta,[5] păstrate astăzi în Biblioteca Arhiepiscopiei Sibiului, certifică această afirmaţie a noastră.

I. Fragment de Molitfelnic (slavo-român).

Se păstrează împreună ca singurul exemplar cunoscut pînă în prezent din ediţia Liturghierului tipărit de Coresi în anul 1570. Liturghierul, compactat împreună cu acest fragment de Molitfelnic şi cu un Penticostar slavon manuscris, a fost descoperit de profesorul N. Sulică în Biblioteca bisericii Sf. Nicolae din Şcheii Braşovului. Acest exemplar a fost achiziţionat de către Biblioteca Arhiepiscopiei Sibiului de la urmaşii profesorului N. Sulică.

Fragmentul de Molitfelnic a făcut obiectul cercetărilor lui P. P. Panaitescu.[6] El a stabilit că aparţine categoriei de manuscrise copiate la noi în prima jumătate a secolului al XVI-lea.

4 *„Catalogul manuscriselor româneşti“* (vol. I, II, III) întocmit de Gabriel Ştrempel numără peste 50 de copii manuscrise ale Molitfelnicului, păstrate în fondurile Bibliotecii Academiei Române.

5 Vezi o prezentare a Molitfelnicelor manuscrise româneşti la Preot Liviu Streza, *Manuscrise liturgice româneşti în Biblioteca Arhiepiscopeiei Sibiului (prezentare generală)*, în rev. „Mitropolia Ardealului“, anul XIX, 1974, nr. 4—6, p. 233—249.

6 P. P. Panaitescu, *Începuturile şi biruinţa scrisului în limba română*. Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 1965, p. 130. Acesta afirmă că textul „începe cu rînduiala maslului, urmată de alte capitole (f. 1—78)...“. Menţionăm însă că, în urma cercetărilor noastre, am stabilit cu certitudine că acest fragment de Molitfelnic cuprinde, în limba slavonă şi între f. 1—78, numai rînduiala Tainei Maslului.

Acest fragment de Molitfelnic slavo-român este scris de o singură mînă, cu scriere semiuncială mică, imitînd tiparul, cu cerneală neagră. Unele inițiale și îndrumări tipiconale sînt scrise cu cerneală roșie.

Avînd dimensiunile de 13,7×18,4 cm, fragmentul cuprinde 80 de pagini. Paginile 2 și 32 sînt nescrise. Pe pagină sînt scrise între 14—19 rînduri.

Molitfelnicul cuprinde rînduiala Maslului (p. 1—78), scrisă în limba slavonă, după care, cu aceeași grafie, se continuă următorul text în limba română:

„Au lăsat legea svenți părinți de la acel săbor de la Neochesariia, cum acesta om ce-ș va mărturisi elu de bună voe păcatul și greșeale, de svinta Liturghie trebuie să se părăsească să nu mai cănte nici dănăori în viața lui, iară alte lucruri preuții toate să le știe.

Pentru ca să știe neștene, pentru ce se face lyturghie, după ce moare omul, a treia zi și a noo zi și la 40: (15 rînduri, p. 78 mss.). Nechifor patriarhulu de Țarigrad: Daca moare omul și-l îngroapă în maica lui, în pămîntu, pentrucă-i dein pămăntu a fostu zidit, de a treia zi înainte începe fața lui dentru lumina și frămsețea ei cea cuvioasă a se strica și să topi și a să paingineşte. Dereptu ceia facem liturghie într-această vreme, de a treia dzi. Iară a nooa dzi începe trupul a să deșcheia den toate încheeturile și a (17 rînduri, p. 79 mss.) să părți, numai inema ce stă întreagă. Pentru acesti lucru să face lyturghie a nooa dzi. Iară la 40 de zile și acasta inima să topește. Dereptu ceia facem liturghie într-această vreme, de a treia dzi. Iară a nooa dzi începe trupul a să deșcheia den toate încheeturile și a (17 rînduri, p. 79 mss.) să părți, numai inema ce stă întreagă. Pentru acest lucru să face lyturghie a nooa dzi. Iară la 40 de zile și aceasta inima să topește. Dereptu aceia, să face într-ace dzi lyturghie. Într-acesta chipu să face și naşterea omului în zgăulu (pântecele, n.n.) maică sa, după ce să împreună bărbatulu cu fămeia; a treia zi să schizmește (se alcătuiește, se formează, n.n.) inima, iar a nooa dzi să închiagă trupul, iară cîndu să înplu 40 de dzile, iaste desăvîrșit închipuită toată fața lui, ce să dzice pruncului" (19 rînduri, p. 80 mss.).

II. **Mss. nr. 7. Molitvelnic.**

Datează din secolul al XVI-lea. Este de redacție sîrbă. După toată probabilitatea, a fost copiat în Transilvania de vest, de un grămătic sătesc, după un original de redacție slavo-sîrbă. Lipsindu-i mai multe file, nu are titlu, prefață sau postfață. Are 234 f., distribuite în caiete a cîte 8 f., avînd signatura pe prima și ultima pagină a caietului, în partea de jos, la mijlocul paginei. Dimensiunea textului este de 15×10 cm. Cuprinde 22 rînduri pe pagină. Hîrtia este de calitate bună, cu filigran „ancoră în cerc". Copistul a folosit puține semne diacritice și prescurtări. A utilizat caractere semiunciale, cerneală ruginie și chinovar, precum și inițiale mici, ornate.

Manuscrisul este compactat în coperți de lemn, îmbrăcate în piele de culoare maro închis, avînd două închizători de piele prinse în cuișoare de fier. Pe prima copertă, în mijloc, este imprimată o cruce mare. În colțurile dreptunghiului format de cruce, sînt imprimate 4 rozete mai mari. Alte 14 rozete mai mici sînt imprimate în jurul crucii. Dreptunghiul crucii este încadrat în două chenare florale. Acestea sînt încadrate la rîndul lor de două linii.

Pe coperta din spate se află imprimat același chenar floral, iar în dreptunghiul din interiorul acestei coperte este imprimată o formă asemănătoare capacului de criptă.

Manuscrisul a fost donat Bibliotecii în anul 1906, de către studentul I. Adam din satul Poiana-Techereu, azi aparținînd de comuna Balșa (județul Hunedoara).

Bibliografie: Preot lector Chiril Pistrui, **Manuscrise slave în Biblioteca Mitropoliei ortodoxe române din Sibiu,** în revista Mitropolia Ardealului, anul XV (1970), nr. 11—12, p. 827—837.

Cuprinsul:

1. f. 1. r — 15 v. Rînduiala Sfîntului Botez;
2. f. 16 r. — 18 v. (f. 18 s-a completat ulterior) Rînduiala la 8 zile după Botez;
3. f. 19 r — 27 r Logodna și cununia;
4. f. 27 v — 35 v Mărturisirea;
5. f. 36 r — 40 v Rînduiala la ieșirea sufletului;
6. f. 41 r — 71 r Îngroparea laicilor;

La f. 69 v. se menționează că „După aceea, luînd untdelemnul, preotul ... toarnă cruciș untdelemn sfințit în mormînt peste sicriu, zice: Botează-se robul lui Dumnezeu (numele) cu untdelemnul crucii întru odihna de veci, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh. Amin".

Pe f. 70 v. se arată că „Rugăciunea de dezlegare a părintelui (fiului) duhovnicesc-scrisă, se pune în mîna celui decedat".

7. f. 71 v — 76 v. Parastasul; (din f. 74 se păstrează numai jumătatea de la cotorul cărții);
8. f. 77 r—121 r. Sfințirea untdelemnului la morți (monahi și mireni);
9. f. 121 v — 131 v. Sfințirea apei la Sfînta Arătare (Bobotează).
10. f. 132 r — 142 v. Sfințirea apei la 1 august și la fiecare început de lună;
11. f. 143 Slujba spălării Sf. Moaște;
12. f. 144 Ungerea cu Sf. Mir;
13. f. 145 r — 146 v. Slujba la Înălțarea cinstitei Cruci;
14. f. 147 r — 168 v. Rînduiala Sfințirii bisericii renovate;
15. f. 169 r — 206 v. Rugăciuni la diferite întîmplări;
16. f. 207 r — 208 v. Rînduiala primirii latinilor;
17. f. 209 v — 217 r. Paraclisul Maicii Domnului;
18. f. 217 v — 234; Diferite canoane normative ale Sf. Apostoli și Sf. Părinți, Slujba Vecerniei, Utreniei, vozglase și otpusturi.

Deci Molitfelnicul are un cuprins bogat, fiind foarte folositor preotului paroh.

Pe restavul de jos, f. 120 v — 125 v., este scrisă următoarea însemnare: „Aceasta se știe că această carte numită Molitvenic l-au cumpărat Pătruț Mihai din Poiana și l-au dat ... părintelui Luca din Poiana ... scrisă în luna februarie în 24 zile, anul de la Hristos 1680, a scris popa Nistor mult păcătosul din sătuc". Semnătura este cu inițiale.

Însemnarea este deosebit de importantă pentru că menționează numele celor doi preoți, din Poiana-Techereu, precum și numele unui credincios

— probabil mai înstărit — care, din dragoste pentru Hristos şi Biserica Sa, a făcut preotului paroh această danie.

III. Mss. 22. Molitvelnic

Scris între anii 1720—1727, pe hîrtie, avînd 182 file, cu paginaţie originală numai pînă la fila 97. Are dimensiunea de 18×14,5 cm. Scrierea este uncială, cu cerneală neagră, imitînd tiparul. Titlurile, coloritul, îndrumările tipiconale, unele stihuri şi iniţiale sînt scrise cu cerneală roşie. Frontispiciile manuscrisului sînt simple, lucrate în peniţă. Unele dintre ele (f. 13, 29, 30, 38 v; 54 v, 68, 93 v, 163 v) sînt colorate. La fel vignetele de la f. 106 v. precum şi iniţialele de la f. 5 v, 10 v, 103 şi 147 v. Manuscrisul este copiat de o singură mînă, iar limba în care este scris este populară, veche. Este legat în coperţi de lemn îmbrăcate în piele. Pe coperţi se află imprimat un medalion în chenar de figuri tipografice.

Numere vechi în Biblioteca Mitropoliei: 19/VI, pe timpul mitropolitului Şaguna; 464/I în inventarul din 1873; 6756 în expoziţia „Astrei" din 1905.

Cuprinsul:

f. 1 este lipsă. f. 2—4 fragmente de foi.

1. f. 5. Să petreacă spre El numele tău cel Sf(î)nt...
2. f. 5 v — 13. Rănduiala la făcutu(l) (o)glaşenicului şi a-l boteza pre el.
3. f. 13—29. Slujba sv(î)ntului botez.
4. f. 29—30. M(o)l(i)tvva Botezului pre scurt cănd va fi pruncul bolnav pentru frica morţii.
5. f. 30—33 v. M(o)l(i)tva muerii după 40 de zile.
6. f. 34—38 v. Rănduiala logodnei.
7. f. 38 v—53 v. Rănduiala cununiei.
8. f. 53 v—58 v. Rănduiala cununiei a doa.
9. f. 59—68. Canon de rugăciun(i) cătră Preasf(î)nta Născătoare de D(u)mn(e)zău la eşirea sufletului.
10. f. 68—93 v. Rănduiala îngropării omului mirean.
11. f. 93 v—106 v. Rănduiala îngropării coconilor mici.

Însemnare (f. 106 v): „Cade-să a şti că această progrebanie a pruncilor nu se află nicăieri hotărît în cîtă vreme să-i cănte, adecă pănă în ce vărstă, iară noi am socotit că ar fi cu cuviinţă a-l cănta pănă cănd pruncul de şapte a(n)i şi se va cănta după obiceiul locului".

12. f. 107—122 r. Rănduiala osşteniei la A(u)gust întăia zi.
13. f. 122 v—132, Rănduiala ce iaste la păr(ă)stasul morţilor.
14. f. 132 v — 143 r. „Cade-să a şti de se va pristăvi cine(va) la sf(î)nta Înviiare sau în fiecare zi a luminatei săptămîni, pînă în Duminica Tomei, nemică după obiceiul morţilor să nu se cînte".
15. f. 143 v—146 v. Rănduiala ispovedaniei.
16. f. 147—163 r. Rănduiala osştenie(i) la Botezul (D(o)mnului Is. Hr.
17. f. 163—182 r. M(o)l(i)tvele la toate trebile.
   f. 163 v—165 v. M(o)l(i)tva la Naşterea lui Hs.
   f. 165 v—166 r. M(o)l(i)tva în Duminica Floriilor pe sălci.

V os[fe]tenia

f. 166 v—168 r. M(o)l(i)tva la Paşti.
f. 168 r—168 v. M(o)l(i)tva pre carne şi pe brînză la Paşti.
f. 168 v—170 r. M(o)l(i)tva în z(i)ua Sf(î)ntului Pătru.
f. 170 v—176 v. M(o)l(i)tva celor ce intră în post.
f. 176 v—177 v. M(o)l(i)tva la grăul cel spurcat.
f. 178 v—179 v M(o)l(i)tva la curăţirea besearicii spurcate de iritici sau păgîni.
f. 179 v—180 v. M(o)l(i)tva celor ce gioară pre sine înşişi (sau) sînt în blăstăm.
f. 180 v—181 r. M(o)l(i)tva la dezlegatu(l) blăstăm(ului).
f. 181 v—182 r. M(o)l(i)tva pre scurt a sfinţi(rii) ap(ei).
18. f. 182 v. Inc. D(o)mnul D(u)mnezeu cel prea (m(ilos)tiv să vă miluiască.
Însemnări:
f. 35—15, invers pe pagină, pe restavul de jos. „Această sfîntă şi dumnezeiască carte anume Molitvelnic... şi s-au dat în mîna lui popa Simion din Ţogu (Ţoga?), şi s-au dat zălog derept 7 florinţi şi s-au dat zălog pentru datorie... al cui este să-l poată afla cu 7 florinţi... în mîna lui popa Simion şi la feciorii lui".
f. 87 v. „Această S(fîn)tă şi d(u)mnezeiască carte anume Molitvelnic este a lui popa Ştefan din Berchiş şi o au cumpărat cu banii lui derept 7 florinţi de la popa Ion din Petridul cel unguresc. Scris-am în luna lui ghenar 3 zile v(ăleat" (şters).
Manuscrisul urmează cuprinsul Molitvelnicului de la Bălgrad, din 1689.

IV. **Mss. 36. Molitvelnic.**

Scris în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, pe hîrtie, manuscrisul are 210 file, cu paginaţie originală. Lipsesc filele 1,2, 71 şi 208. Are următoarele greşeli de numerotare: 3004 în loc de 34, 25 în loc de 35, 26 în loc de 36; după 115 urmează greşit 106, 107, 108, apoi 119. Filele 38, 49, 51, 69, 72, 73, 79 şi 186 sînt nenumerotate. Are dimensiunile de 20×15 cm. Este scris de o singură mînă, cu scriere cursivă, caligrafică, imitînd tiparul, cu cerneală neagră. Titlurile, îndrumările tipiconale şi iniţialele sînt scrise cu cerneală roşie. Pe fiecare pagină sînt scrise 19 rînduri. Pe filele 23, 30, 37 v, 41 v, 46 v, 56 v, 94 v, 97 v, 106 v, 133 v, 138 v, 145 v, 153, 166, 177 v, 179, 191 v, 193 v, se găsesc diverse fronsispicii, colorate diferit, lucrate în peniţă. Pe fila 210 v se găseşte o vignetă în formă de cruce. Manuscrisul este legat în coperţi de lemn îmbrăcate în piele.

A fost donat Bibliotecii Mitropoliei în anul 1902, de I. Varga, elev în anul III, secţia pedagogică a Institutului pedagogic-teologic din Sibiu, originar din comuna Cincul Mic (Cincşor).

Cuprinsul:
1. Rănduiala botezului.
f. 1—2 lipsă.
2. f. 4 v—10. Rănduiala la făcutul oglaşnicului şi al boteza pre el.
3. f. 10—21 v. Slujba sf(î)ntului botez.
4. f. 21 v—23. Rănduiala la spălarea pruncului.

5. f. 23—24. Altă m(o)l(i)tvă a botezului pre scurt.
6. f. 24—26. Molitva muerii după patruzeci de zile.
7. f. 26—27 v. Molitva muerii cănd să întămplă de pierde.
8. f. 27 v—30. Rănduiala logodnei (Ibidem f. 26—28 v).
9. f. 30—42. Rănduiala cununiei după isprăvirea d(u)mn(e)zăeştii Liturghii (Ibidem f. 28 v—39 v).
10. f. 42—46 v. Rănduiala cuniniei a doao (Ibidem f. 39 v—44).
11. f. 46 v56 v. Rănduiala ispovedaniei (Ibidem f. 44—53).
12. f. 56 v—94 v. Rănduiala sf(î)ntului maslu ce să zice sfi(n)ţirea uloiului de lemn, ce să sfinţeşte de şapte preoţi. (Ibidem, f. 53 v—88).
13. f. 94 v—97 v. Rănduiala căndu să va (în) tămpla cu grabă a pricestui bolna(vul). (Ibidem, f. 88—90 v).
14. f. 97 v—106 v. Rănduiala carea iaste la eşirea sufletului (Ibidem, f. 90 v—97).
15. f. 106 v—133 v. Rănduiala îngropării omului mirean (Ibidem f. 97—121).
16. f. 133 v—138. Rănduiala îngropării cuconilor mici (Ibidem, f. 122—126).
17. f. 138—145 v. Cade-se a şti de să va pristăvi cineva la sf(în)ta Inviiare, sau în fiecare zi a luminatei săptămîni pănă la Duminica Tomei (Ibidem, f. 126—133).
18. f. 145 v—153. Rănduiala ce iaste la părăstasul morţilor (Ibidem, f. 134—141).
19. f. 153—165 v. Rănduiala Osşteniei la sf(î)nta zi a B(o)goiavleniei (Ibidem, f. 142—154).
20. f. 166—177 v. Rănduiala la sf(i)nţirea apei în luna lui August întăia zi (Ibidem, f. 154 v—165 v).
21. f. 177 v—179. Rănduiala ce să fa(ce) (la) bl(a)goslovenia casei noao. (Ibidem, f. 166—167).
22. f. 179—191 v. În Dumineca Pogorărei Duhului Sf(î)nt (Ibidem, f. 167 v—180 v).
23. f. 191 v—193 v. Rănduiala pa(na)ghiei după săvărşirea dumnezeieştii Liturghii (Ibidem, f. 191—193 v).
24. f. 193 v—209 v. Rănduiala molitvelor la toate trebile (Ibidem, f. 182 v—184).
25. f. 193 v—194 v. M(o)l(i)tva la naşterea lui Is. Hr. (Ibidem, f. 182 v—197).
25. f. 193 v—194 v. M(o)l(i)tva la naşterea lui Is. Hr. (Ibidem, f. 182 v—184).

f. 194 v—195. M(o)l(i)tva în Duminica Floriilor pe sălcii (Ibidem, f. 184).

f. 196 v. M(o)l(i)tva pre carne şi brînză la Paşti. (Ibidem, f. 185).

f. 196 v—197 v. M(o)l(i)tva pentru bl(a)g(oslovenia) colivei (Ibidem, f. 186—186 v).

f. 197 v—199 v. M(o)l(i)tva la zuoa Sf(î)ntului Petru (Ibidem, f. 186 v—187).

f. 199 v—200 v. M(o)l(i)tva cănd începi a zidi casa noao. (Ibidem, f. 187 v—188).

f. 200 v—201. M(o)l(i)tva cănd cade ceva spurcat în făntănă (Ibidem, f. 188 v—189 v).
f. 201—202 v. M(o)l(i)tva cănd cade ceva spurcat în vasul cu vin (Ibidem, f. 189—191).
f. 202 v—203 v. M(o)l(i)tva celor ce giură pre sine înşişi. (Ibidem, f. 191 v—192).
f. 203 v—204. M(o)l(i)tva a doua a deslega tot blestemul. (Ibidem, f. 192—193).
f. 204—205. M(o)l(i)tva la toate spurcăciunile. (Ibidem, f. 192—193).
f. 205—207 v. M(o)l(i)tva celor ce intră în post. (Ibidem, f. 193—193 v).
f. 208 lipseşte.
f. 209—209 v. M(o)l(i)tva pre scurt a sfinţi apa. (Ibidem, f. 197—197 v).
f. 209—210 v. Arătarea trebilor ce să află în aciastă carte. (Ibidem, f. 198).
Însemnări:
f. 5. Să s(ă) ştie că am cumpărat eu Mateiu, fiul popei M... acest Molitvelnic de la popa David în 4 florinţi. Văleat 1730.
f. 43 v. (cu creionul) Prea cinstite Domnule protopoape Moise Gotsia.
f. 44 v. (cu creionul) Andreiu Buiton von Kleinschen.
f. 55 (cu creionul) Moise Gotsea Pa(roch) G(reco) R(ăsăritean) Cincşor. (comuna Cincul Mic).
f.210 v. Să se ştie că această carte este a murariului de la Cincşor.

V. **Mss. 37. Molitvelnic.**

Scris pe hîrtie, are 337 + 20 f. nepaginate. Prima parte a manuscrisului, filele 1—337, este scrisă la anul 1716 de către Vasile Muste din Coruiani, judeţul Baia Mare. Adaosul de la sfîrşit, nepaginat, este scris de mai multe mîini. Pe paginile complete are scrise 17 rînduri. Manuscrisul are formatul de 18,5×15 cm. Textul, înconjurat de chenar alcătuit din linii simple, este scris cu litere chirilice, imitînd tiparul. Cu cerneală neagră sînt copiate rugăciunile iar titlurile, iniţialele şi îndrumările tipiconale sînt copiate cu cerneală roşie. Legătura este veche, cu coperţi de lemn îmbrăcate în piele. Pe prima copertă, în chenar, este imprimat un medalion ce reprezintă o cruce.

Frontispiciile, lucrate în peniţă şi colorate diferit, în mai multe forme, sînt pe filele 2, 29, 31, 32, 35, 36 v, 40, 56, 62, 76, 79 v, 90, 132, 142 v, 154 v, 168, 191, 220 v, 225 v, 230, 285 v, 305 v, 309, 343 v.

Vignetele de la f. 55 v şi 188 v sînt lucrate simplu, în peniţă.

Numere vechi în Biblioteca Mitropoliei: 26/VIII; 461/I în inventarul din 1873 şi 6763 la Expoziţia „Astrei" din 1905.

Cuprinsul:
f. 1 lipseşte.
1. f. 2. Euhologhion ce să zice Molităvnic în carele să cuprinde toată treaba Besearecei care să cade preoţilor. Dată întăi de la (Sf(i)nţii Apostoli, după aceia de la Sv(i)nţii Părinţi la toate trebile. Cf. Molitvelnicul de la Bălgrad din 1689.

f. 2. — 36 v. Rănduiala botezului. (Ibidem, f. 2—26).
2. f. 2—6. M(o)l(i)tva muerii la ceasul naşterii. (Ibidem, f. 2—4).
3. f. 6—14. Rănduiala la făcutul oglaşnicului şi a-l boteza. (Ibidem, f. 4—9).
4. f. 14—29. Slujba sv(î)ntului botez. (Ibidem, f. 9—20).
5. f. 29—31. Rănduiala la spălarea pruncului. (Ibidem, f. 20 v—22 v).
6. f. 31—32. Altă m(o)l(i)tvă a botezului, când va fi pruncul bolnav. (Ibidem, f. 22—22 v).
7. f. 32—35. M(o)l(i)tva muerii după patruzeci de zile (Ibidem, f. 23—24 v).
8. f. 35—36. M(o)l(i)tva muerii căndu să (în)tîmplă de piarde (Ibidem, f. 25—26).
9. f. 36 v—39 v. Rănduiala logodnei (Ibidem, f. 26—28).
10. f. 40—55 v. Rănduiala cununiei după d(u)mn(e)zăiasca Liturghie (Ibidem, f. 28 v—39 v).
11. f. 56—62. Rănduiala cununiei a dooa (Ibidem, f. 39 v—44).
12. f. 62—75 v. Rănduiala ispovedaniei (Ibidem, f. 44—53).
13. f. 76—79 v. Rănduiala cănd să va (în)tîmpla cu grabă a pricestui bolnavul (Ibidem, f. 88—90).
14. f. 79—90. Rănduiala care iaste la eşirea sufletului (Ibidem, f. 90 v—97).
15. f. 90—132. Rănduiala îngropării omului mirean.
16. f. 132—142. Rănduiala îngropării coconilor mici.
17. f. 142 v—154. Cade-se a şti de să va pristăvi cineva din creştini la sfînta Înviiare sau fie în care zi a luminatei săptămîni pănă la Dumineca Tomii.
18. f. 154 v—168. Rănduiala ce iaste la părăstasul morţilor.
19. f. 168—188 v. Rănduiala Ossveaşteniei la B(o)goiavlenie.
20. f. 189—190 v. Arătarea pentru litie carea iaste cătră apă în z(i)ua de B(o)goiavlenie şi pentru svinţirea apei.
21. f. 191—220 v. Rănduiala carea iaste la sfinţirea apei în luna lui August întâia zi sau fie când va vrea nastoiatel.
22. f. 220 v—223 v. Rănduiala osşteniei la sfinţirea apei pre scurt.
23. f. 223 v—225. Rănduiala când încep a zidi casa.
24. f. 225 v—229. Rănduiala la blagosloveniia casei noao.
25. f. 230—285. Rănduiala sv(î)ntului maslu ce să zice svinţirea uloiului de lemn ce să svinţeaşte de 7 preoţi.
26. f. 285—305 v. În Dumineca pogorîrii Duhului Sfînt.
27. f. 305 v—309. Rănduiala panaghiei după săvărşire(a) dumnezăeştii Liturghii.
28. f. 309—337. Rănduiala molitvelor la toate fealurile de trebi. (Ibidem, f. 189—197).
f. 309—311. M(o)l(i)tva la naşterea lui H(risto)s fiilor de duhovnicie (Ibidem, f. 182 v—184).
f. 311—311 v. M(o)l(i)tva în Dumineca Floriilor pe sălcii (Ibidem, f. 184).

f. 311 v—313 v. M(o)l(i)tva la înviiarea lui H(risto)s (Ibidem, f. 184—185 v).
f. 313—314 v. M(o)l(i)tva spre carne şi brînză la Paşti (Ibidem, f. 185 v).
f. 314 v—315 v. M(o)l(i)tva la bl(agoslo)venia colivei (Ibidem, f. 186 186 v).
f. 315—317 v. M(o)l(i)tva la z(i)ua sf(î)ntului Petru (Ibidem, f. 186 v 187 v),
f. 317 v—318. M(o)l(i)tva când începi a zidi casă (Ibidem, f. 187 v—188).
f. 319—320. M(o)l(i)tva când cade ceva spurcat în fântână (Ibidem, f. 188 v—189 v).
f. 320 v—323. M(o)l(i)tva când cade ceva spurcat în vasul cu vin sau cu unt sau cu miiare (Ibidem, f. 189 v—191).
f. 323—324 v. M(o)l(i)tva celor ce să giură pre sine înşiş(i) (Ibidem, f. 191—191 v).
f. 324 v—325. M(o)l(i)tva a doua a deslega tot blăstămul (Ibidem, f. 191 v—192).
f. 325—327. M(o)l(i)tva de toate spurcăciunile (Ibidem, f. 192—193).
f. 327—331. M(o)l(i)tva celor ce intră în post (Ibidem, f. 193—195 v).
f. 331—332 v. M(o)l(i)tva neveastei vrînd să meargă la beseareca după nuntă (Ibidem, f. 195—196).
f. 332 v—333. M(o)l(i)tva la urzirea besearecii (Ibidem, f. 196—196 v).
f. 333—335 v. M(o)l(i)tva la curăţirea besearicii spurcată de eretici (Ibidem, f. 196 v—197).
f. 334 şi335 lipsesc.

29. f. 336—337. Cuvânt cătră cetitori (Ibidem, f. 199—199 v).
30. f. 337—338. Pomenirea morţilor.
31. f. 339—343. Cazania la morţi (Cf. Molitvelnicul din 1869, ediţia a II-a, f. 200—205[7]).
32. f. 343 v—348 v. Cazanie la coconi mici morţi (Ibidem, f. 110 v—115).
33. f. 349—352. Şi altă iertăciune la oameni morţi.
34. f. 352 v—353. În sfînta şi marea Duminecă a Paştilor la Liturghie, Sf. Evanghelie de la Ioan, capitolul I.
35. f. 353. Fragment din Evanghelia Sîmbetei lui Lazăr.
36. f. 354—357. Evanghelia ce să zice a lui Lazăr.
37. f. 358. Învăţătură pre scurt pentru ceale 10 porunci.

Însemnări:
f. 337, pe forzaţ: au fost (A(u)gust 10 zile 1822.
1716.
Scris-am această carte anume Molităvnic eu Vaselie feciorul lui Muste Ionuţ din Coruiani, anume cel mai mic. 1716 mesiţ(a) Maiu 11 zile cându s-au săvîrşit. Amin.
Pe margine, de altă mînă: Fecioru Muste Ionuţ di(a)con . . .
f. 339: 1755.

7 Vezi: Prot. Ioan N. Beju, *art. cit.*, p. 84—86.

f. 348: Anii D(o)mnului de la zidirea lumii 7255, de la Hs. 1747, meşţa Dechembrie 3 zile, Proorocul Sofronie.
f. 357. Vasile Boereanu... 1763 m(esi)ţa April, 3 zile.

VI. **Mss. 54. Molitvelnic.**

Scris la începutul secolului al XVIII-lea, de o singură mînă, pe hîrtie, Molitfelnicul are 226 file, cu notaţie originală. Lipsesc: foaia de titlu, f. 1, 16, 227 pînă la sfîrşit. Are formatul de 15,2×19 cm. Pe fiecare pagină sînt scrise cîte 18 rînduri, cu cerneală neagră, imitînd tiparul. Titlurile, colontitlul şi îndrumările tipiconale sînt scrise cu cerneală roşie, decolorată. Textul este încadrat în chenar de linii duble, sus şi jos, la marginea exterioară şi de o singură linie la marginea interioară. Frontispiciile, de diferite forme, sînt executate în peniţă şi sînt colorate diferit. Ele se găsesc la f. 24, 26, 27, 30, 31 v, 34 v, 47 v, 53, 64, 104 v, 107 v, 115, 142 v, 147 v, 155 v, 164 v, 177 v, 191, 192 v, 208, 210 v. La f. 87 v, 119 v şi 135 se găsesc iniţiale ornate iar la f. 29 v, 31, 34, 47, 63 v, vignete.

Legătura manuscrisului este veche, din coperţi de lemn îmbrăcate în piele, pe care s-a imprimat un chenar compus din mai multe linii.

A fost donat Bibliotecii în anul 1905 de către preotul Gavriil Hango.

Numere vechi: 18/VI, în Biblioteca Mitropoliei, 6 755 la Eqpoziţia „Astrei"din 1905.

Bibliografie: Gavriil Hango, **Un molitvelnic manuscript. Notiţe tipiconale.** în „Telegraful Român", anul LI, 1903, nr. 30—53.

Cuprinsul:

f. 1 lipseşte.

1. f. 2—31 v. Rănduiala botezului (Cf. Molitvelnic, Bălgrad, 1689, f. 1—26).
2. f. 4 v—11. Rănduiala la făcutul oglaşenicului şi a-l boteza pre el (Ibidem, f. 4—9 v).
3. f. 11 v—24. Slujba sv(î)ntului botez (Ibidem, f. 9 v—20).
4. f. 24—26. Rănduiala la spălarea pruncului (Ibidem, f. 20—22).
5. f. 26—27. Altă m(o)l(i)tvă a sf(î)ntului botez pre scurt (Ibidem, f. 22—22 v).
6. f. 27—29 v. M(o)l(i)tva muerii după 40 de zile (Ibidem, f. 22 v—24 v).
7. f. 30—31. M(o)l(i)tva muerii cănd să (în)tîmplă de piarde (Ibidem, f. 25—26).
8. f. 31—34. Rănduiala logodnei ceiace vor să se logodească (Ibidem, f. 26—28 v).
9. f. 34 v—47. Rănduiala cununiei (Ibidem, f. 39 v—44).
10. f. 47—53. Rănduiala cununiei a doao (Ibidem, f. 39 v—44).
11. f. 53—63 v. Rănduiala ispovedaniei (Ibidem, f. 44—53).
12. f. 64—104 v. Rănduiala sf(î)ntului Maslu ce să zice sfinţirea uloiului de lemn ce să svinţeşte de 7 preoţi (Ibidem, f. 53 v—88).
13. f. 104 v—107 v. Rănduiala cănd să va (în)tîmpla cu grabă a priceştui bolnavul (Ibidem, f. 88—90).

14. f. 107 v. Rănduiala care iaste la eşirea sufletului (Ibidem, f. 90 v—97).
15. f. 115—142. Rănduiala îngropării omului mirean (Ibidem, f. 97—121 v).
16. f. 142 v—147 v. Rănduiala îngropării coconilor mici (Ibidem, f. 122—126 v).
17. f. 147—155 v. Cade-să a şti de să va pristăvi cineva la Sfînta înviare sau în fiecare zi a luminatei săptămîni pînă la Dumineca Tomii (Ibidem, f. 126—133 v).
18. f. 155 v—164 v. Rănduiala ce iaşte la părăstasul morţilor (Ibidem, f. 134—141 v).
19. f. 164 v—177 v. Rănduiala Osşteniei la sf(î)nta zi a Bogoiavleniei (Ibidem, f. 142—154).
20. f. 177 v—191. Rănduiala la sfinţirea apei în luna lui August întăia zi (Ibidem, f. 154 v—165 v).
21. f. 191—192 v. Rănduiala ce să face la blagoslovenia casei noao. (Ibidem, f. 166—167).
22. f. 192 v—208. În Dumnieca Pogorîrii Duhului Sfînt. (Ibidem, f. 167 v—180 v).
23. f. 208—210 v. Rănduiala panaghiei după săvîrşirea d(u)mn(e)zăeştii Liturghii (Ibidem, f. 180 v—182 v).
24. f. 210—226. Rănduiala molitvelor la toate fealurile de trebi (Ibidem f. 182 v—196 v).
f. 210—212. M(o)l(i)tva la naşterea lui H(risto)s fiilor de duhovnicie (Ibidem, f. 182 v—184).
f. 212—212 v. M(o)l(i)tva în Dumineca Floriilor pe sălci (Ibidem, f. 184).
f. 212 v—214. M(o)l(i)tva la înviiarea lui H(risto)s (Ibidem, f. 184—185 v).
f. 214—214 v. M(o)l(i)tva spre carne şi brînză la Paşti (Ibidem, f. 185 v).
f. 214 v—215. M(o)l(i)tva pentru bl(a)g(o)sloveniia colivei (Ibidem, f. 186—186 v).
f. 215—216. M(o)l(i)tva la z(i)ua Sfîntului Petru (Ibidem, f. 186 v—187).
f. 216—216 v. M(o)l(i)tva a doua (Ibidem, f. 187—187 v).
f. 216 v—217. M(o)l(i)tva cănd începi a zidi casă (Ibidem, f. 187 v—188).
f. 217—217 v. M(o)l(i)tva la făntănă noao (Ibidem, f. 188—188 v).
f. 217 v—218 v. M(o)l(i)tva cănd cade ceva spurcat în făntănă (Ibidem, f. 188 v—189 v).
f. 218 v—220 v. M(o)l(i)tva cănd cade ceva spurcat în vasul cu vinul sau untul sau cu miare (Ibidem, f. 189 v—191).
f. 220 v—221 v. M(o)l(i)tva celor ce giură pre sine înşiş(i) (Ibidem, f. 191 v—192).
f. 222—223. M(o)l(i)tva la toate spurcăciunile (Ibidem, f. 192—193).
f. 223—224. M(o)litva celor ce intră în post (Ibidem, f. 193—193 v).
f. 224—226. M(o)l(i)tva a doua (Ibidem, f. 193 v—195 v).
f. 226 v. M(o)l(i)tva la urzirea besearecii (Ibidem, f. 196—196 v).

Lipsesc, deci, din cuprinsul manuscrisului Molitva pe scurt a sfinţi apa (f. 197—197 v), Molitva la curăţirea besearecii spurcate de eretici (f. 196 v şi 197) şi Scara Molitvelnicului din 1689.

Însemnări:

Pe forzaţul lipit: Scris-am eu de bine voitoriu Petrea diacul feciorul lui Popa Ştefan din Preluca, 29 iunie 1759.

f. 124 v—125: Eu popa, Ştefan am cu(m)păratu cart(ea) cu 4 zl(o)ţ(i).

f. 126 v: Nyegerfalva 5-a febr. 1759.

f. 126 v: Scris-am (eu) popa Ştefan, 1810.

VII. Mss. 320. Molitvelnic.

Scris de o singură mînă, la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, pe hîrtie, are 348 de pagini şi este de formatul 15,8×21cm. Numărul de rînduri variază 15—28 pe paginile întregi. Scrierea, cu cerneală neagră, vrea să imite tiparul. Unele îndrumări tipiconale, colontitlurile şi, cîteodată, titlurile şi multe iniţiale sînt scrise cu cerneală roşie. Legătura este veche, din coperţi de lemn îmbrăcate în piele, pe care s-au imprimat diferite reprezentări tipografice. Pe cele din faţă, într-un medalion în formă de chenar, este imprimată icoana Maicii Domnului cu Pruncul Iisus în braţe.

Cuprinsul:

1. f. 1—5. Molitva de toata spurcăciune(Cf. Molitvelnicul de la Bălgrad, 1689, f. 192—193).
2. f. 5—8. Rănduiala la z(i)ua dintăi de la naştere(a) muere(i) pruncul.
3. f. 9—12. (lipseşte pagina cu începutul) Începe cu „Păcatele cele cu voia şi fără voia ...".
4. f. 12—16. Molitvă la însămnarea pruncului a 8-a zi.
5. f. 16—24. M(o)l(i)tva muerii la 40 de zile.
6. f. 24—25. M(o)l(i)tva pre scurt a sfinţii apa.
7. f. 25—29. M(o)l(i)tva la naşterea D(o)mnului nostru Iis(us) Hr(istos) la fii(i) cei duhovniceşti.
8. f. 29—31. M(o)l(i)tva cănd piiarde muiarea pruncul.
9. f. 32—79. Începutul oglaşnicului la botez.
10. f. 79—88. Rănduiala ci e la logodnă.
11. f. 88!114. Rănduiala cununiei (Cf. Molitvelnicul de la Bălgrad, 1689, f. 28 v—39 v).
12. f. 114—124. Rănduiala cununiei a dooa (Ibidem, f. 39 v—44).
13. f. 124—147. Rănduiala ispovedaniei (Ibidem, f. 44—53).
14. f. 148—153. Rănduiala cănd să va (în)tămpla cu grabă a priceştui bolnavul.
15. f. 153—170. Rănduiala la eşirea sufletului.
16. f. 170—242. Rănduiala prohodului mirenesc.
17. f. 242—271. Rănduiala pogrebanii pruncilor mici.

Însemnare: „Cade-se a şti şi aciastă pogrebanie a pruncilor nu să află nicăieri hotărît pănă în cătă vreme să s(ă) cănte, adecă pănă în ce vărstă, iară noi socotim că ar fi cu cuviinţă a să cănta pănă cănd iaste pruncul de şapte ani, şi să va cănt(a) precum va fi obiceaiul locului. Sfărăşitul prohodului pruncesc".

18. f. 272—288. Cade-să a ști de să va pristăvi cineva la sfînta Înviere sau în fiecare zi a luminatei săptămîni până în Dumineca Tomei (Ibidem, f. 126—133 v).

19. f. 288—309. Rănduiala ce iaste la părăstasul morților (Ibidem, f. 134—141).

20. f. 309—340. Rănduiala la sfințirea apei în luna lui August întăia zi.

21. f. 341. Întrebări la spovedanie (fragmente).

f. albă).

22. f. 343—346. Molitvă (fragment).

f. 345—346: lipsă.

23. f. 347—348. Rugăciune la deslegarea de păcate (fragment).

Însemnări:

f. 79: Hulban Gavrilă.

f. 142: Hulban Gavrilă.

f. 157: Gavrilă Hulban, 1898, Martie, 27.

f. 231: Hulban Gavrilă, născut în Noemvrie 27, 1877.

•

Din cele expuse, reiese faptul că Molitfelnicele manuscrise românești, păstrate în Biblioteca Arhiepiscopiei Sibiului sînt copii, mai mult sau mai puțin fidele, ale Molitfelnicului tipărit în anul 1689 la Bălgrad (Alba Iulia).

Despre acest Molitfelnic, de la a cărui tipărire s-au împlinit 300 de ani, afirmăm că pe nedrept a fost acuzat, de-a lungul vremii, că a fost scris sub influență calvină. Dimpotrivă, cercetarea atentă a acestuia ne-a condus la concluzia că este, după cum afirmă traducătorul său, „izvodit din slavonie" și că păstrează întru totul rînduielile ortodoxe care de-a lungul timpului au îmbrăcat diferite forme, ca extensiune și conținut. În sprijinul acestei afirmații vom da exemple concrete, luate din rînduielile Tainelor și ierurgiilor cuprinse în Molitfelnicul tipărit la 1689 și în copiile manuscrise pe care le-am prezentate mai sus.

La slujba Sfîntului Botez, la ectenia mare, se găsesc intercalate următoarele cereri, în plus față de cele ce se rostesc astăzi:

„— Pentru ca să vie Duhul Sfînt spre apa aciasta și să arate pre ia izvor de apă curătoare întru viața veșnică, Domnului să ne rugăm;

— Pentru să să îmbrace acesta cu puterea dumnezăiască spre vrăjmașul luptătoriu cu ungerea mirului, Domnului să;

— Pentru să fie el blagosvințit cu luarea dumnezăeștii taini, Domnului să

— Pentru să să pricestuiască acesta făr de osîndire făcătoarelor de viață taini, Dom."

După rugăciunea de binecuvîntare a untdelemnului (Stăpîne, Doamne, Dumnezeul părinților noștri ...) preotul ia „bosiiocul" care „iaste în vasul cu uloiu și samnă în apă cruciș, de trei ori, căntînd aleluia".

La ungerea cu untdelemn a pruncului, preotul zice: „Pomăzuiaște-să robul lui Dumnezău (Imrcu = numele n.n.) cu uloiul bucuriei în numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Svînt, acum și pururea și în veacii de veaci. Amin" și unge în semnul crucii la frunte, piept, spate, urechi, mîini, picioare, fără a rosti cele menționate în ritualul de azi al slujbei Botezului.

După Botez, pruncul era îmbrăcat în haină curată. Apoi se cînta troparul pe glas 8: „Dă-mi veşmînt luminat, Cela ce te îmbraci în lumină ca întru un veşmînt, mult-milostive Hristoase, Dumnezeul nostru". După care preotul rosteşte: „Văimeam" (Să luăm aminte, n.n.) şi cei ce sînt în jurul preotului cîntă (s.n.) Ps. 31.

În rînduiala de azi, după botez pruncul este îmbrăcat. Cîntăreţul citeşte (s.n.) de trei ori Ps. 31, apoi se cîntă troparul de mai sus pe glas 8.

Revenind la rînduiala din manuscrisele prezentate, constatăm că după Evanghelia rostită la Botez urmează rugăciunile la tunderea părului: „Despuitoriule (Stăpîne, n.n) Doamne, Dumnezeu nostru . . .", „Tunde-să robul lui Dumnezeu. . ." Apoi preotul ia „puţină apă caldă şi lipeaşte părul tăiat în păretele besearecii" iar „de va fi beseareca de peatră să-l îngroape după altar". Urmează rugăciunea „Doamne Dumnezeul nostru, dintru plinirea scăldării cu a Ta bunătate" (Doamne Dumnezeul nostru, Cel ce prin săvîrşirea tainei Sfîntului Botez), care în rînduiala de astăzi se rosteşte înaintea tunderii celui botezat, în rînduiala Molitfelnicului de la 1689 rostindu-se după tundere. După aceasta urmează ectenia „Miluieşte-ne pre noi, Doamne..." şi otpustul.

Trebuie reţinut faptul că „Rugăciunile la spălarea pruncului" nu se citeau ca în rînduiala de astăzi, înaintea tunderii, ci „a opta zi" cînd trebuia să vină „nănaşul cu cela ce s-au botezat la besearecă", constituind astfel un ritual de sine stătător. După „binecuvântare", rugăciunile începătoare, troparul zilei sau al sfîntului, urmează rugăciunea „Izbăvire de păcate" (Cel ce ai dăruit robului Tău izbăvire de păcate). Apoi preotul ia „bureate curat" sau „bumbac nou" şi şterge „toate mădularele pre unde au uns cu svîntul Mir" zicînd: „Botezaşi-te, luminaşi-te, svinţişi-te...". Urmează rugăciunile „Domnitoriule Doamne, Dumnezeul nostru" (Stăpîne Doamne, Dumnezeul nostru, Care prin spălarea Botezului...), „Acesta ce să îmbracă întru Tine Hristoase" (Cel ce s-a îmbrăcat întru Tine, Hristoase...), apoi ecfonisul „Că Tu eşti cela ce miluieşti..." şi otpustul.

„Molitva botezului pre scurt" este alcătuită numai din rugăciunea „Doamne Dumnezeu atoate ţiitoriule...", fără rugăciunile începătoare. Indicaţia tipiconală îndruma pe preot ca să citească, dacă va boteza, „Molitvele Botezului, pănă la Pomăzania Marelui Mir, toate pănă la sfîrşit".

„Molitva muierii după patruzeci de zile" are o rînduială mai simplă decît slujba de astăzi. După binecuvîntare urmează rugăciunile începătoare, troparul zilei sau al sfîntului, Slavă... Şi acum..., „Pentru rugăciunile...", „Doamne Dumnezeule Atotţiitorule...", „Şi acest prunc născut...", „Doamne Dumnezeul nostru...". După aceea pruncul, dacă este băiat, este dus în sfîntul altar şi închinat la cele patru laturi ale Sfintei Mese. Dacă este fată, închinarea ei se face numai „înaintea svintelor uşi". După rugăciunea „Doamne, Dumnezeul nostru care de patruzeci de zile. . ." urmează Otpustul.

„Rînduiala cînd leapădă femeia" este identică cu cea de azi.

La **rînduiala logodnei,** inelele celor ce se logodesc se puneau pe Sfînta Masă. Azi se pun pe Sfînta Evanghelie, al bărbatului de-a dreapta şi al femeii de-a stînga. La formula „Se logodeşte. . ." (Logodeşte-să...) inelul miresei se da mirelui, iar cel al mirelui se punea în degetul miresei. Astăzi fiecăruia i se

pune în deget inelul ce-i aparţine. Din rînduiala Molitfelnicului de la Bălgrad lipseşte rugăciunea „Doamne, Dumnezeul nostru, Care împreună cu sluga patriarhului Avraam...". Rugăciunea „Doamne, Dumnezeul nostru, Cel ce din neamuri..." (... Carele din limbi..) urmează după formula „Logodeaşte-să...", apoi ectenia „Miluieşte-ne pre noi..." şi otpustul.

La Taina Cununiei, formula rostită de preot era: „Cu slavă şi cu cinste cununaşi pre el, şi ai pus lui cununia de pietri scumpe". Această formulă era rostită atît la mire cît şi la mireasă. După această formulă urma rugăciunea „Doamne Dumnezeul nostru cela ce cu slavă şi cu cinste cununaşi mucenicii Tăi...". Se citea apoi Apostolul din Epistola I către Corinteni, 7, 7—14 (azi Efeseni 5, 20—33) şi Sf. Evanghelie de la Ioan 2, 1—11.

Ca o notă aparte a acestei rînduieli remarcăm intercalarea unei părţi specifice Liturghiei şi anume: „Să ne iubim unul pre altul...", „Pre Tatăl...", Apoi preotul sărută mirii. Se sărută şi ei rostind „Aicea pre mijlocul nostru iaste Hristos, cu noi iaste şi va fi...". Urmează apoi rugăciunea „Doamne, Dumnezeul nostru care întru socotinţa Ta cea de mîntuire...", „Tatăl nostru...", „Să luăm aminte...", „Unul Sfînt...", apoi îi „priceştuiaşte" (împărtăşeşte) „pre ei".

Indicaţiile tipiconale menţionează că „de nu va fi Liturghie, (preotul) le dă de gustă din pahar după obiceiul locului".

Rînduiala se continuă cu rugăciunea „Doamne Dumnezeul nostru, toate le făcuşi cu tăriia Ta...". Apoi urmează troparul glas 7 „Doamne, Doamne, caută din ceriu şi vezi şi cercetează via aceasta..." (de 3 ori), „Fericit bărbatul...", „Sfinţilor mucenici...", „Slavă Ţie, Hristoase, Doamne...", „Una curată...", „Mărit să fii mire...", „Şi tu mireasă...". După rugăciunea „Doamne Dumnezeul nostru, Carele ai venit în Cana Galileiului...", preotul ia cununiile de pe capul mirilor şi le pune „în loc rînduit". După rugăciunea „Doamne Dumnezeul nostru, vistiarnicul bunei frămseţi..." urmează ectenia „Miluieşte-ne pre noi...". Otpustul rînduielii se termină cu ecfonisul „În Cana Galileii cinstită ai arătat nunta cu venirea Ta...".

Rînduiala cununiei a doua diferă de cea de azi. După binecuvîntare, rugăciunile începătoare şi ectenie, urmează rugăciunile: „Despuitorule Doamne, Dumnezeul nostru..." şi „Doamne Iisuse Hristoase, Cuvîntul lui Dumnezeu...". Apoi rînduiala prevede ca, „spre cel ce nu a fost căsătorit", preotul să pună cununa zicînd: „Cu slavă şi cu cinste cununaşi pre el şi ai pus pre capul lui cununia de pietri scumpe". După care se citeşte Apostolul (Efeseni 5, 25—33, Iară muierea cinstească pre bărbatul ei...) şi Evanghelia (Matei, 19, 3—13). Apoi preotul rosteşte rugăciunea „Doamne Dumnezeul nostru, Cela ce pre Avraam soţ l-ai chemat...". După ectenia „Miluieşte-ne pre noi...", preotul săvîrşeşte otpustul.

Rînduiala spovedaniei, extinsă ca formă, este mult diferită faţă de cea de astăzi. În forma în care o expune Molitfelnicul din 1689 mai poate fi întîlnită doar în Molitfelnicul tipărit de mitropolitul Dosoftei al Moldovei.

După binecuvîntare, rugăciunile începătoare şi Ps. 4, urmează rugăciunea „Doamne Dumnezeul spăseniei noastre...", apoi Ps. 6, şi rugăciunea „Doamne Mîntuitorul meu...".

Indicaţiile tipiconale îi dau preotului îndrumări despre modul cum trebuie să spovedească penitentul.

După „Crez"... preotul să-l întrebe pe cel ce se spovedeşte dacă „ţine vreun eres" şi „de ţine neclintită credinţa sfintei săbornică şi apostolească Besearecă. Că aceasta-i capul mîntuinţei". Zicînd: „Iată, frate, îngerii lui Dumnezeu slujesc...", preotul îl întreabă pe penitent ce păcate a săvîrşit. Apoi împreună rostesc rugăciunea „Ispovedescu-mă lui Dumnezeu şi Prea Curatei Maicii Lui şi tuturor svinţilor...".

După „Doamne Dumnezeul nostru, carele lui Pătru..." urmează citirea Apostolului (I Timotei, 1, 15—17) şi a Evangheliei (Matei 9, 9—13) şi otpustul.

Molitva iertăciunii, care se citea după otpust, era „Dumnezău carele au ertat pre Natan". Preotul îi da, apoi, celui spovedit sfaturi duhovniceşti.

Tipicul prevedea ca „după ce-şi plineşte vremea pocăinţei cel spovedit", preotul să citească rugăciunea de dezlegare „Milostive şi miluitorule Doamne, dulce iubitorule de oameni...", După care urma molitva de iertare: „Biruitoriul Domnul nostru Iisus Hristos...".

Rînduiala Tainei Sfîntului Maslu îşi are, de asemenea, particularităţile ei. Vom menţiona doar faptul că ea prevedea citirea de Evanghelii diferite pentru bărbaţi şi femei, precum urmează:

1. Evanghelia de la Ioan 5, 1—15;
   la femei: Matei 10, 1—8 (păstrată în ritualul de azi);
2. Evanghelia de la Luca 19, 1—10 (păstrată în ritualul de azi);
   la femei: Marcu 6, 7—13;
3. Evanghelia de la Luca 9, 1—6 (citită atît la bărbaţi cît şi la femei);
4. Evanghelia de la Marcu 6, 7—13;
   la femei: Matei 9, 18—26 (păstrată în ritualul de azi);
5. Evanghelia de la Ioan 14, 27—31 şi 15, 1—7;
   la femei: Marcu 5, 24—34;
6. Evanghelia de la Luca 7, 36—50;
   la femei: Luca 8, 41—56;
7. Evanghelia de la Matei 6, 14—21;
   la femei; Matei 8, 14—23.

După cum se poate constata, unele din Evangheliile ce se citeau atunci în cadrul rînduielii Tainei Sfîntului Maslu sînt şi astăzi în uz iar altele au fost înlocuite.

Ungerea avea loc după rugăciunea „Despuitoriule Doamne, Dumnezeul nostru...", după care se rostea rugăciunea „Părinte sfinte vraciul (doctorul n.n.) sufletelor şi al trupurilor...". Preoţii se ungeau unii pe alţii, rugându-se: „Blagoslovenia Domnului Dumnezău şi Mîntuitoriului nostru Iisus Hristos, spre tămăduirea sufletului şi trupului robului lui Dumnezeu (Imrcu), acum şi pururea şi în vecii vecilor".

Rugăciunea la împărtăşirea grabnică a celui bolnav este identică cu cea de azi.

La **„Rănduiala care iaste la ieşirea sufletului"**, la „Canon", corespund doar irmoasele (9 la număr), celelalte cîntări fiind diferite faţă de rînduiala ce se săvîrşeşte astăzi. După „Canon" urma „molitva pentru sufletul cel osîndit: Despuietoriule Doamne, Dumnezeu nostru...". Apoi trupul mortului era dus în biserică. În acest timp se cînta „Sfinte Dumnezeule...".

La rînduiala înmormîntării, după binecuvîntare și Ps. 90 urma „ectenia mare pentru morți",[8] care nu se mai păstrează în ritualul de azi. Apoi Slavă... Și acum...", troparul „Cela ce tocmești toate cu adîncul înțelepciunii...", „Slavă... Și acum... Pre Tine te avem cetate și liniște..." Urmează apoi cele trei stări. Binecuvîntările înmormîntării sînt aceleași ca și în rînduiala de azi, diferind doar ordinea în care sînt transpuse.

Urmează „stihirile răpăosării" ale Sf. Ioan Damaschinul. Azi acestea urmează după canonul lui Teofan.

Fericirile au intercalate alte stihiri decît cele ce se cîntă astăzi.

Apostolul (I Tesaloniceni 4, 13—17) și Evanghelia (Ioan 4, 24—30) se păstrează și în ritualul actual.

Rugăciunea de dezlegare ce se citea „la grobnițe, pre mort", se păstrează doar în ritualul acestui Molitfelnic, fiind deci specifică locului.

Urmau stihirile de la sărutarea de apoi: „Veniți să dăm fratelui cestui mort...", „Spune nouă, acum, frate unde te duci...", „Eu către Domnul Dumnezău giudecătoriul mieu mă duc...", „Acum toate mădularele trupești deșarte se arată...", „Cînd sufletul de la trup se desparte...", „Toată viața noastră iaste floare și fum...", „Care despărțire, fraților...", „Slavă... Văzîndu-mă zăcînd fără glas și fără suflare...", „Și acum... Măntuiește pre ceia ce nădăjduiesc spre Tine, Maica neapusului soare...".

Rînduiala se continuă cu troparul glas 8, „Pămînte, căscînd, priimește pre cesta ce a zidit din tine...", care nu se mai păstrează astăzi.

Urmează, apoi, Simbolul de credință, Sfinte Dumnezeule..., Tatăl nostru, troparul „Cu duhurile drepților...", ectenie, rugăciunea „Dumnezeul sufletelor (azi „duhurilor")...", „Că Tu ești învierea...", Slavă... Și acum... și apolisul „Cel ce ai învins din morți...", „Întru fercită adormire...".

---

8 Preot Dr. Gheorghe Ciuhandu în articolul *„Un vechiu Molitvenic manuscris din Bihor în legătură cu alte Molitvenice"* publicat în rev. „Biserica Ortodoxă Română", anul LIX, 1941, nr. 9—10, la p. 547—548 reproduce integral această ectenie. Pr. Ciuhandu prezintă un Molitfelnic manuscris (azi Mss. 3 686 din Biblioteca Academiei Române), pe marginea căruia lansează multe teorii eronate. Punctele sale de vedere au fost împărtășite și preluate de Dr. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, care le expune în lucrarea *„Primele scrieri patristice în literatura noastră, sec. IV—XVI"*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1984, p. 504—507.

La o confruntare atentă a celor susținute de Pr. Ciuhandu cu manuscrisele pe care le prezentăm în studiul de față și cu Molitfelnicul din 1689 am constatat că numitul „Molitvenic manuscris din Bihor" nu este decît o copie a celui din 1689. Tot ceea ce Pr. Ciuhandu consideră a fi specific „ritualului bihorean" se cuprinde întocmai în Molitfelnicul din 1689 și în manuscrisele pe care le-am prezentat. Chiar și această ectenie despre care afirmă că nu a „găsit-o decît în manuscrisul bihorean și, la slujba „parastasului" din molitvenicul de Sibiu (1784), de pe vremea mitropolitului Procopie Ivacicovici" (p. 547).

Acest fapt ne confirmă presupunerea că Pr. Ciuhandu nu a cercetat Molitfelnicul din 1689. Fie pentru că nu a avut posibilitatea să o facă, fie pentru că nu a acordat credit moral dascălului copist Ioan Voit care în 1763, în satul Șincuța (azi Șomcuta, jud. Maramureș), întregea și refăcea, după cum reiese și din titlul pe care l-a dat, o copie deteriorată a Molitfelnicului bălgrădean.

În concluzie afirmăm că nu se poate vorbi despre existența unui ritual specific bihorean, cum susține Pr. Ciuhandu. Iar, în ceea ce privește manuscrisul pe care-l prezintă, trebuie reținut faptul că specialiștii îl datează ca aparținînd „sec. XVIII (început) și 1763". (vezi: Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. III, Editura științifică și enciclopedică, București, 1987, p. 210).

Trupul decedatului era apoi pus în groapă, iar preotul „luînd puţină ţărînă cu lopata", zicea: „Toate ceale din pămînt în pămînt le trimiţi, Doamne, iară sufletul care l-ai luat cu sfinţii îl odihneşte". Şi, după cum prevăd indicaţiile tipiconale, „aşa închid groapa".

Rănduiala îngropării cuconilor (pruncilor) mici prezintă unele deosebiri faţă de slujba ce se săvîrşeşte astăzi. După binecuvîntare urmează rugăciunile începătoare, Ps. 19, 24, 141, din nou „Tatăl nostru". Apoi troparul glas 2 „Pomeneşte, Doamne, ca un bun pe robul Tău...", „Slavă... Şi acum... Maică sfîntă a preacuratei lumini...".

După condacul glas 8, „Cu sfinţii odihneşte...", şi icosul „Tu însuţi Unul eşti..." urmează Apostolul (I Corinteni 15, 39—45) şi Evanguelia (Ioan 6, 35—39). Rînduiala se continuă cu ectenia „Miluieşte-ne pre noi..." şi încheie cu otpustul „Cela ce biruieşti cu vii şi cu morţii, Hristos adevărat Dumnezeul nostru...".

Rînduiala înmormîntării la Paşti sau în săptămîna luminată este identică (exceptînd locul unor ectenii şi ecfonise) cu cea săvîrşită astăzi.

Parastasul are în plus, faţă de rînduiala actuală, Ps. 8. De asemenea, diferă şi canonul morţilor (pe glas 6): „Ca pre uscat îmblînd Iisus...", „În cămările cereşti...".

Unele dintre molitve sînt identice cu cele de azi. Altele nu, sau sînt scoase din uz (ex: Molitva neveastei vrînd să meargă la Beseareacă după nuntă).

Între cele identice, enumerăm:

— „Rînduiala osşteniei la sfînta zi a Bogoiavleniei (azi slujba aghiasmei celei mari la Botezul Domnului);

— „Rînduiala la sfinţirea apei în luna lui August, întîia zi (exceptînd rugăciunea „Dumnezeu cel mare şi înalt..."), cu sfeştania sau slujba aghiazmei mici;

— „Molitva la Naşterea Domnului";

— „Molitva la Înviere";

— „Molitva cînd începi a zidi casa";

— „Molitva cînd cade ceva spurcat în vasul cu vin sau cu unt sau cu miere".

Faţă de rînduiala săvîrşită, diferă molitvele:

— la blagoslovenia casei noi. Este mai scurtă, după rugăciunea „Doamne Dumnezeul nostru..." urmînd otpustul;

— în dumineca Pogorîrii Duhului Sfînt. Slujba vecerniei la ectenia „Cu pace Domnului să ne rugăm" are în plus peste 15 cereri. Se continuă pînă la rugăciunea a şasea, inclusiv, din rînduiala de azi, după care se săvîrşeşte conform indicaţiilor tipiconale cuprinse în Penticostar. Se încheie cu apolisul „Cela ce din părintescul şi dumnezeiescul sîn...".

Diferă, de asemenea, molitvele:

— la Florii (Doamne Dumnezeu atotţiitorule...);

— „Molitva spre carne şi brînză la Paşti" (Unul născut Fiul lui Dumnezeu...);

— „Molitva pentru blagoslovenia colivei" (Doamne, Cela ce ai plinit toate cu cuvîntul Tău...);

— „Molitva la ziua Sfîntului Petru" (Biruitoriu Doamne, iubitorule de oameni... şi Doamne, Dumnezeule atotştiutorule, făcut-ai ceriul şi pămîntul...);

— „Molitva la fîntîna nouă" (Ziditoriul apelor şi făcătoriul tuturor...);

— „Molitva cînd cade ceva spurcat în fîntînă" (Dumnezeule cel mare şi minunat..., care se rosteşte azi după terminarea fîntînii);

— „Molitva celor ce giură pre sine însăşi" (Dumnezeu Cel înfricoşat şi de oameni iubitoriu...);

— „Molitva a doua a dezlega tot blăstămul" (Biruitorule, Doamne, Dumnezeul nostru, Unul bunule, iubitorule de oameni...);

— „Molitva celor ce intră în post" (rugăciunea a doua: Doamne a toateţiitorule, Dumnezeul părinţilor noştri...);

— „Molitva la curăţirea bisericii spurcate de eretici" (Biruitorule Doamne Dumnezeul nostru, rugămu-Te milostive...);

Ritualul „Molitvei la urzirea besearecii" a evoluat astăzi, în manuscrisele prezentate reducîndu-se doar la Sfinte Dumnezeuele, troparul şi condacul căruia va vrea să fie hramul", după care preotul citea rugăciunea „Doamne Dumnezeul nostru carele vrei să zideşti pre acest loc Beseareca Ta...".

De o deosebită importanţă este manuscrisul nr. 37 în cuprinsul căruia, între filele 339—348, se păstrează „Cazania la morţi" şi „Cazania la coconi mici morţi". Acestea au fost copiate în anul 1747 de către o altă mînă, după cea de-a doua ediţie a Molitfelnicului tipărit la Bălgrad tot în anul 1689.

Comparînd rînduielile Tainelor[9] şi ierurgiilor din Molitvelnicul de la Bălgrad din 1689, precum şi cele din manuscrisele pe care le-am prezentat, cu cele din Molitfelnicele tipărite de către Dosoftei (Iaşi, 1681) şi Antim Ivireanul (Rîmnic, 1706) constatăm că există multe asemănări precum şi unele deosebiri. Acestea provin fie din izvoarele care au stat la baza acestor Molitfelnice, fie din adăugirile de formă şi ritual izvorîte din necesităţi practice şi din „obiceiul pămîntului". Aceste mici diferenţe nu contravin însă practicii păstrate de Biserica noastră din vremuri apostolice, ci sînt doar o mărturie a faptului că în trecutul Bisericii româneşti nu a existat o deplină uniformitate în cult şi în rit.

Din punct de vedere lingvistic, constatăm folosirea unor termeni preluaţi în limba română din limba latină, dar şi a unor termeni populari, arhaici. Aceştia ne amintesc de străvechea moştenire latină. Între aceştia amintim cuvintele: Domnitoriule (Stăpîne) şi Despuitoriule (latinescul **dispono**), uniciune (unire, deplină înţelegere).

Întîlnim însă şi cuvinte al căror sens a evoluat. Între acestea se numără: împreunare (împărtăşire a Duhului Sfînt); întărit (zidit); cruţi (miluieşti); cinstească (să se teamă); străbătătoare (stăruitoare); mişel (lipsit); cornul (fruntea) etc.

---

9 Vezi: Gh. Ciuhandu, art. cit., p. 536—576; — C. Cornescu, *Rînduiala Botezului în diferitele molitfelnice slave şi româneşti folosite în Biserica Română*, în rev. „Studii Teologice", anul XIII, 1961, nr. 9—10, p. 566—585; Ibidem, *Rânduiala Sf. Taine a Cununiei, Mărturisirii şi Maslului în diferitele ediţii ale Molitfelnicului slav şi român, folosit în Biserica Română*, în rev. „Mitropolia Olteniei", anul XIV, 1962, nr. 10—12, p. 602—623.

Relevăm, de asemenea, aproape totala înlăturare a indicaţiilor tipiconale scrise în limba slavonă, textele româneşti remarcîndu-se prin deplină claritate, pentru a fi cît mai uşor înţelese de clerul şi credincioşii cărora le erau adresate.

Remarcăm şi faptul că, alături de Molitfelnicele manuscrise care au circulat pe teritoriul patriei noastre, redactate în diferite limbi slave, au existat de timpuriu şi versiuni româneşti. Dintre acestea, cele mai vechi descoperite pînă în prezent, aparţin secolului al XVI-lea.

Aşadar, existenţa acestora ne demonstrează că Molitfelnicul, alături de celelalte cărţi de ritual, a circulat şi mai de timpuriu în limba poporului, contribuind astfel la întărirea şi menţinerea unităţii de neam, de limbă şi de credinţă a tuturor românilor.

În ceea ce-i priveşte pe copiştii acestor manuscrise — singurul nume păstrat fiind cel al lui Vaselie, feciorul lui Muste Ionuţ din Coruiani (azi Coroieni, jud. Maramureş) — menţionăm că se alătură şi ei în galeria celor care au înscris o pagină luminoasă în istoria culturală a neamului românesc.

Diacon drd. Pavel Cherescu

Post-festum

SINODUL DE LA IAŞI, 1642
— La 350 de ani —

Asaltul prozelitismului catolic şi calvin în secolele XVI şi XVII împotriva Ortodoxiei, care dusese în 1596 la actul de la Brest-Litovsk şi la apariţia în 1629 şi 1633 la Geneva a catehismului calvinizant pus sub numele patriarhului Chiril Lucaris, au determinat forurile Ortodoxiei să ia măsuri de apărare, printre care şi hotărîrea de a pune la îndemîna credincioşilor ortodocşi un îndrumar clar de credinţă, care să-i ferească de rătăciri.

Rolul important pentru alcătuirea acestei opere i-a revenit lui Petru Movilă (1596—1646), **arhiepiscop-mitropolit al Chievului, al Galiţiei şi al întregii Rusii,** fecior ,nepot şi frate de voievod român şi nepotul mitropolitului Gheorghe Movilă al Moldovei, cu mormîntul la Suceviţa (+ 1 ianuarie-februarie 1605), care a întocmit o lucrare în limba latină, o **Expositio fidei Ecclesiae Russiae Minoris,** care în limba greacă avea să primească numirea de Ortodoxos Omologhia (= Mărturisirea ortodoxă), un îndrumar catehetic cu 261 de întrebări şi răspunsuri (Napisal Katihizis), împărţit în trei părţi, potrivit celor trei mari virtuţi teologice (I Cor. 13, 13).

Cartea a fost adusă pentru a fi discutată şi aprobată la Sinodul convocat de mitropolitul Petru Movilă la Chiev, în biserica Sfintei Sofii, în zilele de la 8 la 18 septembrie 1640.

Cercetînd cuprinsul cărţii, sinodalii nu au fost cu toţii de acord cu două puncte de credinţă, cu locul sufletului după moarte şi prin ce cuvinte şi în ce timp se prefac Sfintele Daruri în Taina Euharistiei. Pentru precizarea acestor două învăţături, precum şi pentru aprobarea întregii cărţi, Sinodul chievean a hotărît în şedinţele din 11 şi 12 septembrie 1640, să se facă apel la Patriarhia de Constantinopol.

Ca urmare a hotărîrii, mitropolitul Petru Movilă s-a adresat în cursul verii anului 1642 cu o cerere voievodului Vasile Lupu, rugîndu-l să intervină pe lîngă Patriarhul din Constantinopol în legătură cu clarificarea problemelor dogmatice discutate la Sinodul de la Chiev din septembrie 1640 şi să trimită o delegaţie de teologi care, împreună cu teologii trimişi de el din Chiev, să clarifice problemele în discuţie. Totodată, mitropolitul Petru Movilă l-a rugat pe Vasile Lupu de ospitalitate, să primească şi să găzduiască în Iaşi cele două delegaţii în vederea desfăşurării acestor lucrări.

În urma intervenţiei voievodului la Constantinopol, au sosit la Iaşi, la 6 septembrie 1642, delegaţii Patriarhiei ecumenice: Porfirie, fostul mitropolit al Niceii şi învăţatul ieromonah Meletie Sirigul, cel mai însemnat teolog grec din secolul al XVII-lea, originar din Creta, care studiase la Veneţia şi Padua şi cunoştea latina, elina şi greaca, profesor la Constantinopol şi renumit predicator. Cunoştea Moldova, unde călătorise cu zece ani mai înainte, cînd participase la sfinţirea lui Varlaam ca mitropolit al Moldovei şi rostise şi o cuvîntare. După Sinodul de la Iaşi, avea să mai revină în Moldova ca să scrie o viaţă şi o slujbă a Sfîntului Ioan de la Suceava.

Delegaţii Patriarhiei aduceau cu ei şi hotărîrile luate într-un sinod patriarhal ţinut la Constantinopol în mai 1642 de condamnare a capitolelor, în număr de 18, ale **Mărturisirii răsăritene**, tipărită în 1629 şi 1633 sub numele patriarhului ecumenic Chiril Lucaris, pline de învăţături calvine, şi anatematizarea celor ce vor crede în ele. Epistola sinodală de condamnare era semnată de patriarhul ecumenic Partenie cel Bătrîn (1639—1644), de membrii Sinodului său şi de înalţi demnitari ai Marii Biserici. Printre semnatari se afla şi Meletie Sirigul, care scrisese **Antirrisis** contra acestei Mărturisiri calvine, şi care participase ca specialist la redactarea epistolei de condamnare.

Epistola de condamnare sau gramata patriarhului Partenie avea să poarte şi numele ierarhilor moldoveni, ca şi numele ierarhilor Rusiei Mici în frunte cu Mitropolitul Petru Movilă.

Numai după ce se asigurase cu semnăturile ierarhilor din Rusia Mică şi Moldova au venit la Iaşi delegaţii Patriarhiei din Constantinopol, aducînd cu ei gramata de condamnare, pe care aveau s-o publice la Iaşi la 20 decembrie 1642, în tipografia de la Trei Ierarhi, prima tipăritură grecească dată la lumină în Moldova, cuprinzînd pe o foaie volantă, în registrul inferior, scrisoarea de mulţumire a delegaţilor greci şi ruteni către Vasile Lupu pentru sprijinul acordat, iar, în partea de sus, scrisoarea sinodală a patriarhului ecumenic, Partenie I, care cuprindea condamnarea punct cu punct a Sinodului din mai 1642 de la Constantinopol a capitolelor eterodoxe din catehismul lucarian, act subscris, pe lîngă membrii sinodului patriarhal, şi de înalţi demnitari ai Marii Biserici, şi de ierarhii ruşi şi moldoveni: mitropolitul Varlaam, episcopii de Roman, Evloghie, de Rădăuţi, Atanasie, şi Huşi, Gheorghe, precum şi de Serafim, igumenul de la Trei Ierarhi, fapt care a indus pe unii cercetători să considere greşit gramata lui Partenie ca actul de aprobare al sinodului de la Iaşi, care s-a ţinut, cum se ştie, cîteva luni mai tîrziu, de la 15 septembrie pînă la 27 octombrie 1642.

La cîteva zile după sosirea delegaţilor Patriarhiei din Constantinopol în Iaşi au sosit şi delegaţii teologi trimişi de Petru Movilă cu lucrarea sa, **Expositio fidei**, care erau trei: Isaia Trofimovici Kozlovski, profesor de filosofie,

primul rector al Academiei movilene, şi egumen al mînăstirii Sfîntul Nicolae din Kiev, Iosif Kononovici Gorbaţki, rectorul în funcţie al Academiei movilene şi egumen al mînăstirii Bogoiavlinska (Teofania) din Chiev, mai tîrziu episcop de Mstislav, şi Ignatie Oxenovici Staruşici, predicator al catedralei Sfînta Sofia din Chiev.

Delegaţii au fost primiţi „cu mare cinstire" de voievodul Vasile Lupu, cum scrie Scogardi, medicul danez de casă al lui Vasile Lupu, în raportul său informativ scris în limba italiană şi adresat rezidentului austriac Schmidt la 6 noiembrie 1642 (Hurmuzaki, *Documente*, IV, 1, p. 668).

De aceeaşi cinstire se vor fi bucurat delegaţii şi din partea mitropolitului Varlaam, avînd în vedere rolul ce l-au avut ieromonahul Meletie Sirigul la sfinţirea sa ca mitropolit.

Delegaţii şi-au început lucrările în ziua de 15 septembrie, după ce vor fi participat cu o zi mai înainte, la 14 septembrie, în catedrala Trei Ierarhi la slujba festivă a zilei, şi au ţinut pînă la 27 octombrie 1642.

Şedinţa de deschidere va fi avut un caracter oficial şi solemn, o audienţă publică, în trapezăria cea boltită cu piatră şi pardosită cu marmură, albă şi neagră, a mînăstirii Trei Ierarhi, numită Sala gotică.

La şedinţa de deschidere va fi participat voievodul Vasile Lupu cu sfatul ţării, sau cu „toţi boierii", cum scrie Scogardi, din care va fi făcut parte şi mitropolitul Varlaam şi ceilalţi trei episcopi sufragani, incluşi de drept în sfatul ţării.

În prima şedinţă se vor fi prezentat problemele aduse în discuţie de cele două delegaţii, şi ele vor fi fost soluţionate într-o singură şedinţă.

Pe de o parte, delegaţii Patriarhiei din Constantinopol, care veniseră cu gramata patriarhală de condamnare a **Mărturisirii răsăritene** atribuite lui Chiril Lucaris, au cerut condamnarea lucrării şi a autorului ei.

Delegaţii chieveni s-au opus, pe motivul că sînt siguri că Biserica Greacă Orientală (=Ortodoxă) nu crede în aceste puncte esenţiale calvine şi ele nu au fost compuse de Chiril, ci au fost publicate în numele său de către pastorul ambasadorului Olandei".

La discuţii, „cu aceşti ruteni s-a pus de acord Vodă dimpreună cu toţi boierii, astfel încît această solemnitate a excomunicării intenţionate de părintele Sirigo a eşuat şi a fost anulată". Reţinem afirmaţia lui Scogardi că la „această solemnitate a excomunicării" lui Kiril Lucaris şi a cărţii atribuite lui s-a opus voievodul „dimpreună cu toţi boierii" săi, din care făceau parte, cum am spus, de drept, şi mitropolitul Varlaam şi cei trei episcopi ai săi sufragani. În această situaţie nu mai poate fi vorba de o „conferinţă teologică", şi de prezenţa numai a unui singur episcop, Porfirie, fostul mitropolit al Niceii, aşa cum o susţin unii istorici, ci de un sinod, un sinod mixt, la care vor fi participat în prima şedinţă de dezbatere a problemelor discutate şi ierarhii Moldovei, în frunte cu mitropolitul Varlaam.

În ordinea şedinţei, după raportul lui Scogardi, au urmat la cuvînt delegaţii chieveni, cu problemele aduse pentru clarificare, legate de starea sufletelor după moarte şi de epicleză.

Cum ne spune Scogardi, credinţa era şi la Kiev şi la Constantinopol aceeaşi, afară de două probleme, legate de transsubstanţiere, după învăţătura

catolică, adică prefacerea sfintelor Daruri, şi de purgator, de starea sufletelor după moarte, pe care rutenii le credeau cam la fel cu catolicii, afară de materia focului la purgator, unde discuţiile au fost destul de vii şi unde s-a admis punctul de vedere grecesc, adică momentul prefacerii elementelor liturgice în timpul Sfintei Liturghii este invocarea Duhului Sfînt, epicleza, şi nu cuvintele de instituire: Luaţi mîncaţi... Beţi dintru acesta toţi..., cum credeau rutenii.

Cît priveşte starea sufletelor după moarte, s-a precizat că nu este foc curăţitor, ci milosteniile şi slujbele celor vii, care ajută celor morţi.

După ce problemele aduse în discuţie de cele două delegaţii au fost clarificate în sinod în prima sa şedinţă de deschidere, a urmat partea a doua a lucrărilor, partea tehnică, de traducere din limba latină în limba greacă vorbită a lucrării lui Petru Movilă, adusă de delegaţii chieveni, traducere care a fost făcută de ieromonahul Meletie Sirigul, în lumina învăţăturilor precizate şi clarificate în şedinţa sinodului, care, propriu-zis, a fost una singură.

În această şedinţă s-a mai ridicat o problemă, aceea a modului de lucru al teologilor la traducerea lucrării lui Petru Movilă, dacă trebuie să se facă în public, adică în sinod, sau în particular, între specialiştii teologi.

Cum ne spune tot Scogardi, „Preoţii ruteni au insistat să se discute şi să fie dezbătute în sinod şi în mod public, dar părintele Sirigo a obţinut în taină de la excelenţa sa ca aceste dezbateri să se facă în mod particular, numai între ei". Punctul de vedere era justificat şi a fost aprobat de voievod, fiindcă era vorba acum de probleme de lucru, de traducere dintr-o limbă într-alta, probleme de specialişti teologi, în şedinţe teologice particulare, unde nu mai era cazul să se dezbată probleme de credinţă, care fuseseră clarificate în şedinţa sinodului plenar.

Cum spunea Pr. Prof. Acad. Niculae M. Popescu, Meletie Sirigul „a cerut discutare închisă ca să meargă lucrul mai repede şi să nu se amestece în discuţie şi nechemaţi... Aşa a curs ziua întîi a Sinodului de la Iaşi: obştească şi vioaie, dar şi singura de acest fel... Protocoale la Sinodul de la Iaşi nu s-au încheiat; nici nu era nevoie, întrucît părerile delegaţilor erau aceleaşi, iar dispute unde au fost, s-au sfîrşit cu înţelegere deplină" (în „Analele Academiei, S. Istorică", 25, 1943, p. 437, 439 şi în „Biserica Ortodoxă Română", nr. 9—10, 1942, p. 387—402).

Se ridică de către unii obiecţiuni că la Sinodul de la Iaşi din 1642 nu s-au încheiat acte protocolare de desfăşurarea lucrărilor, şi, ca atare, n-ar fi fost un sinod, ci numai o „conferinţă teologică", „o reuniune de experţi în probleme în care erau direct interesate numai cele două părţi: Kievul şi Constantinopolul" (Al. Elian, în prefaţa la „Mărturisirea de credinţă a Bisericii Ortodoxe, 1642": Bucureşti, 1981, p. 7). Dar nu toate sinoadele au încheiat obligatoriu acte protocolare de lucrările lor, şi am aminti în Ţara Românească soborul sau sinodul din august 1517, cînd patriarhul ecumenic Theolipt, însoţit de patru mitropoliţi, de egumenii din Sfîntul Munte, în frunte cu Gavriil Protul, veniţi să participe la sfinţirea mînăstirii lui Neagoe Basarab de la Curtea de Argeş, alături de mitropolitul Ţării, Macarie, de egumenii mînăstirilor, de voievodul ţării şi de boierii lui, au canonizat pe Sfîntul Nifon şi au aprobat mutarea mitropoliei ţării, de la Curtea de Argeş

la Tîrgovişte. Nu ni s-au păstrat acte protocolare nici de la sinodul de la Iaşi din februarie 1645, prezidat de mitropolitul Varlaam, la care au participat între delegaţii din Ţara Românească şi episcopul Buzăului, Ştefan, cînd s-a condamnat **Catehismul calvinesc** tipărit în româneşte în Transilvania la Prisac în 1642, prin **„Răspunsul împotriva Catihismuşului calvinesc"**, redactat de mitropolitul Varlaam şi tipărit în cursul aceluiaşi an, 1645, la Mînăstirea Dealu.

Trebuie avute în vedere informaţiile lui Scogardi, că voievodul Vasile Lupu „dimpreună cu toţi boierii săi" s-au opus „excomunicării intenţionate de părintele Sirigo". Excomunicarea, cum se ştie, este o prerogativă numai a unui sinod legal constituit, aşa cum a fost constituit şi Sinodul de la Iaşi din 1642, care a dezbătut sinodal problemele de credinţă aduse în discuţie publică şi le-a clarificat ortodox într-o singură şedinţă, cea de deschidere. Partea a doua a Sinodului au constituit-o şedinţele de lucru consacrate traducerii din limba latină în limba greacă vorbită a lucrării mitropolitului Petru Movilă, care a devenit, după ce i-a fost aprobat textul grec prin scrisoarea sinodală din 11 martie 1643, semnată de patriarhul ecumenic Partenie I, de ceilalţi trei patriarhi ortodocşi din Răsărit, de membrii sinodului Marii Biserici şi de alţi dregători ai patriarhiei ecumenice, **„Mărturisirea Ortodoxă"**, îndreptarul de credinţă pentru întreaga Biserică a Răsăritului, formulată într-un spirit irenic, fără spirit polemic împotriva nimănui.

Tradusă în limbile de circulaţie şi tipărită, începînd din 1667 în Olanda, în limba greacă, în 1695 la Lipsca, în limba greacă şi latină, în 1699 la Snagov în limba greacă de Antim Ivireanul, în mai multe traduceri slavono-ruse, începînd cu cea din 1685 şi de pe una din traduceri textul transpus şi în limba germană şi tipărită în 1727 şi apoi încă de două ori, la Veneţia se tipăresc mai multe ediţii slavono-sîrbe între 1764 şi 1777, în bulgară apare în 1888, în limba olandeză în 1722, în limba engleză, începînd din 1762, apar mai multe ediţii, în limba maghiară este tipărită la Pesta în 1791, iar la Moscova, în 1781, este tipărită în patru limbi: greacă, latină, germană şi slavonă. În limba română s-a bucurat de 19 ediţii, fiind prima traducere într-o limbă modernă de logofătul Radu Greceanu, apărută, din porunca şi cu cheltuiala voievodului Constantin Brâncoveanu, la Buzău, în 1691, şi ultima ediţie apărută în 1981, în Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, în traducerea Prof. Al. Elian, opera învăţatului român, mitropolitul Petru Movilă, „şi-a cîştigat un loc neatins de nici o altă lucrare similară din cadrul teologiei simbolice ortodoxe" (Al. Elian, din prefaţa ediţiei din 1981, p. 19). Cristalizată pe pămîntul românesc, rodul unei colaborări teologice greco-româno-ruse la Sinodul de la Iaşi din 1642, Mărturisirea de credinţă a Bisericii Ortodoxe, poartă cu ea mesajul colaborării ,al bunei înţelegeri, al spiritului irenic între oameni şi popoare.

Pr. I. Ionescu

ASPECTE DE SPIRITUALITATE A CÎNTĂRII LITURGICE ORTODOXE*

Introducere

Cîntarea bisericească ortodoxă este, în esenţa sa, liturgică.[1] Aceasta pentru că, pe de o parte, ea face parte integrală din cultul Bisericii,[2] iar pe de altă parte, ca însăşi este o rugăciune, o „liturghie" (o lucrare liturgică).[3]

Şi dacă am accepta un sens mult lărgit al cîntării bisericeşti — care ar cuprinde, de exemplu, şi colindele — caracterul liturgic s-ar păstra, printr-o lărgire de sens corespunzătoare a „liturgicului", ce ar îmbrăţişa întreaga viaţă creştină, pînă la dimensiunea unei „Liturghii cosmice"...[4] („Orice aţi face, cu cuvîntul sau cu lucrul, toate să le faceţi în numele Domnului Iisus şi prin El să mulţumiţi lui Dumnezeu-Tatăl" (Col. 3, 17).

Astfel, într-o relativă sinonimie, vom putea folosi, în egală măsură, termenii de „cîntare bisericească" şi „cîntare liturgică".

I. Cîntarea liturgică: o necesară „epectază" a cîntăreţului

Există o tendinţă, mai secularizantă, de a separa cîntarea bisericească de persoana celui care o execută (o săvîrşeşte), creştinul ortodox, şi de a vorbi despre cîntare ca despre un produs cultural, estetic. S-ar putea vorbi şi astfel despre vreo oarecare „spiritualitate" („culturală", nu „cultuală") a cîntării liturgice, deosebind eventual o importantă componentă afectivă, mai „artistică", şi o alta mai reflexivă, mai raţională, filozofică — uneori scientizantă, intelectualistă sau teoretică.[5]

Dar, în acelaşi timp, există şi o anume „încăpăţînare" a cîntării bisericeşti ortodoxe — privind din această perspectivă culturală laică — de a se menţine în forme considerate nu doar arhaice (la modul respectuos) ci de-a dreptul învechite (cu sensurile mai peiorative ale „primitivului"), în raport cu evoluţiile muzicale contemporane. Chiar atunci cînd se acceptă unele înnoiri în cîntarea bisericească (cum a fost cazul cîntării corale armonice), acestea sînt introduse cu atîta circumspecţie şi încetineală, încît permanent se păstrează impresia că nu se poate renunţa la ceva deosebit de important, ce ar putea rămîne undeva în urmă, pierzîndu-se.

---

* Lucrare de seminar pentru cursurile de doctorat în Teologie susţinută la P. C. pr. prof. Dr. Liviu Streza, care a dat şi avizul de publicare.

1 Gheorghe Şoima putea vorbi astfel despre *Funcţiunile muzicii liturgice* — Ed. Revistei Teologice, Sibiu, 1945.

2 Pr. Prof. Dr. Ene Branişte, *Liturgica specială* (pentru Institutele teologice), ed. a doua, Ed. Instit. Biblic şi de Misiune a B.O.R., Bucureşti, 1985, p. 15.

3 Idem, *Liturgica generală* (cu noţiuni de artă bisericească), Ed. Instit. Biblic şi de Misiune a B.O.R., Bucureşti, 1985, p. 9.

4 Hans Urs. von Balthasar, *Kosmische Liturgie*, Fr. i. Br., 1941, cf. Dumitru Stăniloae, *Cuvînt înainte* la vol. III al *Filocaliei* (sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi) — Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsul către Talasie*, Sibiu, 1948, p. V.

5 Cum se poate vedea în intreaga muzicologie laică.

La o privire mai atentă constatăm că această specificitate a cîntării bisericeşti (liturgice) ortodoxe ţine nu atît de vreo opţiune muzicală estetică sau culturală — omenească, în ultimă instanţă — cît (ea este legată) de aspectul său „bisericesc", cu toate notele fundamentale ale acestuia: slujirea şi rostul mîntuitor al Bisericii în lume, rădăcina sa dumnezeiască şi celelalte...

În acest sens, separarea de care vorbeam mai înainte, între cîntare şi cîntăreţ, nu poate fi făcută nici măcar într-un scop didactic, cîntarea bisericească fiind intim legată de persoana şi viaţa creştinului, atît la modul individual, cît şi comunitar. Şi bogăţia, polivalenţa acestei legături se dezvăluie îndeosebi cînd încercăm să înţelegem tocmai această caracteristică „bisericească" a cîntării.

*

În primul rînd, cadrul bisericesc (liturgic şi de viaţă, totodată) presupune o „epectază", un urcuş duhovnicesc, al creştinului în general, iar în particular al cîntăreţului. — Să observăm că tradiţia cîntatului în comun în Biserică face ca orice creştin să fie, în acelaşi timp, şi un cîntăreţ liturgic.[6]

De aceea unii Sfinţi Părinţi au atenţionat asupra aspectelor duhovniceşti ale cîntării bisericeşti, păstrîndu-se numeroase referiri directe în această privinţă: Sfîntul Ambrozie al Milanului spune că „acela care cîntă un imn o face **cu o inimă curată şi spiritual** (p. n.); el exclude din inima sa orice fel de pasiuni omeneşti ... şi ... starea sufletului său nu este tulburată în nici un chip"...[7]. Iar Sfîntul Grigorie de Nyssa arată că „celor curăţiţi li se potriveşte să laude pe Domnul" (şi cîntarea este „jertfă de laudă" — n.n.) pentru că ei se află în cele ce se află şi firea îngerilor ...; ... cei desăvîrşiţi şi în virtute ... nu-şi găsesc plăcerea ... decît să-şi facă viaţa lor o laudă a lui Dumnezeu".[8]

Cuvintele celor doi Sfinţi Părinţi ne plasează în plin domeniu al spiritualităţii cîntării liturgice şi în special în ceea ce constituie, indiferent de împărţirile metodologice sau practice[9] **începutul** oricărui urcuş duhovnicesc: purificarea, curăţirea de patimi.

Şi chiar **cuvintele** înseşi ale cîntărilor bisericeşti amintesc şi îndeamnă în această privinţă, explicînd „coordonatele" de Tradiţie ale căii de urmat:

---

6 A se vedea: Pr. Prof. Ene Branişte, *Temeiuri biblice şi tradiţionale pentru cîntarea în comun a credincioşilor*, în „Studii teologice", seria a II-a, VI (1954), nr. 1—2, p. 17—38; Magistrand Ştefan C. Alexe, *„Foloasele cîntării bisericeşti în comun după Sfîntul Niceta de Remesiana"*, în „Biserica Ortodoxă Română", XXXV (1957), nr. 1—2, p. 165—182.

7 Sfîntul Ambrozie al Milanului, *Explicare la Ps. 143*, cf. Theodore Gerold, *Les Peres de l'Eglise et la musique*, Strasbourg, 1931, p. 207.

8 Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Comentar la Ps. 150*, P. G. 45, col. 485, B., cf. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia Ortodoxă*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986, p. 433.

9 Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologie morală ortodoxă*, (pentru institutele teologice), vol. III, Spiritualitatea ortodoxă, Ed. Instit. Biblic şi de Misiune al B.O.R., Bucureşti, 1981, p. 50 ş.u.

inițiativa și ajutorul din partea Dumnezeirii (prin întreaga iconomie a Creației și a Mîntuirii, actualizată în Sfintele Taine [10] — parte esențială, absolut necesară) **și nevoia efortului, a participării, din partea persoanei umane,** a creștinului.[11]

Iată cîteva stihuri care cîntă ajutorul dumnezeiesc: „De n-ar zidi Domnul casa bunătăților, în zadar ne-am osteni..." (Al II-lea rînd de Antifoane ale glasului III — de la Utrenia duminicilor); „De n-ar fi Domnul întru noi, cine ar fi în stare întreg a se păzi de vrăjmașul..." (Al II-lea rînd de Antifoane ale glasului II de la Utrenia duminicilor).

Și în fiecare seară, la Vecernie, în pragul nopții, acest ajutor este implorat în cuvintele psalmului (140), cîntat: „Doamne, strigat-am către Tine, auzi-mă...".

În ceea ce privește străduințele duhovnicești ale cîntăreților, „Heruvicul" ne îndeamnă ca „noi, care pe Heruvimi cu taină închipuim, și Făcătoarei de viață Treimi întreit sfîntă cîntare aducem, **toată grija cea lumească de la noi să o lepădăm** (S.A.), ca pe Împăratul tuturor să primim pe Cel înconjurat în chip nevăzut de cetele îngerești...".

În cîntarea primului psalm este „fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioșilor... că știe Domnul calea drepților și calea necredincioșilor va pieri" (din Vecernia sărbătorilor); și mai este și exemplul sfinților, al celor curățiți și îmbunătățiți sufletește, despre care cîntările Bisericii ne spun că s-au făcut „îndreptători credinței și chip blîndețelor, învățători înfrînării... cîștigînd cu smerenia cele înalte și cu sărăcia cele bogate" (Troparul Sfîntului Nicolae), cei care „cu dumnezeiască cuviință au învățat... (și) obiceiurile oamenilor le-au împodobit" (Troparul Sfîntului Vasile cel Mare).

Cîntarea „Fericirilor" evanghelice, în partea de început, pregătitoare, a Sfintei Liturghii, actualizează mereu starea desăvîrșirii sufletești, a virtuților în care trebuie să petrecem pentru a ne putea apropia de mîntuire, de viață, de Dumnezeu: „... fericiți cei blînzi, ...cei milostivi, ... cei curați cu inima, ... făcătorii de pace..." — Și nu sînt oricare cuvinte, ci cuvintele Mîntuitorului nostru Iisus Hristos însuși, ale „Logos"-ului și Cuvîntului lui Dumnezeu...

*

Pe un plan mai practic așadar, se poate spune că, pe de o parte, cîntarea bisericească-liturgică îndeamnă și îndrumă spre curățirea de patimi și progresarea duhovnicească, iar pe de altă parte, reciproc și sinergic, cei progresați și curățiți de patimi se apropie tot mai mult de „ambientul" specific, spiritualizat, al cîntării bisericești, al cîntării liturgice în Biserică — înțelegînd, dar rușinîndu-se de alte „petreceri" sufletești (muzicale și lu-

10 Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, Ed. Instit. Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1978, p. 11 și u. Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, trad. de Pr. Prof. Dr. Theodor Bodogae, Ed. Arhiep. Bucureștilor, 1989, p. 150; „viața duhovnicească își are izvorul în Sfintele Taine".

11 Nicolae Cabasila, *op. cit.*, p. 233: „... la începutul ei, această viață în Hristos (n.n.) atîrnă numai de atotputrnicia Mîntuitorului ... pe de altă parte... se cer din partea noastră multe încordări și grele strădanii".

meşti). Deoarece „starea de muzicalitate a omului se află actualizată în starea lui progresată în virtuţi, precum disonanţa lui se află în starea lui pătimaşă".[12]

II. „Raţiunile" bisericeşti ale cîntării liturgice ortodoxe

Curăţirea de patimi şi cultivarea virtuţilor determină în continuare, conform unor distincţii duhovniceşti suficient de larg acceptate,[13] dobîndirea vederii „raţiunilor" dumnezeieşti ale lucrurilor, contemplarea curată a celor create[14], în care Dumnezeu ... a descoperit ... lumea văzută, înţeleasă prin cea nevăzută, pe temeiul raţiunilor ei, sau pe cea nevăzută arătată prin chipurile lucrurilor sensibile".[15]

Să mai observăm oarecare întrepătrundere, sau, uneori, concomitenţă, a marilor etape ale vieţii spirituale: de exemplu, cultivarea virtuţilor, conştienţă şi voinţă, presupune deja o anumită „vedere" duhovnicească, cel puţin asupra destinului propriu. „După ce am progresat întrucîtva în dobîndirea virtuţilor, începe să se înroşească orizontul conştiinţei noastre de avansurile iluminării, ca pe culmea nepătimirii să răsară întreg soarele Duhului Sfînt".[16]

*

În domeniul cîntării liturgice, eliberarea de plăcerea pătimaşă pentru unele muzici — mai puţin sau deloc bisericeşti (laice, distractive), ce corespund şi însoţesc de fapt o viaţă lumească (în sensul coborît, întunecat de păcat) — face loc înţelegerii (nu doar „mentale") şi plăcerii curate (ce a depăşit silinţa voluntară) pentru ceea ce este cîntarea bisericească — cu toate rosturile ei liturgice.

Acesta este momentul în care şi „insuficienţele" cîntării bisericeşti, acuzabile din partea unei arte muzicale „culte", „evoluate", îşi dezvăluie „raţiunile" lor, ce ţin de iconomia bisericească şi care nu sînt de natură numai „logică", ci mult mai profundă — ontologică, ecleziologică, teologică...

Mai întîi, de ce doar vocea omenească îşi găseşte loc în cîntarea ortodoxă, şi nu şi instrumentul muzical...? În măsura în care vocea este expresia cea mai directă a unei persoane (umane), cu nesfîrşitul tainei sale,[17] orice instrument muzical (material), chiar prin ceea ce este el („instrument") ar fi o inter-mediere, o inter-punere (in-directă) între cel (cei) care cîntă şi cel-cei (Cel) pentru care se cîntă, ce ar putea adumbri tocmai aspectul esenţial, de comuniune între persoane.

Cîntatul împreună cu instrumentele ar putea şterge deosebirea de „glăsuire" între omul-persoană şi instrumentul neînsufleţit, deschizînd drumul tratării „instrumentale" nu numai a vocii (în „bel-canto") ci chiar şi a persoanei umane. Ar fi o tratare inevitabil reducţionistă, ce coboară fiinţa

12 Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate şi comuniune*..., p. 429.
13 Idem, *Teologia morală*..., vol. III, p. 50.
14 *Ibidem*, p. 50, s.u., p. 164 s.u.
15 Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, Filocalia, vol. III, Sibiu, 1948, p. 101.
16 Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia morală*..., vol. III, p. 158.
17 Idem, *Spiritualitate şi comuniune*..., p. 432.

care este făcut interesant doar de cuvîntul ce răsună deasupra sa.

Cealaltă, melodia cuvîntului, este rostită omenește, „cu-vînt", schimbător, însă, în același timp, cu înțeles, cu Duh de Cuvînt.

În ansamblu, o realitate liturgică polivalentă, mai adîncă, mai tainică...

*

Cele cîteva „rațiuni" bisericești amintite pînă acum explică și încetineala schimbării, a evoluției, în cîntarea liturgică, de care vorbeam la început.

Fenomenul „modelor" culturale (muzicale) este receptat cu multă grijă — dar nu cu „închidere" de spirit — tocmai pentru a nu împieta asupra rosturilor mult mai importante, mîntuitoare, ale cîntării liturgice, ale Bisericii.

Să ne imaginăm ce ruptură de comuniune între generații s-ar produce în Biserică, dacă credincioșii fiecărei categorii de vîrstă ar aștepta să răsune la slujbe doar muzicile „plăcute" vremii (tinereții) lor...!

Cîntarea bisericească „trece" prin vremi, culegînd ceea ce este durabil și adevărat spiritual în muzica oamenilor, și fiind, în același timp, peste vremi, ca toate cele dumnezeiești ale Bisericii...

III. Spiritualitate și comuniune în cîntarea liturgică ortodoxă*

„Dacă spiritualitatea înseamnă conținutul credinței experiat în trăirea lui vie... (și) chiar dacă există și un urcuș individual al credincioșilor spre Dumnezeu..., acest urcuș n-ar putea avea loc dacă n-ar fi ajutat de un **urcuș liturgic** (s.n.) spre Dumnezeu, care se înfăptuiește de fiecare împreună **cu obștea celorlalți credincioși** (s.n.)".[21]

Aspectul liturgic și comunitar al credinței creștine (al spiritualității creștine) îmbracă forme accentuate în cazul cîntării bisericești.[22]

Cîntarea în general, ca manifestare, presupune mai mulți participanți; chiar cînd cîntă doar un cîntăreț, sînt ceilalți, care îl ascultă... (participă prin ascultare).

Dar îndeosebi în cîntarea în comun, caracteristică Bisericii,[23] aspectul comunitar — liturgic este evident, declarat. Cînd toți credincioșii cîntă împreună în Biserică, cu glasurile unite, are loc o „întîlnire a firii noastre cu îngerii. Căci întîlnirea aceasta a îngerescului cu omenescul, cînd firea omenească este readusă la starea ei de la început, va produce sunetul dulce al mulțumirii prin unirea întreolaltă; iar unii prin alții și unii cu alții vor înălța lui Dumnezeu mulțumirea pentru iubirea lui de oameni".[24] Atunci „adunarea" unui număr oarecare de oameni în Biserică se preface, se pnevmatizează în comuniune a sufletelor întru Duhul Sfînt.

---

* Titlul capitolului este, evident, o parafrazare a titlului lucrării, Pr. prof. Dr. D. Stăniloae „Spiritualitate și comuniune în liturghia ortodoxă".

21 Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune*..., p. 5.

22 *Ibidem*, p. 432.

23 Pr. Prof. Ene Braniște, *Temeiuri biblice și tradiționale*,...: Magistrand Ștefan C. Alexe, *op. cit.*

24 Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune*..., p. 431, apud Sf. Grigorie de Nyssa, *op. cit.*, col. 484.

BIBLIOTECA
MITROPOLIEI
SIBIU

Comuniunea crednicioşilor în Biserică, „a sta fraţii împreună" (Ps. 132, 1), este un „rod" şi un semn al iubirii (In. 15, 9 ş.u.). Puterea născătoare de comuniune nu este a cîntării în sine, mai ales în ceea ce priveşte „calitatea" ei creştină, pentru că slujba în întregul ei — Liturghia ortodoxă, dar în bună măsură orice slujbă a Bisericii — este cea care „satisface... această trebuinţă în mod deosebit, hrănind comuniunea spirituală între creştini..., (această lucrare fiind) susţinută de Hristos Cel înviat şi unit cu credincioşii prin Sfînta Împărtăşanie".[25]

Subiectul liturgic, care nu este un „eu", ci un „noi" cuprinzînd „şi" „eul-noi" al îngerilor şi al sfinţilor trecuţi din această viaţă, ba în oarecare măsură chiar ale tuturor celor decedaţi în credinţă, mai ales al celor apropiaţi nouă"[26] este acelaşi „noi" al corului cîntării liturgice („Noi, care pe Heruvimi cu taină închipuim..."). Şi aceasta „ne dă o şi mai mare bogăţie şi adîncime tainică, o şi mai mare capacitate de a simţi pe Hristos, Cel ce ne uneşte pe toţi, **de a fi în comuniune cu Sfînta Treime.** (s.n.) Aceasta este sobornicitatea Bisericii de pe pămînt şi din cer, trăită în maximă intensitate".[27]

Şi, aceasta corespunde ajungerii spre ultima etapă a urcuşului duhovnicesc, cea a iubirii nesfîrşite,[28] a îndumnezeirii[29] şi a unirii cu Dumnezeu.[30]

CONCLUZII

Se poate spune, chiar în lumina unor consideraţii sumare, că activitatea de cîntare în Biserica ortodoxă este, în mod firesc, inseparabil legată de aspectele privind spiritualitatea în general şi de cele privind spiritualitatea cultică, liturgică, în special.

Astfel, dacă am reduce cîntarea la o acţiune doar cu caracter estetic sau, mai mult, cu caracter tehnic-vocal, ar însemna să o lipsim — de fapt — pe cei ce o practică, pe credincioşii ortodocşi —, de însuşi sufletul ei.

Însă acolo unde este vorba de doxologhisire, de laudă adresată lui Dumnezeu, de teologhisire — vorbire cu, despre, întru... Dumnezeu, ca şi de lucrarea tainică a harului Duhului Sfînt, nu poate fi vreo lipsă a „luminii cunoştinţei" (II Cor. 4, 6)...

Încercarea de a deosebi şi de a aduce în planul atenţiei aspectele de ordin general ale spiritualităţii cîntării liturgice, poate fi făcută la fel de bine şi asupra oricărui caz particular, concret al cîntării creştine ortodoxe.[31] Şi acest lucru poate fi de mare folos pentru depăşirea „bolilor" şi oboselilor sufleteşti, pe care rutina şi neglijenţa sufletească (duhovnicească) le poate impune uneori ca şi „regulă" (ne) — firească în cîntarea liturgică a Bisericii noastre.

Pr. Vasile Grăjdian

---

25 *Ibidem*, p. 5—6.
26 *Ibidem*, p. 432.
27 *Ibidem*.
28 Idem, *Teologia morală*, vol. III, p. 271.
29 *Ibidem*, p. 309 ş.u.
30 *Ibidem*, p. 254 ş.u.
31 Se poate vedea analiza noastră a cîntării „Ziua Învierii" de Ion Popescu-Pasărea, în *Cîntarea bisericească în concepţia lui Ion Popescu Pasărea*, Teză de licenţă, Institutul Teologic Universitar — Sibiu, 1990, p. 50—69 (dactilografiat).

Predică la Sf. Arhidiacon Ştefan

IERTAREA

„Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta" (F. Ap. 7, 60)

Iubiţi crednicioşi,

În ziua a treia de Crăciun, Biserica Ortodoxă face pomenirea Sfîntului Ştefan, primul diacon şi primul martir creştin. Prăznuirea lui în această zi nu este întîmplătoare, ci, dimpotrivă, este în strînsă legătură cu Naşterea Domnului, căci dacă Hristos cel devenit om prin naştere aduce în lume învăţătura cea nouă despre iubire şi iertare, Sf. Ştefan este cel care o aplică pentru prima oară în istorie, prin jertfa propriei sale vieţi.

Prezenţa lui în viaţa Bisericii la foarte scurt timp după întemeierea ei este legată de instituirea celei de a treia trepte în ierarhia bisericească şi anume a diaconilor. Apariţia acestora era, într-un fel, cerută de punerea în practică a unei profeţii, potrivit căreia Mîntuitorul a fost trimis „să binevestească săracilor". Datorită acestor cuvinte, ucenicii Domnului aduceau celor săraci nu numai cuvînt de învăţătură sau hrană sufletească, ci şi hrană trupească, necesară vieţii fiecăruia. Biserica predica astfel nu numai prin cuvînt, ci şi prin faptă, făcînd simţită noua învăţătură creştină pentru toţi dezmoşteniţii soartei. Treapta diaconiei apare deci tocmai cu această menire, de a prelua de la Sfinţii Apostoli grija faţă de cei săraci, văduve şi orfani, urmînd ca lucrarea lor să se concentreze numai asupra rugăciunii şi propovăduirii cuvîntului. Capitolul VI din Cartea Faptele Apostolilor, — scrisă de Sf. Evanghelist Luca — relatează pe larg cum a avut loc această schimbare de atribuţii. Adică, iudeii elenişti, deci evreii din afara Ţării Sfinte, din diaspora, au început să cîrtească împotriva iudeilor locali, motivînd că la împărţirea zilnică a hranei văduvele lor erau trecute cu vederea. Atunci, cei 12 Apostoli „au chemat mulţimea ucenicilor", propunîndu-le să aleagă şapte bărbaţi „plini de Duhul Sfînt şi de înţelepciune", care să fie rînduiţi pentru slujirea la mese. Sfatul a fost acceptat de întreaga adunare şi astfel au ales pe Ştefan, Filip, Prohor, Nicanor, Timon, Parmena şi Nicolae Antiohianul. Toţi şapte au fost aduşi înaintea Sfinţilor Apostoli, „care s-au rugat şi şi-au pus mîinile peste ei" (F. Ap. 6, 1—7), adică i-au hirotonit. Aşa a apărut această nouă treaptă ierarhică în Biserică, o treaptă a diaconiei, a slujirii, sau a asistenţei sociale.

Urmările acestei prime hirotonii pe care ne-o prezintă Noul Testament s-au văzut imediat, căci Apostolii, concentrîndu-şi atenţia asupra rugăciunii şi predicii, numărul ucenicilor din Ierusalim a sporit foarte mult, încît şi unii dintre preoţii Legii Vechi au aderat la noua credinţă (F. Ap. 6, 7).

S-a evidențiat — după cum era și de așteptat — primul dintre ei, arhidiaconul Ștefan. Potrivit tradiției, el era un iudeu elinist, deci din cei care trăiau între elini. Unii exegeți cred că era format în școala învățatului Gamaliil, care l-a întrumat și pe tînărul Saul, devenit Apostolul Pavel. Autorul cărții Faptele Apostolilor îl prezintă ca fiind „plin de credință și de Duhul Sfînt" sau „plin de har și de putere, făcînd minuni și semne mari în popor" (cf. F.Ap. 6, 5 și 8). A avut multe dispute — pe teme de credință — cu unii iudei care făceau parte din sinagoga zisă a libertinilor, — adică a descendenților iudeilor duși în captivitate la Roma de generalul Pompei în anul 63 î.Hr. și mai tîrziu eliberați —, la care se adăugau iudei originari din orașele Cirene și Alexandria, și din provinciile romane Cilicia și Asia. Neputînd face față discuțiilor purtate cu el — datorită superiorității spiritului său — unii dintre acești iudei au găsit martori mincinoși pe care i-au îndemnat să-l acuze pe Ștefan că ar fi rostit cuvinte nepermise la adresa lui Moise și chiar a lui Dumnezeu. Cu sprijinul unor bătrîni și cărturari, a fost dus înaintea Sinedriului, forul de judecată al iudeilor. Se pare că președinția Sinedriului o avea atunci tot Caiafa, cel care-L judecase și pe Mîntuitorul. Martorii mincinoși îi aduc acuzele pe care le-am amintit, la care mai adaugă una și anume aceea că ar fi spus că „Iisus Nazarineanul va strica locul acesta și va schimba datinile pe care ni le-a lăsat nouă Moise" (F. Ap. 6, 14). Apoi, textul sfînt ne informează că toți cei prezenți, privindu-l, „au văzut fața lui ca o față de înger" (F. Ap. 6, 15).

Întreg capitolul VII din Cartea Faptele Apostolilor (v. 1, 56) redă o lungă cuvîntare pe care a rostit-o Ștefan în fața Sinedriului. Era, de fapt, o succintă istorie a Vechiului Testament, prin care nu urmărea altceva decît să dovedească celor ce-l ascultau că Iisus Hristos Mîntuitorul nu este altul decît Mesia cel așteptat de poporul evreu. S-ar putea spune că această cuvîntare este prima apologie a religiei creștine. Senin și demn, el prezintă judecătorilor și acuzatorilor săi momentele principale din istoria acestui popor, începînd cu Avraam, părintele neamurilor, și pînă la marele împărat Solomon: cum Avraam și-a scos neamul din Mesopotamia și l-a dus în Canaanul făgăduit, cum urmașii săi, începînd cu familia lui Iacob, au fost robi în Egipt, cum au fost scoși de acolo de Moise, care a prezis și venirea lui Mesia (VII, 37), stăruind asupra celor 40 de ani de rătăcire prin pustie și cum au reintrat în țara lor. După ce-i amintește pe David și Solomon, Sf. Ștefan pronunță un aspru rechizitoriu la adresa înaintașilor celor de față, asupra celor care au prigonit pe prooroci și au ucis pe cei ce preziceau venirea lui Mesia: **„Pururea stați împotriva Duhului Sfînt, precum părinții voștri, așa și voi"**, zice Sf. Ștefan (cf. VII, 51). Apoi, din acuzat devine acuzatorul celor de față, arătîndu-le că s-au făcut **„vînzători și ucigași"** ai Domnului (VII, 52).

Desigur că asemenea grave acuzații la adresa înaintașilor și a contemporanilor au produs indignarea celor de față. În momentele de ură crescîndă față de el, continuă Sfîntul Luca, Ștefan, „fiind plin de Duh Sfînt și privind la cer, a văzut slava lui Dumnezeu și pe Iisus stînd de-a dreapta Lui", după care a zis: **„Iată văd cerurile deschise și pe Fiul Omului stînd de-a dreapta lui Dumnezeu"** (VII, 55—56). Aceste cuvinte au îndîrjit și mai mult pe cei prezenți, încît s-au năpustit asupra lui, l-au scos afară din Ieru-

salim şi au început să-l bată cu pietre, pedeapsă cunoscută în Vechiul Testament. Ca şi Mîntuitorul pe cruce, arhidiaconul Ştefan n-a acuzat pe nimeni, nu s-a împotrivit sub nici-o formă, ci, dimpotrivă, se ruga, zicînd: **„Doamne, Iisuse, primeşte duhul meu"**. Apoi, îngenunchind, a strigat cu glas mare: **„Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta"** (VII, 59—60). O asemănare perfectă cu cuvintele rostite de Iisus pe cruce: „Părinte, iartă-le lor că nu ştiu ce fac" (Ioan 23—34).

Sf. Ştefan a fost deci victima urii, invidiei şi minciunii, păcate de care s-au făcut vinovaţi acuzatorii şi judecătorii săi. În schimb, el era înzestrat cu alese virtuţi: **credinţă** puternică în Dumnezeu, dragoste curată faţă de El şi de semeni şi **nădejde** într-o viaţă nouă, dincolo de mormînt, o viaţă de comuniune cu Hristos. Acestea au fost virtuţile care i-au încununat viaţa şi i-au dat tăria morală necesară în momentele grele prin care a trecut. În focul suferinţelor, el îşi îndreaptă gîndurile, cu bucurie negrăită, spre lumina cerească. Iar în clipa supremă, cînd îşi da duhul, singura lui grijă a fost aceea de-a se ruga lui Dumnezeu pentru iertarea ucigaşilor săi. **Pentru el se rugase stînd în picioare, pentru vrăjmaşi se roagă în genunchi.** Credinţa sa, dusă pînă la sacrificiul propriei vieţi, izvora **din iubirea lui profundă faţă de oameni şi faţă de Dumnezeu,** aşa cum iradiase şi din Acela care a adus-o pe pămînt. Şi-a încheiat firul vieţii pămînteşti prin mărturisirea celei mai înalte virtuţi creştine: dragostea faţă de aproapele, mai corect spus **faţă de vrăjmaşi,** rugînd pe Dumnezeu ca păcatul lor să rămînă nepedepsit.

Aşa s-a stins din viaţă cel dintîi dintre diaconi, care devine acum şi cel dintîi dintre martiri. Părinţii săi, poate inspiraţi de sus, i-au pus numele grecesc „Stephanos", care înseamnă „încununat", el fiind cel dintîi care a dobîndit cununa muceniciei pentru Hristos. Era în anul 36, deci numai la 6 ani după răstignirea, învierea şi înălţarea Domnului la cer. Cu trecerea timpului, locul în care i-au fost aşezate spre veşnică odihnă rămăşiţele a fost uitat. Era şi firesc, în vremurile acelea de zbucium prin care a trecut Biserica creştină, persecutată aproape trei veacuri. Abia în anul 415 în timpul împăratului Teodosie II de la Constantinopol, care stăpînea şi Ţara Sfîntă, trupul său a fost descoperit de un preot cu numele Lucian, într-un sat de lîngă Ierusalim, Cafargamala şi dus în Cetatea sfîntă, într-o zi de 26 decembrie. Binecredincioasa soţie a împăratului, Evdochia, a dispus să se ridice o biserică pe locul în care au fost aşezate cu cinste moaştele sale. Mai tîrziu, părţi din ele au fost duse la Constantinopol şi în alte localităţi.

Iubiţi crednicioşi,

Pilda Sfîntului Ştefan pentru realizarea idealului creştin al iubirii şi al iertării este edificatoare şi pentru noi cei de azi. La el nu era vorba de o iubire care se revărsa doar asupra celor din familie sau la cei de o seminţie, aşa cum recomanda Legea veche, ci de o iubire faţă de toţi oamenii, o iubire universală, care s-a extins şi asupra vrăjmaşilor săi. Aşa a înţeles Sf. Ştefan cuvintele Mîntuitorului din Predica de pe Munte: „Aţi auzit că s-a zis: Să iubeşti pe aproapele tău şi să urăşti pe vrăjmaşul tău. Iar Eu vă zic

vouă: Iubiţi pe vrăjmaşii voştri, binecuvîntaţi pe cei ce vă blestemă, faceţi bine celor ce vă urăsc şi rugaţi-vă pentru cei ce vă vatămă şi vă prigonesc" (Mat. 5, 43—44).

Potrivit cuvintelor Mîntuitorului, iertarea este obligatorie pentru orice creştin. De iertarea pe care o acordăm noi semenilor, depinde iertarea pe care ne-o va da Dumnezeu, căci Mîntuitorul zice: „Şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri" (Mat. 6, 12). „De nu veţi ierta oamenilor greşelile lor, nici Tatăl vostru nu vă va ierta greşelile voastre" (Mat. 6, 15) sau „Iertaţi şi veţi fi iertaţi" (Luca, 6, 37), iar Sf. Apostol Pavel ne îndeamnă: „După cum Hristos v-a iertat vouă, aşa să iertaţi şi voi" (Col. 3, 13).

Noul Testament ne oferă două modele clasice de iertare a vrăjmaşilor: pe Hristos — omul şi pe Sfîntul Arhidiacon Ştefan, la care am putea adăuga şi pe Sf. Apostol Pavel, care în epistolele sale, îndeamnă mereu la iertare şi împăcare. Istoria primelor veacuri creştine ne oferă multe alte exemple edificatoare în acest sesns. Au fost atîţia martiri în această perioadă care suferind pentru Hristos s-au rugat pentru prigonitorii lor, aşa cum făcuse Sf. Arhidiacon Ştefan. Şirul martirilor a continuat, din nefericire, şi în evul mediu, în epoca modernă şi chiar în veacul nostru, cînd ne-am fi aşteptat ca faţa lumii să aibe cu totul alt chip. Impresionantul „Memorial al durerii" pe care-l urmărim cu emoţie, dar şi cu indignare, ne pune în faţă atîţia oameni în vîrstă care au cunoscut infernul închisorilor comuniste ori gheţurile siberiene, cu suferinţe care depăşesc imaginaţia unui om normal şi care întrec cu mult în cruzime şi ură pe persecutorii păgîni ai creştinilor din primele veacuri. Şi totuşi, aceşti oameni — bărbaţi şi femei, aparţinînd tuturor categoriilor sociale — declară senin, ca şi Sf. Ştefan, că îi iartă pe prigonitorii lor de acum 30—40 de ani. Îi iartă pînă şi pe aceia dintre ei care, în inconştienţa lor, declară, tot aşa de senin, că prin chinuirea semenilor lor, nu şi-au făcut decît datoria. În faţa unor asemenea declaraţii inconştiente, nu poţi decît să spui: Doamne, iartă-i că nu ştiu ce-au făcut, iartă-i că nu ştiu ce vorbesc! Ne punem cu toţii întrebarea: ce trebuie să facem? Putem să iertăm asemenea oameni? Avem chiar datoria să-i iertăm? Răspunsul este uşor de dat: În calitatea noastră de creştini, fără îndoială că trebuie să-i iertăm, căci aşa ne porunceşte însuşi Mîntuitorul, lăsînd în seama Lui, la dreapta judecată, în faţa căreia vom fi chemaţi cu toţii, să hotărască El pedeapsa pe care o merită fiecare! Românul este iertător din fire, iertarea este ceva specific firii lui de creştin din moşistrămoşi. Istoria noastră bimilenară — de români şi de creştini — nu este altceva decît o istorie a iertării. Românul a ştiut să ierte pe toţi cei care i-au cotropit ţara, pe cei care i-au ucis copiii ori i-au luat în robie, pe cei care i-au distrus bunurile materiale agonisite cu trudă, cu nădejdea că Dumnezeu îi va face parte şi lui, ca şi asupritorilor, de-o dreaptă răsplătire sau o dreaptă pedeapsă, după caz.

Iertîndu-i pe toţi cei care ne-au greşit, în trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat, în calitatea pe care o avem de creştini şi de fii ai lui Dumnezeu, în cealaltă postură, de români, avem însă datoria morală să nu uităm! Să nu uităm mai cu seamă noaptea neagră de o jumătate de veac pe care Dumnezeu ne-a trimis-o tuturor, ţării întregi, poate pentru păcatele

noastre, pentru îndepărtarea noastră de poruncile Lui. Să nu uităm nici pe cei ce au ucis atîția tineri, care acum trei ani și-au jertfit viața pentru noi, pentru țara aceasta, pentru viitorul pe care l-am dorit cu toții mai bun, ca acel trecut prea trist să fie pentru totdeauna înlăturat. Fără să uităm trecutul, să fim încredințați însă că numai prin iubire cu adevărat creștinească, numai prin iertare, prin reconciliere, putem să făurim un viitor mai fericit pentru acest neam prea iertător și prea umilit în decursul istoriei sale.

Este ultima zi de sărbătoare din anul acesta. Ne mai despart doar cîteva zile de un an nou. În anul care se apropie de sfîrșit Dumnezeu ne-a trimis și bucurii, dar și multe încercări. Să ne rugăm fierbinte celui Atotputernic ca în Anul care vine să ne învrednicească de mai multă liniște și pace, de bună înțelegere în casele noastre, în țară și în lumea întreagă. Să-L rugăm să facă să înceteze pretutindeni în lume ura, vrajba și dușmănia, să potolească durerile, să usuce lacrimile, să domolească pornirile vrăjmașilor, să ne îndrepte pașii pe calea virtuților creștine și mai cu seamă să ne învrednicească de darul iertării. Să-L rugăm cu credință și cu dragoste să ne dăruiască și nouă pacea și bucuria sufletească de care s-a învrednicit Sfîntul Arhidiacon Ștefan cînd a rostit cuvintele: „Iată, văd cerurile deschise și pe Fiul Omului stînd de-a dreapta lui Dumnezeu" (F. Ap. 7, 56). Amin.

Pr. prof. Dr. Mircea Păcurariu

Predică ocazională

CREȘTINII ÎN VIAȚA DE TOATE ZILELE

Deunăzi un ziar din capitală a publicat o știre care a impresionat mult pe cititori.

Un om bătrîn, suferind de o boală de inimă, a avut pe stradă o criză care l-a adus în preajma morții. Nu mai putea respira, se asfixia din lipsă de aer și a căzut pe trotuar, în nesimțire. Un cetățean dintr-un automobil ce staționa acolo a văzut accidentul și a alergat în grabă să dea ajutor bătînului. Acela abia a fost în stare să arate străinului că se sufocă.

Cînd s-a trezit, și-a dat seama că se afla pe patul unui spital, înconjurat de medici și surori medicale care se sileau să-l readucă pe bolnav la viață. Pe un scaun lîngă ușă bătrînul recunoscu pe străinul care se aplecase în stradă asupra sa ca să-l salveze. — „Mă bucur că ți-ai revenit în fire și că ești pe mîini bune", a zis străinul. Apoi, cu un zîmbet de satisfacție pe buze, fără măcar să-și spună numele, omul necunoscut a părăsit odaia spitalului de urgență și s-a dus la treburile lui.

Am istorisit întîmplarea aceasta redată de ziarul bucureștean deoarece ea face parte din categoria faptelor de mare frumusețe morală. Parcă am fi citit o pagină din evanghelia Domnului Iisus Hristos, anume aceea despre fapta samarineanului milostiv, care, mergînd pe cale, s-a oprit lîngă nenorocitul căzut victimă tîlharilor, care i-a legat ranele și l-a dus la o casă de oaspeți și l-a îngrijit pînă la vindecare.

Omul acela bun care a avut milă de semenul său este o pildă vrednică de toată lauda și admirația. Nu-i cunoaștem numele, nici ocupația, nici

vîrsta, dar vedem că el a împlinit cea mai mare poruncă a religiei noastre — iubirea de aproapele. Este un model viu al chipului desăvîrşirii creştine.

Credinţa pe care o mărturisim este înţeleasă de cei mai mulţi creştini potrivit conţinutului celorlalte religii ale lumii: un Dumnezeu nevăzut în ceruri, lăcaşuri sfinte pe pămînt, pentru adorarea Lui, rugăciuni, posturi, ascultarea de o disciplină care trebuie respectată.

Ce e drept, are şi creştinismul dogme, biserici, cult şi reguli morale care arată credincioşilor binele ce trebuie împlinit şi răul de care trebuie să se ferească. Dar toate acestea nu formează decît învelişul credinţei, partea dinafară a ei, precum coaja alunei îmbracă şi ocroteşte miezul fructului. Ci miezul credinţei creştine este legea dragostei lucrătoare, este imitarea vieţii lui Hristos, Dumnezeu-Omul şi Mîntuitorul lumii.

Făcutu-s-a văzut Cel nevăzut; luat-a chip de rob Împăratul îngerilor. Cuvîntul cel veşnic al lui Dumnezeu s-a întrupat din Preacurata Fecioară Maria, ca să ne dezrobească din cătuşele diavolului şi să ne aducă iarăşi la părtăşia iubirii Tatălui ceresc. Iisus Hristos-Domnul ne-a mîntuit, după cum ştim, prin patimile Sale şi moartea de pe cruce, ca jertfă de ispăşire pentru păcătoşi.

Însă o dată cu răscumpărarea adusă pentru oameni, Domnul Hristos ne-a învăţat şi chipul unei trăiri desăvîrşite, ne-a oferit în persoana Sa un chip de urmat, ne-a pus înainte modelul vieţii Sale proprii. **„Pildă v-am dat vouă, ca precum Eu am făcut, să faceţi şi voi asemenea“** (Ioan 13, 15).

De vom privi mai de-aproape împrejurarea în care Domnul Iisus Hristos a dat această poruncă, vom afla că a rostit-o la Cina cea de taină, cînd a spălat picioarele ucenicilor Săi, ca semn de smerită şi iubitoare slujire. De altfel întreaga viaţă pămîntească a fost o manifestare de compătimire faţă de suferinţa oamenilor, o neobosită strădanie de a alina durerile, de a ajuta pe cei din nevoie, de a revărsa balsamul binefacerii şi al mîngîierii peste cei osteniţi şi împovăraţi. Aşa încît unul din ucenici a rezumat în chip admirabil lucrarea de milostivire a Fiului Omului, zicînd că El a cutreierat ţinuturile şi cetăţile Ţării sfinte **„făcînd bine“** (F. Ap. 10, 38).

Acum Iisus-Domnul nostru nu poate împlini direct faptele de îndurare faţă de oameni, fiindcă, trupeşte, nu mai vieţuieşte în mijlocul lor. El s-a înălţat la ceruri unde s-a preamărit şezînd de-a dreapta Tatălui. Dar El s-a îngrijit să lase suplinitori, să trimită ambasadori care să-l reprezinte şi să lucreze în locul Său şi în numele Său, să împlinească faptele de iubire după chipul celor făcute de Dînsul. **„Precum am făcut Eu, să faceţi şi voi asemenea“** (Ioan 13, 15).

Cuvintele Mîntuitorului de la Cina cea de Taină sînt un testament pentru toţi cei botezaţi în numele Sfintei Treimi, o poruncă obligatorie pentru toţi creştinii, din toate timpurile. În acelaşi timp cuvintele Domnului sînt o legitimaţie pentru credincioşi. Căci îndată după spălarea picioarelor ucenicilor, Iisus a zis: **„Întru aceasta vor cunoaşte toţi că sînteţi ucenicii Mei, dacă veţi avea dragoste unii faţă de alţii“** (Ioan 13, 35).

„Lumea a recunoscut pe următorii lui Hristos prin „buletinul“ iubirii slujitoare. În toate veacurile şi în tot locul unde s-a predicat Evanghelia,

ridicatu-s-a pentru mărturisirea Mîntuitorului un nor mare de martori care au dovedit lumii prin faptele lor că sînt ucenici credincioşi ai Aceluia care străbătea drumurile mai mult cu binefacerile decît cu paşii.

De-au fost săraci sau de neam nobil, de-au trăit în pustie sau în mijlocul cetăţilor, de-au fost în feciorie sau căsătoriţi, bărbaţi sau femei, clerici sau mireni, acei însemnaţi cu numele de „creştin" au fost ca alţi Hristoşi în lume. Viaţa lor de fiecare zi a fost o Evanghelie trăită, dovada cea mai puternică despre adevărul credinţei lor. Aşa încît biruinţa religiei creştine asupra lumii iudaice şi păgîne s-a datorat mai mult exemplului viu al faptelor credincioşilor decît predicii misionarilor.

„Priviţi cum se iubesc creştinii întreolaltă", exclamau cei ce nu-l cunoşteau pe Dumnezeu şi îndată se botezau şi se înrolau în rîndurile iubitorilor de Hristos şi de semenii lor.

Ei bine, şi noi cei din vremea de acum avem datoria să-l mărturisim pe Domnul Hristos între oameni. Toată Scriptura şi învăţăturile tuturor sfinţilor Părinţi arată lămurit că numai credinţa singură, neînsoţită de fapte, nu deschide uşile împărăţiei cereşti. Să amintim numai descrierea Judecăţii de apoi de către Domnul Iisus. Din gura Lui aflăm adevărul zguduitor şi înfricoşător că acei care n-au avut grijă iubitoare de semenii lor, vor fi alungaţi de la faţa Lui în întunericul cel de pedeapsă, unde vor fi chinuiţi în veci de veci.

Credinţa în Hristos, aşadar, nu se dovedeşte doar în Duminici şi sărbători, ci în toate zilele de peste an. Ea nu se arată doar în lăcaşurile sfinte, ci la toate răspîntiile lumii. Iisus doreşte ucenici în salopetă, nu doar în costume de sărbătoare, adică ucenici care să facă voia Lui în toată vremea, nu numai cînd se roagă sau iau parte la Sfînta Liturghie.

Am închis prea mult pe Hristos în biserici şi l-am izgonit sau neglijat cu totul în viaţa obişnuită. Se cere prelungită religia noastră dincolo de zidurile locaşurilor dumnezeieşti, împlinită în stradă, în birou, în laboratoare, în uzine şi pieţile publice.

Am amintit la început de fapta omului necunoscut care a sărit în sprijinul bătrînului care putea să moară fără ajutorul lui. A fost fapta unui creştin „în salopetă". Vom mai arăta un caz asemănător de mărturie a unei slujiri a aproapelui, la care am fost martor personal, iar fapta n-o voi uita niciodată.

După ce sfîrşisem într-o Duminică obligaţiile de la sfîntul altar, în drum spre casă am intrat în locuinţa unor vecini necăjiţi să le duc o mîngîiere. Familia era numeroasă, tatăl dedat în patima băuturii, mama bolnavă tot timpul, iar la număr opt copii mici. La oamenii aceia am aflat o bună credincioasă care intrase puţin înaintea mea şi cu mînicile suflecate de la costumul naţional de sărbătoare spăla rufele casei într-o baie din mijlocul bucătăriei.

— „Ce faci, Ileano?" am zis. — „Ce să fac, părinte? Am intrat la vecinii aceştia şi am aflat că de trei zile vecina a slăbit de tot, zace în pat, lucrul ei a rămas neterminat, iar eu am gîndit să stau să-i dau o mînă de ajutor."...

Am rămas uimit, dar în acelaşi timp profund satisfăcut sufleteşte. Iată, mi-am zis, aici se face un alt fel de liturghie, după liturghia din sfînta bi-

serică. Femeia aceasta urmează pilda Domnului Hristos care a spălat picioarele ucenicilor Săi și le-a poruncit să facă așișderea semenilor lor, cînd vor cădea în necaz.

Am întîlnit în viață multe cazuri de felul celui ce vi l-am istorisit. Dar mult mai numeroase sînt exemplele de răceală, de nepăsare, de egoism între membrii comunităților noastre. Acesta este un trist adevăr. Sînt creștini care întîlnesc pe frații lor în miezerie, în lipsuri, în obida sufletească și trupească și nu mișcăun deget să ajute, nu simt nici o milă, avînd inimi de piatră...

Să nu fie așa!... În chipul oricărui om în suferință să-l vedem pe Hristos suferind. Bucata de pîine pe care o dai din iubire, cana de lapte pe care o întinzi unei bătrîne, mîngîierea ce-o exprimi unui copil necăjit, toate faptele de acest soi le primește Dumnezeu ca și cînd Lui personal i-ar fi fost oferite.

„Adevăr vă spun, întru cît ați făcut unuia dintr-acești frați ai mei, prea mici, Mie mi-ați făcut" (Matei 25, 40).

Vedem, prin urmare, că mărturia lui Hristos nu este doar fapta mucenicilor, ci datoria tuturor celor botezați. Viața cu adevărat din credință nu presupune fapte extraordinare, nu cere minuni sau vedenii, ci cere doar milă și devotament, izvorîte din dumnezeiasca putere a iubirii.

Precum crinul sau lăcrimioara își răspîndesc mireasma lor în orice vas ar fi fost așezate, așa pilda unui ucenic devotat al Mîntuitorului bucură și veselește inimile tuturor celor ce-l văd lucrînd în numele Domnului.

Admirabile cuvinte a scris Sfîntul Ciprian despre urmarea lui Hristos în viața de toate zilele: „Ceva măreț și dumnezeiesc este bunătatea. Ea este o mîngîiere tare a credincioșilor, o ancoră a nădejdii, un leac împotriva păcatului. Este o lucrare ce stă la îndemîna oricui. Măreață și ușoară totodată, bunătatea este cea mai mare slujbă adusă lui Dumnezeu, o lucrare cu al cărei ajutor credinciosul primește har, îl cîștigă pe Judecătorul, îl face pe Dumnezeu datornicul lui".

Văzînd folosul și frumusețea virtuții de care v-am vorbit sfîrșim cu un îndemn al altui scriitor bisericesc din vechime: „La lucru, creștinilor, la lucru! Întru aceasta va cunoaște lumea din afară că sîntem ucenicii lui Hristos, dacă vom face să sporească binele pe pămînt" (Fericitul Augustin).

Pr. Dr. Șt. Slevoacă

PREDICĂ LA DUMINICA A 24-a DUPĂ RUSALII

CREDINȚA — act teandric

„Credința ta te-a mîntuit"
(Luca 8, 48)

Peste tot, pe unde și-a purtat pașii, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a tămăduit rănile celor în suferință și a aprins în suflete lumina credinței creștine.

Credința este un dar al lui Dumnezeu dar ea este și o lucrare omenească. Dumnezeu a dat fiecărui om un sîmbure de credință; dacă el nu încolțește și nu aduce roade vina o purtăm noi.

Oamenii de astăzi se plîng că nu mai înțeleg multe din religie, din credința noastră creștină. Ei simt adînc trebuința religiei, a credinței, ei simt sîmburele credinței, acea sămînță care e sădită de Dumnezeu, ca dar, în fiecare om, dar ei nu o lasă să răsară.

De aceea trebuie să înțelegem de ce Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a cerut și cere CREDINȚĂ tuturor celor care se îndreaptă spre El.

Înainte de a tămădui pe bolnavi, Domnul nostru Iisus Hristos întreabă despre credința lor.

Orbului din naștere i-a zis: „Crezi că pot face eu aceasta?" Femeii cananience i-a lăudat credința zicînd: „O femeie, mare este credința ta" (Mt. 15, 28). Mîntuitorul a apreciat credința sutașului roman din Capernaum și a exclamat cu bucurie: „Nici în Israel n-am întîlnit atîta credință" (Mt. 8, 10). Cînd ucenicii n-au putut vindeca copilul lunatic, Domnul le-a spus că nu au putut să-l vindece din pricina „necredinței lor", iar tatăl copilului s-a rugat Mîntuitorului nostru Iisus Hristos pentru fiul său chinuit de duh necurat cu rugăciunea: „Cred Doamne, ajută necredinței mele" (Mt. 9, 24).

Ne aducem aminte de Apostolul Petru; atîta timp cît avea credință, mergea pe mare ca și Mîntuitorul, iar cînd se îndoiește în credință începe să se cufunde. Din străfunduri încolțește din nou credința și strigă: „Doamne scapă-mă". Iar Iisus întinzînd îndată mîna l-a apucat și i-a zis: „Puțin credinciosule, pentru ce te-ai îndoit?" (Mt. 14, 29—31).

Sf. Evanghelie de astăzi ne mai aduce două mărturii despre credință, despre trebuința ei și despre felul cum trebuie să ne-o exprimăm.

Pericopa zilei spune că după ce Mîntuitorul nostru Iisus Hristos s-a întors din ținutul Gherghesenilor, unde a vindecat un îndrăcit, a fost primit cu bucurie în Capernaum, căci toți îl așteptau.

Și iată a venit un bărbat al cărui nume era Iair, care era mai marele sinagogii. Și căzînd la picioarele lui Iisus îl ruga să intre în casa sa.

Dar să vedem cine este Iair și să analizăm atitudinea sa.

Iair era mai marele sinagogii din Capernaum. El era chivernisitorul sinagogii, supraveghea desfășurarea după rînduială a slujbelor, orînduia pe cei ce urmau să rostească rugăciunile, să citească pericopele din Sf. Scriptură și să le tălmăcească.

Iair mărturisea religia legii mozaice, el nu credea într-un Iisus ca unul născut Fiu al lui Dumnezeu. Totuși în tainițele sufletului său mijea o rază de nădejde și de încredere în darul supranatural al Mîntuitorului. Așa se explică faptul că, îmbolnăvindu-i-se fiica grav, deci în pericol de moarte, la vîrsta de 12 ani, apelează la Iisus și-I cere ajutorul, pe care îl primește prompt; Iisus redă viața fiicei, care între timp murise, cum ne relatează Evanghelia de astăzi.

Iair ne reține atenția prin atitudinea sa.

a) Era un om de vază, un personaj foarte cunoscut, cu prestanță în rîndul concetățenilor săi, și reprezentant al legii mozaice.

b) În tainițele sufletului său încolțește embrionul credinței, darul supranatural sădit de Dumnezeu în fiecare om, care îl face să treacă peste

îngustimea legii mozaice, căreia aparţine, şi să se îndrepte cu credinţă vie şi puternică către Iisus Hristos, spre Acela care în acele clipe dramatice îi putea fi de un real folos.

c) Lumina credinţei embrionare îi dă putere să treacă peste orice considerente omeneşti şi cade la picioarele Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

d) Credinţa lui Iair atinge punctul culminant, atunci, cînd cineva din casa lui Iair înştiinţează că fiica acestuia a murit — să nu mai supere pe Învăţătorul — Iair era singurul care îşi mai păstrase credinţa că Mîntuitorul poate să mai facă ceva. Iisus auzind vestea adusă, că fiica murise, întăreşte credinţa lui Iair şi-i zice: „Nu te teme, crede numai şi se va izbăvi" (Luca 8, 50).

e) Observăm cum se împleteşte în mod armonios şi elocvent credinţa, ca dar al lui Dumnezeu, cu lucrarea omenească, credinţa care zace în fiecare dintre noi în formă embrionară, cu lucrarea omenească care ne trimite la faptă; (Iair cade în genunchi) credinţa care creşte dacă o punem în lucrare, dacă o punem în acţiune este ajutată; Iisus îi întăreşte credinţa prin cuvintele: „Nu te teme. Crede numai". Astfel credinţa se desăvîrşeşte dacă o exersăm şi aduce roade.

A doua mărturie a Sf. Evanghelii de astăzi despre credinţă este cea a femeii bolnave de 12 ani. Ne spune pericopa evanghelică că: „Pe cînd se ducea spre casa lui Iair mulţimile îl împresurau şi o femeie care avea scurgere de sînge şi cheltuise cu doctorii toată averea ei şi de nici unul nu putuse să fie vindecată, apropiindu-se pe la spate s-a atins de poala hainei Lui, căci zicea în gîndul ei: „Numai să mă ating de haina Lui şi mă voi face sănătoasă" şi îndată s-a oprit curgerea sîngelui ei. Cînd Mîntuitorul a întrebat: „Cine s-a atins de Mine? apostolul Petru a răspuns: Învăţătorule toţi te îmbulzesc şi te strîmtorează şi Tu zici: „Cine s-a atins de Mine? Femeia văzînd că n-a putut fi tăinuită a căzut şi ea tremurînd „înaintea Lui" şi a mărturisit „de faţă cu tot poporul din ce cauză s-a atins de El şi cum s-a tămăduit îndată", la care fapt Domnul i-a zis: „Îndrăzneşte fiică, credinţa ta te-a mîntuit. Mergi în pace". Din această întîmplare ne atrag atenţia cîteva lucruri:

a) Aceeaşi credinţă care l-a făcut pe Iair să cadă la picioarele lui Iisus a făcut-o şi pe femeie să se apropie de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos.

b) Femeia s-a atins de Mîntuitorul cu o credinţă puternică, cu credinţă în lucrare, în acţiune; s-a strecurat prin mulţime.

c) Sămînţa credinţei sădită de Dumnezeu în om trebuie cultivată, căci femeia zicea în gînd: „Numai să mă ating de haina Lui şi mă voi face sănătoasă".

d) Credinţa trebuie să fie mărturisită, de aceea Mîntuitorul întreabă „Cine s-a atins de Mine?"

e) În credinţă există o colaborare între Dumnezeu şi om, credinţa e o lucrare divin umană, de aceea femeia a fost ajutată: „Îndrăzneşte, fiică. Credinţa ta te-a mîntuit". Crede aşa mai departe. Iar pe Iair îl ajută spunînd: „Crede numai" — „că toate-i sînt cu putinţă celui ce crede".

*

E momentul potrivit să ne întrebăm: Ce să facem să avem şi noi mai

multă credinţă? Cum putem să facem vie şi puternică credinţa în sufletele noastre?

1. Întîi de toate trebuie să avem o credinţă religioasă. Aceasta presupune să ne însuşim un minim bagaj de cunoştinţe despre credinţa creştină, dar nu numai să le ştim aceste cunoştinţe, ci să le punem şi în practică, ştiind că Mîntuitorul spune: „Nu tot cel ce-Mi zice Doamne Doamne va intra în împărăţia cerurilor ci cel ce face voia Tatălui Meu Celui din ceruri" (Mt. 7, 21).

Astfel fiecare creştin trebuie să ştie ce este credinţa.

a. Credinţa este puterea şi calea prin care primim ca adevăr neîndoielnic tot ce a descoperit Dumnezeu şi învaţă Biserica, pentru mîntuirea noastră. Credinţa este ca o fereastră prin care primim puterea şi lumina pe care ni le împărtăşeşte Dumnezeu. E uşa harului. Ea pune pe om în legătură cu Dumnezeu.

b. Credinţa este instrument de cunoaştere. Sf. Ap. Pavel defineşte credinţa ca: „încredinţare a celor nădăjduite şi dovedirea lucrurilor celor nevăzute" (Evrei 11, 1).

c. Credinţa este organul receptiv al Revelaţiei divine, este mijlocul de intrare în comuniune cu Dumnezeu. Este prima virtute cu care pornim la drum spre desăvîrşire, de aceea Sf. Maxim Mărturisitorul spune: „Credinţa este începutul virtuţilor".

d. Credinţa este un dar al lui Dumnezeu, dar ea e şi o lucrare omenească; Dumnezeu ne împărtăşeşte harul credinţei şi Revelaţia divină, iar din partea omului vine receptivitatea spirituală şi creşterea în credinţă, pînă la starea de bărbăţie, de deplinătate în credinţă.

Un bun creştin care se lasă pătruns de harul credinţei va avea fericirea pe care a avut-o Iair şi femeia din Sf. Evanghelie de astăzi.

Se spune despre un necredincios (D. Fr. Strauss) că după mult zbucium sufletesc, cînd copilul a împlinit vîrsta de 12 ani, ca şi Iisus, ca şi fiica lui Iair, l-a trimis la un preot ca să-l înveţe religia creştină şi apoi să-l boteze. Preotul mirat întreabă dacă nu cumva este vorba de o glumă sau ironie.

— „Nu glumesc", — a răspuns omul slab credincios. „Doresc iubite părinte, ca fiul meu să fie mai fericit decît mine".

2. În al doilea rînd să avem o credinţă rugătoare. Trebuie să spunem cu durere că oamenii zilelor noastre nu numai înţeleg credinţa pentru că nu mai cunosc îndeajuns farmecul rugăciunii, au uitat calea Bisericii.

Credinţa rugătoare este adorarea lui Dumnezeu, este iubirea faţă de Dumnezeu arătată în rugăciune.

Este credinţa lui Moise care prin puterea rugăciunii stăruitoare, a oprit hotărîrea lui Dumnezeu de a pedepsi poporul ce se închina la viţelul de aur (Ieşire 32), e credinţa lui Ezechia care a schimbat hotărîrea lui Dumnezeu şi i-a mai dat încă 15 ani de viaţă în urma rugăciunii pînă la lacrimi, e credinţa femeii cananience care striga în urma lui Iisus: „Doamne, ajută-mă", e credinţa prin care au biruit proorocii, apostolii, sfinţii şi martirii.

3. Trebuie să avem o credinţă îngenunchetoare ca a lui Iair, care a căzut înaintea lui Iisus. Credinţa îngenunchetoare este cea a Mîntuitorului din Ghetsimani unde se ruga cu faţa la pămînt şi cu sudori de sînge pe obraz. În nenumărate rînduri s-a retras Iisus să se roage învăţîndu-ne şi pe noi

să plecăm genunchii. Viața de creștin înseamnă viață în Hristos: „Iar cine zice că rămîne în Hristos, trebuie să trăiască cum a trăit Hristos" (I Ioan 2, 6). Să se roage cum s-a rugat Hristos, să îngenuncheze cum a îngenunchiat Hristos, pentru că El ne-a făgăduit: „că orice vom cere prin credință de la Dumnezeu ni se va împlini" (Mt. 7, 7—8).

4. Trebuie să avem o credință vie, luptătoare și mărturisitoare. Credința aceasta te face să păstrezi permanent legătura sufletului tău cu Dumnezeu, să cauți împlinirea voii Lui în toate împrejurările, să-l mărturisești cu cuvîntul și mai ales cu viața. Mîntuitorul a spus: „Tot cel ce mă va mărturisi pe Mine înaintea oamenilor și Eu îl voi mărturisi pe el înaintea Tatălui Meu, care este în ceruri. Iar cel ce se va lepăda de Mine înaintea oamenilor și Eu mă voi lepăda de el înaintea Tatălui Meu care este în ceruri" (Luca 12, 8).

*

Dorința arzătoare a Bisericii este ca toți fiii săi să fie niște credincioși conștienți, să simtă sîmburele credinței și să-l lase să răsară.

O credință simplă e credința căldicică (Apoc. 3, 15—16); dar numai o adeziune intelectuală nu este suficientă.

a. În Sf. Scriptură se vorbește de o credință lucrătoare, este credința „lucrătoare prin iubire" (Galateni 5, 6) care determină și conduce la o viață nouă, o viață curată, fără patimi, prin exercițiul rugăciunii.

b. Se mai vorbește de o credință nelucrătoare, „o credință moartă", cum spune Sf. Iacov (2, 20). „Precum trupul fără suflet este mort, astfel și credința fără fapte este moartă". Faptele bune fiind semne edificatoare ale credinței noastre.

c. De asemenea se mai vorbește în Sf. Scriptură despre o credință diavolească (Iacob 2, 19) fiindcă și „diavolii cred și se cutremură" — și ei îl recunosc pe Hristos dar lucrează împotriva lui.

Cunoscînd atîtea mărturii despre credință și trebuința ei să căutăm să lăsăm sîmburele credinței, darul lui Dumnezeu, să răsară în noi, să fim „pămînt bun", să-l lăsăm să crească, creîndu-i condiții, să-l îngrijim, să-l păstrăm, să-l apărăm, să-l desăvîrșim. Să avem o credință religioasă autentică, o credință rugătoare, îngenunchietoare, vie, luptătoare, mărturisitoare.

Să ne străduim să ne sporim credința noastră prin: rugăciuni și fapte bune, prin primirea Sf. Taine, prin participarea atentă la Sf. Liturghie și la celelalte slujbe bisericești.

Să ne apropiem de Mîntuitorul cu credință ca femeia bolnavă din Sf. Evanghelie de astăzi și să cădem în genunchi ca Iair, să cădem în fața icoanei Mîntuitorului nostru Iisus-Hristos să-l rugăm să ne facă „tari în credință".

Iar cînd credința noastră e greu încercată de îndoieli să strigăm împreună cu Sf. Ap. Petru cînd se cufunda în valurile mării: „Doamne scapă-ne și ne ajută".

Cunoscând valoarea și necesitatea credinței să ne rugăm și noi ca Apostolii lui Dumnezeu: „Sporește-ne nouă Doamne credința" (Luca 17, 5). Amin.

Pr. Gh. Streza

ALEGEREA ŞI INSTALAREA PREA SFINŢITULUI Dr. IOAN MIHĂLŢAN, EPISCOP AL EPISCOPIEI ORADIEI

În urma trecerii la cele veşnice a Prea Sfinţitului Dr. Vasile Coman, scaunul de episcop al Episcopiei Oradiei a rămas vacant.

În vederea ocupării acestuia, în conformtiate cu prevederile articolului 130 din Statutul pentru organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a convocat Colegiul Electoral Bisericesc.

Lucrările Colegiului Electoral Bisericesc s-au desfăşurat în ziua de joi, 24 septembrie 1992, la Palatul patriarhal. În ziua alegerii, la ora 9,30, s-a oficiat Te-Deum-ul, în Catedrala patriarhală. Apoi, la ora 10, membrii Colegiului Electoral Bisericesc s-au reunit în sala de şedinţe.

Luînd cuvîntul, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a arătat scopul convocării Colegiului Electoral Bisericesc şi apoi l-a invitat pe Inalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop şi Mitropolit Antonie al Ardealului să prezideze lucrările.

Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop şi Mitropolit Antonie a rostit următoarea cuvîntare:

Prea Fericite Părinte Patriarh,
Mărit Colegiu Electoral Bisericesc,

După aproape douăzeci şi doi de ani de păstorire rodnică la Oradea şi în pragul împlinirii vîrstei de 80 de ani, vrednicul de amintire episcopul Dr. Vasile Coman a trecut la Domnul, în ziua de 10 iulie 1992 şi cu mare sobor de ierarhi, în frunte cu P.F. Patriarh Teoctist, l-am petrecut la 14 iulie 1992 pe drumul cel din urmă, aşezîndu-l pentru prezenţă şi odihnă veşnică în Biserica cu Lună, catedrala ortodoxă a Oradiei.

Meritele sale în activitatea pastorală, în cea culturală şi naţională, acolo la graniţa de Vest a Ţării, au fost evocate cu respect şi recunoştinţă cu prilejul înmormîntării. Lasă în urmă o amintire frumoasă şi eu însumi mi-am intitulat vorbirea de la slujba înmormîntării: „Dăm bună mărturie lui Dumnezeu despre episcopul Vasile al Oradiei". Aş adăuga acum că dăm bună mărturie despre dînsul şi în faţa oamenilor şi, să-mi fie permis să fac acest lucru şi astăzi, în faţa Dv., a celor chemaţi, potrivit Statutului Bisericii Ortodoxe Române, să-i alegeţi urmaşul. Întru amintirea şi omagierea înaintaşului, trecut la odihnă veşnică, propun un moment de reculegere, rememorare şi rugăciune în tăcere.

Adormitul întru fericire episcopul Vasile Coman a fost blînd şi atent pînă la amănunte cu oamenii, priceput îndrumător al preoţimii, om de adîncă formaţie teologică, bun cuvîntător în toate întîlnirile cu credincioşii

şi, poate, printre rarii episcopi care şi-au vizitat de mai multe ori toate parohiile.

Deşi şi autor de cărţi, ziditor şi restaurator de biserici, prezent în munca de cancelarie, căreia i-a ştiut atît rosturile cît şi importanţa — căci într-o cancelarie fiecare hîrtie e un om, un suflet, o cerere, o durere, o încercare de îndreptare a ceva — toţi cei care l-au cunoscut de aproape, care au scris sau au vorbit despre el, au convenit fără să se sfătuiască între ei că marea lui virtute şi pasiune sfîntă a fost pastoraţia, legătura directă şi atentă cu credincioşii.

Tot în vara aceasta, la iniţiativa P. S. Vasile de pe cînd era încă în viaţă, şi prin Permanenţa Consiliului Eparhial condusă de P. S. Vicar Ioan Crişanul, a fost reînhumat la Oradea, tot în biserica cu lună, fostul episcop al Oradiei Dr. Nicolae Popovici, erou şi martir, om dîrz, de atitudine hotărîtă împotriva regimului ateu şi dictatorial comunist, care se instala la noi după război. Nicolae Popovici a fost atunci, cum am spus şi la reînhumare, **obrazul curat al Bisericii**, căci el a fost atunci glasul de protest al întregii ierarhii şi al întregii Biserici împotriva celor ce începuseră lupta cu religia, cu Biserica şi cu slujitorii ei. Cincisprezece mitropoliţi şi episcopi au fost scoşi din scaune şi trimişi la mînăstiri, sute şi apoi mii de preoţi, călugări şi călugăriţe, au fost scoşi din lăcaşurile şi slujbele lor, ajungînd pe la închisori şi pe la canal. Un glas s-a ridicat atunci în numele tuturor: **„Nu acceptăm scoaterea religiei din şcoli"! „Nu acceptăm batjocorirea neamului şi Bisericii noastre"**, cum se încerca o infamie împotriva memoriei marelui Şaguna; **„Nu acceptăm interzicerea tradiţiilor noastre bimilenare creştine"!** După ce în 1940 fusese expulzat de unguri de la Oradea într-un vagon de animale, devenind eroul naţional al rezistenţei împotriva Diktatului de la Viena, în 1950 e din nou expulzat din eparhia sa şi mai trăieşte zece ani într-un exil în afara eparhiei. A murit în comuna sa natală, Biertan, în 1960 şi a fost reînhumat la Oradea la 23 august 1992, după 42 de ani de exil. S-a săvîrşit prin aceasta un act de dreptate istorică şi de întoarcere şi de restaurare în cinste şi demnitate în catedrala sa, ca să fie chiar de acolo, de aproape, veghetor în veci asupra Eparhiei.

Conştiinţa sa bisericească, ortodoxă şi naţională, dîrzenia sa, omul de atitudine, vor fi mereu un imbold şi un exemplu de urmat de către toţi cei care, în istorie şi acum, îi vor urma în scaunul Oradiei.

Şi Vasile Coman şi Nicolae Popovici avuseseră la rîndul lor un exemplu de mare om şi episcop, în cel care a fost primul episcop al nou-înfiinţatei episcopii a Oradiei, Roman Ciorogariu, luptător pentru unirea din 1918, care a însemnat evenimentele într-o importantă carte de memorii, intitulată **„Zile trăite"**.

E de la sine înţeles că nu întîmplător i-am evocat pe cei trei înaintaşi, pentru că le va urma cel pe care îl vom alege astăzi în scaunul rămas vacant, după trecerea la cele veşnice a P. S. Episcop Vasile Coman.

V-am adus în memorie trei momente cărora în chip obligatoriu — ca obligaţie de conştiinţă, de continuitate şi de nivel — sub toate raporturile — va trebui să le semene cel căruia îi veţi da astăzi votul dumneavoastră.

Episcopia Oradiei e un punct de mare importanță în strategia spirituală de Vest. Așa a fost întotdeauna și mărturiile istorice abundă în susținerea acestei realități.

Noi vorbim de înființarea episcopiei, la insistențele Mitropolitului Nicolae Bălan, în anul 1921 cînd, la 2 octombrie, a fost instalat Roman Ciorogariu. Dar Oradea a fost în centrul atenției strămoșilor noștri, pentru apărarea ei și a ființei românești, din cele mai vechi timpuri. Și, mai ales, din momentul în care vecinii din Vest au început să privească la ea cu gînd de cucerire. Cu riscul de a vă spune lucruri cunoscute — dar unele lucruri trebuiesc mereu reamintite, fiindcă și gîndurile de cucerire revin în amintirea unora — vă voi aminti de informația pe care ne-o dă **Cronicarul anonim al regelui Bela** (Cronica, XX) cu privire la vechi întîmplări din acea parte a țării. Dux Bihorensis a răspuns trimișilor lui Arpad care veniseră cu gînd de cotropire în Biharia: **„Spuneți lui Arpad, stăpînul vostru, că datori sîntem ca niște prieteni altor prieteni să-i dăm cele ce îi sînt de trebuință. Pămîntul care ni l-a cerut însă, nu i-l vom da niciodată, cît timp vom trăi. Noi, nici din dragoste nici din frică, nu cedăm din țară nici un petec. Vorbele lui că se trage din neamul lui Atila, nu ne tulbură inima".**

Demn. Elegant. Și tot atît de hotărîtor. Aveam propria noastră stăpînire românească și aceasta își cunoștea îndatoririle față de moșia străbună.

Am avut însă și stăpînire spirituală, din cele mai vechi timpuri. Profesorul Vasile Drăguț, într-un studiu intitulat: „O vatră de străveche cultură românească" (în Monumente bisericești din Eparhia Oradiei, Oradea, 1978, p. 17), spune că Voievodatul românesc al Bihorului, Sătmarului și Sălajului era creștin și în localități erau biserici și chiar mînăstiri. Mai mulți istorici, printre care și prof. dr. Mircea Păcurariu, cred că la Dăbîca, centrul stăpînirii lui Gelu, a existat o episcopie încă în sec. IX.

Istoricii sînt obligați să se sprijine pe fapte, pe izvoare, pe documente. Mai dinafara cîmpului istoricilor, care nu glumesc cu rigoarea științifică și cu documentul, eu îmi îngădui teoria, prin deducție, că am avut episcopii, chiar dacă nu le cunoaștem, de cînd aveam o viață creștină. O viață creștină presupune preoți, iar preotul presupune pe episcopul care l-a hirotonit, iar episcopul presupune episcopia.

În mileniul al II-lea documentele ne îndreaptă spre Oradea ca centru al existenței deosebite, tot mai mult. La 1581 mitropolitul Ghenadie I se intitula **„și al Oradiei"**. Găsim acest lucru în Evanghelia cu învățături a diaconului Coresi. În 1615 Oradea trecea în titulatura episcopilor Vadului, precum a lui Teofil și Augustin iar în 1628 Ghenadie al II-lea al Ardealului își reia titlul vechi **„și al Oradiei"**.

Mărit Colegiu Electoral

Pentru aceste locuri și pe linia acestor succesiuni veți alege astăzi pe noul episcop al Oradiei. Cînd veți fi față în față cu hîrtia de vot, după ce vă veți consulta între Dv. potrivit tradiției, conștiința Dv. să fie aceea care, cu frică și cu cutremur pentru răspunderea ce vă luați, să înscrieți pe hîrtie, cum spunem întotdeauna în astfel de ocazii, numele celui mai bun

dintre cei buni! Cum s-a spus în rugăciunea Te-deumului, veţi alege „om pentru Biserică şi pentru Ţară".

Oradea cere om care să se înscrie pe graniţa de Vest, în poziţia permanentă de afirmare şi apărare a credinţei şi a fiinţei naţionale. Nu avem credinţă de schimbat. Nu avem pămînt de dat.

Oradea cere om de dialog cu alte naţionalităţi şi culte, în duh de înţelegere creştină şi toleranţă, dar mereu cu conştiinţa că e purtătorul unei îndatoriri de apărare a moştenirii din străbuni, acei străbuni care au fost stăpînii pămîntului românesc pînă la marginile lui.

Oradea cere om al vremurilor noastre democratice, care să privească de la egal la egal pe toţi cei cu care convieţuim, dar să nu se lase privit de nimeni de sus.

Oradea cere astăzi om care să reafirme activ valorile credinţei ortodoxe, el şi preoţii lui, de pe amvon şi de pe catedrale care, în sfîrşit, ni s-au redat. El trebuie să facă acest lucru laolaltă cu toţi factorii de readucere a naţiunii pe calea unei autentice respiritualizări, prin toate mijloacele pe care ni le pune la dispoziţie Biserica. Dar el va trebui să-şi pună la contribuţie şi puterea proprie de inventivitate pentru a contribui la o cît mai vădită întoarcere la autenticitate şi la valorile care să-i dea neamului forţa de creştere dinlăuntru. Împreună cu noi toţi, „al Oradiei" va trebui să se remarce acolo în chip deosebit.

Oradea cere om atent la cursul vremii, capabil să găsească soluţii la toate problemele, în sfat şi colaborare cu clericii şi mirenii locului, activi în Biserică. Să aibă imaginaţie creatoare şi iniţiative pe toate planurile: gospodăresc, administrativ, pastoral, şcolar. Să aibă ochi de văzut şi urechi de auzit. Să se aplece spre cei în nevoi, spre cei cu probleme, spre bolnavi şi neajutoraţi. Să organizeze o operă filantropică locală, pe măsura modelelor înaintaşilor din istoria creştinismului. Oradea cere om cu curaj, de nădejde şi de atitudine în multele probleme cu care se confruntă Biserica acolo, astăzi, ca şi în alte părţi ale cuprinsului Bisericii Ortodoxe Române.

Oradea cere om care să întrupeze şi să dezvolte virtuţile, priceperile, atitudinile, luptele şi dîrzenia înaintaşilor.

Oradea cere un episcop bun şi Înalt Prea Sfinţiile, Prea Sfinţiile, Prea Cucerniciile şi domniile voastre sînteţi astăzi chemaţi să i-l daţi prin votul dumneavoastră, liber şi de taină a conştiinţei, a minţii şi a inimii. Dumnezeu să ne lumineze şi să ni-l lumineze pe cel mai bun.

După aceasta s-a dat citire tabelului nominal al membrilor Colegiului, constatîndu-se că aceştia sînt prezenţi în număr regulamentar.

În urma desfăşurării scrutinului, s-a constatat că:

1. P. S. Ioan Crişanul a obţinut un nr. de 49 voturi;

2. P. S. Serafim Făgărăşanul, episcop vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, a obţinut 47 de voturi.

3. P. S. Emilian Arădeanul, arhiereu vicar al Episcopiei Aradului, a obţinut 20 de voturi.

Deoarece nici unul dintre cei trei candidaţi nu a întrunit numărul necesar de voturi, s-a procedat la o nouă votare pentru alegerea unuia dintre cei doi care au obţinut cele mai multe voturi la primul scrutin.

În urma acestui scrutin P. S. Ioan Crişanul a fost ales episcop al Oradiei.

Î. P. S. Antonie al Ardealului i-a făcut noului ales această vestire şi i-a dat cuvîntul pentru a se adresa Colegiului Electoral Bisericesc.

În cuvîntul rostit, Prea Sfinţitul Dr. Ioan Mihălţan Crişanul a spus: „Un prezent rupt de trecutul Bisericii şi al Neamului nostru românesc este un prezent neroditor din multe puncte de vedere. Trecutul impulsionează prezentul, prezentul se repercutează în viitor, încît trecutul, prezentul şi viitorul sînt mereu într-o strînsă intercondiţionare.

De ce insist asupra acestor constatări? Pentru că azi unii dintre creştini şi culte religioase, neţinînd cont de trecutul Bisericii şi al neamului, au încercat să găsească un alt scop, un alt ţel, o altă ţintă, după cuvîntul Sf. Ap. Pavel, în drumul spre mîntuire şi în felul acesta s-a ajuns la o înstrăinare uneori foarte păgubitoare, cu totul lipsită de autenticitatea Bisericii primare şi aceasta şi datorită puterilor diavoleşti străine de Adevăr.

Cum să trecem cu nepăsare în ceea ce privesc dogmele Bisericii despre care spune un teolog de-al nostru că **„fiecare dogmă a fost pecetluită cu sînge"**, începînd de la Sf. Arhidiacon şi întîiul mucenic Ştefan, cu Atanasie al Alexandriei, cu Sf. Maxim Mărturisitorul şi pînă la Sf. Constantin Brîncoveanu?

Cum să nu ţinem cont de autentica întrupare a sfinţeniei plinită de Biserică de la Sf. Ap. Andrei, la Sf. Antonie cel Mare şi pînă la Calinic de la Cernica, ca mari eroi ai spiritualităţii şi mari conştiinţe ale Bisericii?

S-ar putea găsi exemple mai bune de păstori sufleteşti precum au fost cei trei sfinţi: Vasile, Grigore şi Ioan Gură de Aur, ca mari dascăli ai lumii şi ierarhi, Sf. Nicolae de la Mira Lichiei şi pînă la Sf. Ierarh Iosif cel Nou de la Partoş.

În ceea ce priveşte domnitorii români, vom putea uita pe Ştefan cel Mare şi Sfînt sau pe Mihai Viteazul, despre care Nicolae Bălcescu în a sa Istorie spune că înainte de orice luptă punea pe soldaţi să strige de trei ori: „Hristos, Hristos, Hristos"?

Înainte de a trece la trecutul istoric al eparhiei Oradiei, Vă rog să-mi permiteţi o paranteză. Nu puţini sînt aceia care aduc Bisericii noastre acuză că nu s-ar implica destul în opera caritativ umanitară. Aş dori să subliniez faptul că aceste întrajutorări nu se pot reduce doar la cele materiale, la dolari cu care se urmăresc interese străine de adevăr. Să nu uităm că Sf. Ap. Pavel susţine că **„chiar de aş împărţi averea mea săracilor ... dacă dragoste nu am spre nici un folos nu-mi este,"** iar dragostea Sf. Vasile pentru cei din Vasiliada sa l-a dus pînă acolo că le săruta rănile, şi să nu ne mire faptul că la moartea sa plîngeau păgînii, evreii şi creştinii şi toţi într-un glas strigau: **„A murit părintele nostru"**. Sau mama noastră ne-a rămas brăzdată în adîncul inimii numai pentru că ne-a hrănit şi ne-a îmbrăcat cu dragostea ei sinceră, nefăţarnică? Sau au fost credincioşii noştri, parohiile şi episcopiile, nepăsătoare de tragediile inundaţiilor din Moldova şi grelele încercări ale celor din Basarabia? Nu s-au scurs acolo milioane de lei, vagoane de materiale?

Coborînd în istoria Eparhiei Oradiei, pe care cu ajutorul lui Dumnezeu şi bunăvoinţa Dumneavoastră urmează să o păstoresc, o socotesc vrednică

de toată cinstirea și admirația. Nu puține ne spun nume ca acestea: Menumorut, cetatea Bihariei, cetatea Moigradului și sate cu nume ca: Traian, Decebal, Valea lui Mihai, Avram Iancu sau personalități renumite ca: Emanuil Gojdu, Iosif Vulcan, Nicolae Jiga ș.a., sau mărturia bisericilor din lemn din Bihor și Sălaj.

Cum vom putea uita șirul vrednicilor ierarhi care au păstorit aici, de la Petru Hristofor, la marele luptător pentru Unirea din 1918, Episcopul Roman Ciorogariu, Episcopul martir Nicolae Popovici, readus de curînd în Biserica cu Lună, sau de neodihnitul misionar, Episcopul Vasile Coman, căruia îi port o vie recunoștință pentru contribuția deosebită ce a avut-o la numirea mea la Institutul Teologic din Sibiu și ca arhiereu-vicar la Oradea.

La începutul oricărei pastorații se obișnuiește să se prezinte de către cel ales un program. Cred din adîncul inimii că plinirea programului pe care îl voi desfășura va depinde de măsura întrupării învățăturilor Bisericii și de maturitatea duhovnicească, ca urmare a împreunei lucrări cu harul Sf. Duh, și această plinire cred că nu e ușoară pentru faptul că „Păcatul lesne ne împresoară". Din lumina și energiile duhovnicești ale acestei maturități duhovnicești, posibilă omenește, vor izvorî metodele și atitudinile ce se cade a le lua față de etniile și confesiunile din această Eparhie. Numai așa cred că voi putea statornici o comuniune cu credincioșii și preoții noștri și vom putea dovedi în fața oamenilor autenticitatea și superioritatea învățăturilor și orînduielilor înțelepte ale Bisericii noastre strămoșești.

Mulțumesc bunului nostru Dumnezeu care m-a miluit și ocrotit pe cărările vieții. Mulțumesc P. F. Părinte Patriarh, Î. P. S. Antonie, membrilor Sf. Sinod, membrilor Colegiului electoral pentru încrederea acordată, rugîndu-vă să mă ajutați cu rugăciunile și sfaturile izvorîte din lunga experiență a fiecăruia dintre Dumneavoastră.

Dumnezeu să ne ajute!"

Solemnitatea instalării P. S. Dr. Ioan Mihălțan în scaunul Episcopiei Oradiei a avut loc duminică 25 octombrie 1992, în catedrala episcopală, Biserica cu Lună.

Din soborul condus de Î. P. S. Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, au făcut parte P. S. Dr. Timotei Seviciu, Episcopul Aradului, P. S. Iustinian Chira, Episcopul Maramureșului, P. S. Dr. Irineu Pop, Episcop-vicar al Clujului, numeroși preoți și diaconi.

După aceasta Î. P. S. Antonie, Mitropolitul Ardealului, a oficiat instalarea propriu-zisă, înmînînd noului ales însemnele arhierești. Apoi Î. P. S. Sa a rostit un impresionant cuvînt despre slujirea arhierească.

Și reprezentanții celorlalte culte din oraș au rostit cuvîntări: Episcopul József Templi, din partea Episcopiei Romano-catolice din Oradea, Pr. Florian Chișbora, vicar al Episcopiei greco-catolice din Oradea și preotul reformat Lajos Sándor, din partea Episcopiei reformate din Oradea.

Din partea autorităților locale au luat cuvîntul Dl. ing. Vasile Blaga, prefectul jud. Bihor, d-l ing. Petru Filip, primarul municipiului Oradea, d-l prof. ing. Dr. Teodor Maghiar, rectorul Universității Oradea. Au vorbit, de asemenea și reprezentanți ai preoților și credincioșilor din cuprinsul Episcopiei Oradiei.

Tuturor le-a răspuns P. S. Sa Dr. Ioan Mihălțan, Episcopul Oradiei.

La agapa oferită de Centrul eparhial au rostit cuvîntări de apreciere la adresa noului episcop al Oradiei: P. S. Iustinian Chira, episcop al Maramureşului, P. S. Dr. Timotei Seviciu, Episcopul Aradului, P. S. Sa, Dr. Irineu Pop, Episcop-vicar al Clujului, P. C. Pr. prof. Dr. Mircea Păcurariu, decanul Facultăţii de Teologie Andrei Şaguna din Sibiu, P. C. Arhid. prof. Dr. Ioan Floca (Sibiu), P. C. Pr. prof. Dr. Gheorghe Liţiu (Oradea), P. C. Arhid. prof. Dr. Teodor Savu (Oradea), d-l prof. Titus Roşu, d-l ec. Valeriu Chişiu şi P. C. prot. Victor Tăutu (Şimleu).

Vorbitorii au subliniat faptul că momentul instalării P. S. Episcop Dr. Ioan Mihălţan în fruntea Episcopiei Oradiei este un început de drum nou în care ierarhul, preoţii şi credincioşii acestei eparhii se vor strădui să obţină însemnate realizări în slujirea Bisericii strămoşeşti şi a Patriei.

La acest început de nouă slujire, redacţia Revistei Teologice îi adresează P. S. Sale Dr. Ioan Mihălţan, îndelungată păstorie, cu roade îmbelşugate în ogorul Bisericii şi al Patriei.

ÎNTRU MULŢI ŞI FERICIŢI ANI,
PREA SFINŢITE PĂRINTE EPISCOP!

Redacţia „Revistei Teologice"

CONFERINŢA PREOŢEASCĂ DIN LUNA OCTOMBRIE 1992 ÎN ARHIEPISCOPIA SIBIULUI

Potrivit celor stabilite de Sf. Sinod, în luna octombrie a avut loc a doua conferinţă preoţească din anul 1992, care, în Arhiepiscopia Sibiului, s-a desfăşurat după cum urmează: în 19.X la prot. Sibiu, în 20.X la prot. Mediaş, în 22.X la prot. Agnita, în 27.X la prot. Făgăraş, în 28.X la prot. Rupea, în 29.X la prot. Braşov, în 2.XI la prot. Sălişte, în 3.XI la prot. Avrig şi în 10.XI 1992 la prot. Sf. Gheorghe. La unele protopopiate conferinţa a fost precedată de Sf. Liturghie: Agnita, Făgăraş ş.a.

Conferinţa a fost prezidată de Î. P. S. Mitropolit Antonie la protopopiatele Sibiu, Mediaş şi Braşov, de P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul la protopopiatele Agnita, Făgăraş, Avrig şi Sălişte, de P. C. arhid. prof. I. Floca la prot. Rupea şi P. C. vicar A. Răduleţ împreună cu P. C. cons. Gh. Papuc, la prot. Sf. Gheorghe.

Stabilită de Sf. Sinod al Bisericii noastre, tema dezbătută a fost intitulată: „Împreună lucrarea dintre cler şi mireni în activităţile misionare şi filantropice ale Bisericii", temă lucrată de toţi preoţii în caietele de conferinţe, iar în chip special de următorii preoţi ca referenţi speciali şi coreferenţi: Vecerdea Vasile (Ocna Sibiului II) şi Drăgoi Ioan (Sibiu-Spitale), la prot. Sibiu; Rusu Nicolae (Aţel) la prot. Mediaş; Dragoman Nicolae (Brădeni) şi Godan Nicolae (Merghindeal) — la prot. Agnita; Bogdan Vasile (Sebeş) şi Frăţilă Valeriu (Bohoţ) — la prot. Făgăraş; Mitrea Gheorghe (Criţ) — la prot. Rupea; Colţea Gheorghe (Moeciul de Jos) — la prot. Braşov; Bogăţan Gheorghe şi Bot Radu (Orlat) — la prot. Sălişte; Nichifor Vasile (Bradu) şi Colceriu Aurel (Cârţa) — la prot. Avrig şi Mudure Dorel (Iară şi) — la prot. Sf. Gheorghe.

Orientîndu-se după schița de plan trimisă de Centrul eparhial în timp util tuturor oficiilor protopopești spre a fi trimisă la toate parohiile, referenții și coreferenții au zăbovit, în introducere, asupra strînsei legături dintre misiune și filantropie și asupra importanței unei asemenea lucrări.

În tratare s-a insistat asupra cîtorva înțelesuri ale misiunii și filantropiei și cîtorva moduri de manifestare ale acestora, subliniindu-se incompatibilitatea dintre misiune și prozelitism, așa cum fac unele secte astăzi.

Într-un alt capitol s-au arătat cîteva căi și mijloace ale împreună lucrării dintre cler și mireni în activitățile misionare și filantropice pe plan parohial, în care sens s-a subliniat necesitatea reactivării consiliilor și comitetelor parohiale, crearea de fonduri cu destinație misionară și filantropică în bugetul parohial, antrenarea unor credincioși în răspîndirea colportajului religios tipărit de Biserica noastră, de care, slavă Domnului, nu ducem lipsă acum, organizare de programe religioase în biserică și în afara ei, la care să fie antrenați credincioși de toate vîrstele, cercetarea organizată a bolnavilor din parohie, a bătrînilor rămași singuri, a orfanilor, a handicapaților etc., organizarea de cantine parohiale ș.a.

În partea a treia a tratării au fost specificate cîteva efecte concrete ale acestei împreună lucrări a preotului și mirenilor în activitatea misionară și filantropică a Bisericii, între acestea: revitalizarea vieții religios-morale din parohie, contracararea prozelitismului sectar atît de agresiv și tulburător în aceste zile, întărirea solidarității și coeziunii dintre membrii unei parohii, întărirea unității spirituale dintre membrii unei parohii, ca și a întregului nostru popor român.

La fiecare protopopiat tema a fost adîncită prin aportul preoților care au luat cuvîntul și care au venit cu elemente lămuritoare, dar mai ales cu o seamă de aspecte concrete, mulți dintre vorbitori avînd o seamă de experiențe în domeniul misionar și filantropic, pe care le-au adus în atenția participanților.

Î. P. S. Mitropolit Antonie, P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul, ceilalți delegați chiriarhali au subliniat importanța temei, misiunea și filantropia fiind realități permanente în viața Bisericii, manifestîndu-se din chiar primele zile în comunitățile creștine, filantropia nefiind altceva decît trăirea credinței prin dragoste, credința lucrătoare prin dragoste, cum spune Sf. Apostol Pavel.

S-a arătat modul cum se prezintă în Arhiepiscopie asistența religioasă și filantropică în spitale, azile, penitenciare, case de copii etc.

Așa cum pe plan eparhial a fost organizat un fond special cu caracter filantropic, preoții au fost îndrumați să facă acest lucru și pe plan parohial, creînd un fond cît de mic, spre a putea interveni mai concret în mîngîierea unor oameni neajutorați.

Au fost aduse în atenție totodată problema învățămîntului religios în școlile de stat, căruia să i se acorde o maximă atenție, preoții fiind îndrumați să se implice prin conferințe cu teme religioase și la clasele IX—XII.

S-au dat apoi lămuriri asupra salarizării preoților de către stat, asupra legii nr. 103/1992, privitoare la monopolul Bisericii asupra unor produse care îi aparțin etc.

Gh. P.

† ARHIEPISCOPUL TEOFIL AL CLUJULUI

În dimineaţa zilei de 3 noiembrie a.c., a trecut la cele veşnice venerabilul arhiepiscop al Vadului, Feleacului şi Clujului Dr. h.c. Teofil Herineanu, la patriarhala vîrstă de 83 de ani.

A închis ochii pentru totdeauna la Reşedinţa arhiepiscopală din Cluj după o scurtă suferinţă care îi slăbise puterile şi îi ostoise strădania vieţii, deşi şi-a păstrat luciditatea pînă în ultimele clipe ale vieţii.

Pururea pomenitul arhiepiscop Teofil s-a născut în ziua de 11 noiembrie 1909, în satul Arcalia, comuna Şieu Măgheruş, judeţul Bistriţa Năsăud, din părinţii Ludovica şi Vasile. Şcoala primară a urmat-o în localitatea Lemniu, azi judeţul Sălaj, continuînd studiile medii la Liceul „Andrei Mureşanu" — Dej (1920—1921) şi Liceul „Gheorghe Bariţiu" din Cluj (1921—1928). Înzestrat de bunul Dumnezeu cu vocaţia şi chemarea preoţească, la vîrsta maturităţii, s-a înscris şi a urmat cursurile Academiei teologice română-unită din Cluj-Gherla (1928—1932), pe care a absolvit-o cu rezultate excepţionale la învăţătură şi purtare, drept care a fost trimis la Paris, în anul universitar 1929—1930, la studii de specializare. Întors în ţară, s-a dedicat misiunii preoţeşti, ca preot celib, păstorind timp de 17 ani turma cuvîntătoare încredinţată în localităţile: Ceaba, Băbuţ şi Panticeu, parohii din fosta Eparhie unită de Cluj-Gherla, cu rezultate pastorale de excepţie.

În vremea activităţii pastorale la enorie, a propovăduit cuvîntul dumnezeiesc „cu timp şi fără timp", cu Sfînta Scriptură în mînă, dovedindu-se un iscusit şi profund interpret şi tîlcuitor al ei, din care şi-a făcut reazemul de neclintit al vieţii, izvor sacru de inspiraţie în întreaga şi îndelungata sa activitate de preot şi arhipăstor.

Pentru calităţile sale teologice şi morale dovedite în activitatea pastorală, precum şi „pentru modul corect în care a înţeles să răspundă la istoricul act al reîntregirii bisericeşti din Transilvania în anul 1948" la 8 iunie 1949, a fost ales episcop titular al Episcopiei Romanului şi Huşilor.

A fost hirotonit la schitul Dragoslavele în prezenţa fericitului întru adormire Patriarhul Justinian Marina de către Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului, mitropolitul Firmilian al Olteniei şi episcopul Iosif Gafton al Rîmnicului.

A condus destinele acelei eparhii vreme de 8 ani şi 4 luni, după care, în urma vacantării scaunului chiriarhal al Eparhiei Clujului, prin transferarea şi ridicarea la treapta de mitropolit al Ardealului a episcopului Nicolae Colan, episcopul Teofil a fost ales, la 19 decembrie 1957, arhipăstor al Eparhiei Vadului, Feleacului şi Clujului, eparhie pe care a cîrmuit-o cu înţelepciune şi osîrdie vreme de 35 de ani.

În anul 1973 Episcopia Clujului a fost ridicată la treapta de Arhiepiscopie iar episcopul Teofil la treapta de arhiepiscop.

Ca ierarh a fost un om al rugăciunii, al Scripturii și al milosteniei.

Slujba înmormîntării a fost oficiată vineri 6 noiembrie 1992 în impunătoarea catedrală arhiepiscopală din Cluj, ctitorită de pururea pomenitul episcop Nicolae Ivan.

Dimineața a fost oficiată Sf. Liturghie arhierească în Catedrală de un ales sobor de arhierei, preoți și diaconi sub protia P. S. Episcop Justinian al Maramureșului și Sătmarului, răspunsurile fiind date de corul studenților teologi dirijat de P. C. prof. Vasile Stanciu.

La orele 11 a început slujba propriu-zisă de înmormîntare a celui ce a fost arhiepiscopul Teofil Herineanu al Clujului.

Soborul de slujitori a fost alcătuit din P. F. Patriarh Teoctist al României, Î. P. S. Antonie, Mitropolitul Ardealului, P. S. Gherasim al Rîmnicului, P. S. Calinic al Argeșului, P. S. Justinian al Maramureșului și Sătmarului, P. S. Andrei al Alba Iuliei, P. S. Ioan al Oradiei, P. S. Calinic Botoșăneanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, P. S. Irineu Bistrițeanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Clujului, P. S. Ioachim Vasluianul arhiereu vicar al Episcopiei Romanului, P. S. Gherasim Suceveanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sucevei, P. S. Emilian Arădeanul, arhiereu-vicar al Episcopiei Aradului, precum și de un mare număr de preoți și diaconi.

Au fost prezenți la slujbă reprezentanți ai Guvernului României, Prefecturii și Primăriei Cluj, precum și reprezentanți ai cultelor locale.

După slujba înmormîntării șirul cuvîntărilor de omagiere a celui plecat a fost deschis de Î. P. S. Dr. Antonie, Mitropolitul Ardealului, din care reproducem cîteva pasagii:

„... Conducem azi cu iubire, cu regrete și cu adevărată prețuire, pe ultimul drum, pe cel care a fost urmașul vrednic al lui **Ilarion de la Vad**, episcopie ctitorită de Ștefan cel Mare, al lui **Daniil de la Feleac**, de prin secolul al XV-lea, care a fost cum spunea acad. Ștefan Pascu **„reprezentant al unei națiuni, națiunea ortodoxă română și reprezentant al poporului român din Transilvania"** (Îndr. bis., Cluj, 1988, p. 131). El a fost de asemenea succesorul celui ce a reîntemeiat după 1918 episcopia Vadului, Feleacului și Clujului, marele gospodar și bun român Nicolae Ivan, ca și al lui Nicolae Colan, om de cultură, academician, martir al Diktatului de la Viena, cînd a rămas aici, cu turma sa, suferind batjocuri și umilințe, mort apoi pe scaunul de mitropolit al Ardealului, Crișanei și Maramureșului.

Pe toți aceștia i-a urmat cu cinste și vrednicie, încît putem spune cu Sfîntul Pavel: **„un astfel de arhiereu se cuvenea să avem"** (Evrei VII, 20).

Vlădica Teofil a fost ortodox convins și lucrător în via strămoșilor noștri din toată bimilenara noastră istorie. Simt nevoia să vă fac o mărturisire. Încă în zilele revoluției din decembrie 1989 ,gîndind că, poate, ca mitropolit al Ardealului și avîndu-l sufragan, voi fi temător de atitudinea lui, după ce Biserica unită căreia îi aparținuse pînă în 1948 va fi restaurată, mi-a dat din proprie inițiativă un telefon: **„Înalt Prea Sfințite să nu vă faceți gînduri. Eu am revenit la ortodoxie din convingere și rămîn ortodox"**. I-am mulțumit cu emoție și l-am povățuit să facă pe loc o scrisoare în acest sens Sfîntului Sinod. **„Azi o și trimit"**. Și a trimis-o. Există în dosarele Sf. Sinod și toți i-am arătat deosebita noastră dragoste

în prima ședință a Sf. Sinod din ianuarie 1990. Gestul lui, spontan, în situații încă de frămîntare, a fost o mărturisire de curaj și de credință, așa cum au făcut atunci mărturisiri și alții, și care le țin pînă azi. Sînt mulți, dar pe Păr. Vladovici din Șeica Mare îl voi pomeni totuși, căci e și astăzi tot atît de activ în parohia sa, azi ortodoxă, care nu se mai vrea dezbinată.

Vlădica Teofil era celebru, cum am mai spus și la început, prin aceea că predica avînd în mînă întotdeauna Sfînta Scriptură, uzată și cu zeci, dacă nu sute de foițe care marcau pasaje mai însemnate. Cîndva, la o aniversare, prorectorul de la Institutul Teologic din Sibiu, pr. prof. dr. Dumitru Abrudan i-a cerut, poate în glumă, acea Scriptură pentru Institutul Teologic din Sibiu.

Acum exact două săptămîni, trecînd prin Cluj-Napoca spre Oradea să instalez pe noul episcop Ioan Mihălțan, m-am oprit și lîngă patul Î. P. S. Teofil, cu care am stat de vorbă cam o jumătate de oră. S-a interesat de problemele Sf. Sinod, de greutăți, de noile metode pastorale, încît nu m-am gîndit că îl va chema Dumnezeu așa de repede. Cineva care era pe aproape mi-a mărturisit că nu vrea să-și facă Testamentul. „Zice că n-are nimic". Nu știu ce am răspuns, dar am fost convins că Î. P. S. Teofil spunea adevărul. Își împărțise banii săracilor. Adică salariul său.

Eu am găsit un Testament din 22 decembrie 1987, publicat, în care spune: **„Promit solemn să las Biblia pe care o folosesc de 40 de ani, Institutului Teologic Universitar din Sibiu"**. Așadar, ceva tot se află pe masa succesorală!

Cred că s-a gîndit la propriu să-și lase exemplarul de care s-a folosit 40 de ani, studenților teologi. Dar nu ca pe un obiect de muzeu, ci ca pe un exemplu grăitor cu privire la sursa către care să se adreseze mereu, în toată pastorația lor. S-o vadă subliniată cu diferite culori, cu nenumărate semne la paginile importante, să-și aibe propria lui Biblie cu o înfățișare asemănătoare și să explice mereu viața și moartea, virtutea și păcatul, iertarea și iubirea, speranța și mîntuirea, cu Sfînta Carte a tuturor răspunsurilor, în mînă.

Ne lasă o amintire frumoasă. Dumnezeu i-a făcut parte de „sfîrșit creștinesc" la adînci bătrînețe. Îl petrecem cu iubire și, de va fi greșit cuiva ceva, să zicem toți din inimă, tradiționalul **„Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească cu drepții". Și pomenirea lui să fie din neam în neam. Amin"**.

Au mai rostit cuvîntări: P. S. Irineu Bistrițeanul, dl. Victor Opanschi, consilier prezidențial, prof. Ionel Roman, vicepreședinte al Parlamentului României, dl. prof. dr. Gheorghe Vlăduțescu, secretar de stat pentru Culte, prof. univ. dr. Grigorie Zanc, prefectul Județului Cluj, dl. Victor Constantinescu, președintele Consiliului Județean Cluj, dl. Gheorghe Funar, primarul orașului Cluj, Eminența sa Kovacs Lajos, episcop unitarian-Cluj — în numele celorlalte culte din oraș — P. S. Justinian al Maramureșului, P. S. Calinic Botoșăneanul care a prezentat mesajul Î.P.S. Daniel al Moldovei, P.S. Ioachim Vasluianul, pr. prof. dr. Alexandru Moraru, decanul Facultății de Teologie din Cluj.

La sfîrșit a luat cuvîntul Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române P.F. Teoctist, spunînd printre altele:

„Nu vor fi cuvinte de ajuns, nu se vor găsi expresii de apreciere, nu se vor găsi figurile de stil — a spus între altele P. F. Părinte Teoctist, Patriarhul României — spre a înfăţişa frumuseţea sufletească a chipului de ierarh, acele adîncimi de simţire şi de cugetare, asemenea strămoşilor noştri, acele vrednicii pastorale cu care şi-a împodobit arhieria Vlădica şi fratele nostru Teofil. Ne-am cunoscut, e adevărat, din anii noştri de tinereţe, din 1948, avînd acelaşi sfînt ideal de a sluji Sf. Altar străbun. Mi-a impus respect prin ţinuta şi maniera preoţească de o mare distincţie şi prin interiorizarea şi trăirea sa din rugăciunea zilnică . . . Era hărăzit cu harul de a radia în jur din vistieria sa sufletească evlavie, bunătate, încredere, curaj şi tărie. În clipele istorice din viaţa Bisericii noastre, Dumnezeu ne-a întîlnit căile, la intrarea sa în monahism, la hirotonie în treapta arhieriei şi la instalarea sa ca ierarh al Vadului, Feleacului şi Clujului".

După otpustul slujbei de înmormîntare în sunetul prelung al clopotelor Catedralei arhiepiscopale şi a tuturor celorlalte biserici din oraş şi din Eparhie, a fost înconjurată Catedrala în procesiune cu sicriul celui trecut la Domnul, după care a fost depus spre veşnică odihnă în cripta pregătită din vreme sub altarul Catedralei, alături de mormîntul ctitorului acesteia episcopul Nicolae Ivan.

Consiliul arhiepiscopesc a oferit apoi o masă de pomană în amintirea arhiepiscopului Teofil la Reşedinţa arhiepiscopală din Cluj.

Bunul Dumnezeu să-i facă parte de odihna cea veşnică şi fericită întru Împărăţia aleşilor Săi.

Arhid. Visarion Bălţat.

+ PREOTUL PENSIONAR IOAN TELEA

Cînd nimeni nu se aştepta ,moartea l-a răpit de lîngă cei dragi pe vrednicul de pomenire preotul iconom stavrofor Ioan Telea.

Data de 5 martie 1993, pentru familia preotului pensionar Ioan Telea, din zi ca oricare alta, s-a transformat în zi de doliu, prin trecerea la cele veşnice a celui ce le-a fost; soţ, tată, bunic, unchi şi rudă.

Preotul Ioan Telea a văzut lumina zilei, la data de 23 iunie 1906, în comuna Tîrnava, născut din părinţii Ioan şi Anica.

La vîrsta de 7 ani urmează şcoala primară, secţia germană, în com. Valea Viilor, unde domiciliau bunicii, după care liceul „Timotei Cipariu" din Dumbrăveni, apoi „Academia Teologică Andreiană" din Sibiu.

În anul 1932 s-a căsătorit cu tînăra Ana Mănică, din Mediaş, cu care timp de 60 de ani au avut o căsnicie fericită, familia fiindu-le binecuvîntată de Dumnezeu cu un fiu — Liviu.

Numit şi hirotonit întru preot, pe seama parohiei Copşa Mică, este instalat în această parohie, la data de 25 martie 1933, pe care a păstorit-o, fără întrerupere, timp de 47 ani. În anii păstoririi s-a remarcat ca un foarte bun slujitor, predicator şi chivernisitor al bunurilor parohiale, fapt pentru care a primit distincţia preoţească de „iconom stavrofor".

Din inițiativa și prin strădania părintelui Ioan Telea, împreună cu bunii credincioși, prin jertfe materiale, au fost zidite casele parohiale, două la număr, una fiind măturată de valurile Tîrnavei Mari la inundația din anul 1970.

La vîrsta de 70 de ani părintele Ioan Telea se retrage din activitatea parohială, pensionîndu-se și stabilindu-se în orașul Mediaș.

Data de 8 martie 1993 a fost marcată de slujba înmormîntării părintelui Ioan Telea, oficiată în capela „Sf. Apostoli Petru și Pavel" din Mediaș, de către un sobor de slujitori, format din prot. Ioan Găban, preoții Gheorghe Muntean, Iosif Urs, Dumitru Cărăbaș, toți din Mediaș, și Ioan Bucurenciu din parohia Tîrnava.

La sfîrșitul slujbei s-au rostit cuvîntări de către: Pr. Ioan Bucurenciu, de la parohia Tîrnava, care a scos în evidență chipul desăvîrșit al preotului, oglindit în manifestările preotului decedat Ioan Telea.

Protopopul Ioan Găban, în cuvîntul său, a descris viața și activitatea decedatului, dînd citire telegramei de condoleanțe, transmisă familiei preotului Telea Ioan de către Înalt Prea Sfințitul nostru Părinte Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală.

Condus pînă la groapă de preoții slujitori, familie, prieteni și credincioși veniți din comuna copilăriei, Tîrnava, precum și din parohia Copșa Mică, corpul cu sicriul i-a fost așezat, pînă la obșteasca înviere, în mormîntul dinainte pregătit, din cimitirul ortodox al orașului Mediaș.

Dumnezeu să-l ierte și cu cei drepți să-l odihnească.

Pr. prot. Ioan Găban

† Preot Iconom Stavrofor IOAN ROMAN

După o bagată și rodnică slujire preoțească închinată lui Dumnezeu și semenilor în ziua de 3 noiembrie a.c. a trecut la cele veșnice venerabilul preot Ioan Roman.

Descendent dintr-o aleasă familie preoțească care a slujit vreme de 125 de ani la același sfînt altar părintele Ioan Roman s-a născut la 28 noiembrie 1912 în satul Mohu, jud. Sibiu, fiind singurul copil al preotului Ioan Roman. Și-a început cursurile școlare în satul Tălmăcel, le-a urmat apoi la liceul din Sibiu și la Facultatea de Teologie a Universității din Cernăuți.

În anul 1939 a fost hirotonit preot de către pururea pomenitul Mitropolit Nicolae Bălan pe seama parohiei Tălmăcel unde a păstorit pînă în anul 1972 cînd s-a pensionat, urmîndu-i în slujire la altar fiul său pr. Horia Roman.

Slujitor devotat al Bisericii străbune în timpul celor peste 50 de ani de activitate preoțească preotul Ioan Roman s-a bucurat de sprijinul, dragostea și prețuirea enoriașilor săi.

După anul 1948, odată cu instaurarea regimului comunist-ateu în țara noastră, Pr. Ioan Roman a fost arestat de patru ori și condamnat la ani de temniță pentru „activitate împotriva orînduirii de stat".

În toţi anii de slujire în ogorul Domnului, s-a distins pe plan misionar şi administrativ-gospodăresc, preocupîndu-se de buna chivernisire a sfintei biserici pe care a restaurat-o în întregime.

Pentru munca sa pastorală şi misionară a fost distins cu rangul de iconom-stavrofor.

Slujba prohodirii a avut loc joi, 5 noiembrie a.c. în biserica „Cuvioasa Paraschiva" din Tălmăcel ,unde a slujit fără întrerupere şi după ieşirea la pensie.

Alesul sobor al slujitorilor a avut ca protos pe P. C. Pr. Prot. Lupu Militon — Avrig şi a fost alcătuit din preoţii parohiilor învecinate, colegi, prieteni şi cunoscuţi.

Au fost de faţă familia, rudele şi credincioşii din parohia pe care a slujit-o. La sfîrşitul slujbei au rostit cuvînt de mîngîiere P. C. Pr. Mircea Creţu — Tălmaciu, P. C. Pr. Prot. Luca Dănilă — Sibiu, şi P. C. Pr. Lupu Militon care a transmis din partea Înalt Prea Sfinţitului Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, condoleanţe familiei şi a elogiat personalitatea celui ce a fost părintele Ioan.

În sunetul jalnic al clopotelor sicriul cu trupul neînsufleţit al părintelui Ioan Roman a fost purtat pe umeri în jurul bisericii la altarul căreia a slujit vreme de peste 50 de ani şi a fost depus apoi pînă la obşteasca înviere în cripta familială de lîngă biserică.

Dumnezeu să-l odihnească în pace şi veşnică să-i fie pomenirea.

Arhid. Visarion Bălţat

CU PRIVIRE LA ÎNCEPUTURILE CATEDRALEI DIN SF. GHEORGHE SAU DESPRE ODISEEA UNUI MONUMENT

Multe întrebări şi semne de mirare îi încearcă pe cetăţenii mai tineri ai oraşului cît şi pe vizitatorii săi, vizavi de catedrala ortodoxă din Sfîntu Gheorghe, edificiu impunător situat în centrul oraşului şi totuşi atît de bine dosit în acest perimetru central.

La atîtea neadevăruri, sau adevăruri spuse doar pe jumătate despre românii din „secuime", nu este de mirare că sînt şi glasuri care contestă dreptul la existenţă a unui asemenea obiectiv construit după ei, să deservească „veneticii" aduşi de industrializarea socialistă.

Iată ce ne propunem să prezentăm cititorilor date şi fapte extrase din documentele vremii, informaţii care ne vor permite să aflăm adevărul despre „odiseea" acestui sfînt lăcaş, adevăruri care vor trebui să stea la baza viitoarelor demersuri ce se impun pentru punerea în valoare a importantului monument de arhitectură şi cultură românească din municipiul Sf. Gheorghe.

Deci, să lăsăm să vorbească documentele. Să începem cu articolul: „Catedrală ortodoxă în Sf. Gheorghe", apărut în Buletinul Astrei — Despărţămîntul central al judeţului Trei-Scaune, nr. 7, 8/1939, în care protopopul Aurel Nistor arată: „Cu ajutorul lui Dumnezeu va avea şi oraşul nostru o catedrală! Trebuia s'o aibă de mult!"

Timp de 20 de ani, de la unire, am avut noroc cu modesta bisericuţă din deal, de la marginea oborului de vite, bisericuţă zidită pe la 1831 de plugarii români — maghiarizaţi — din Sfîntul Gheorghe şi refăcută la 1862.

Cîtă duioşie te cuprinde — continua protopopul A. Nistor — citind procesul verbal, scris în limba maghiară şi totuşi semnat atît de româneşte. „Alexie Popovici parohu şi Gheorghe Pop cantor, proces-verbal luat în şedinţa Consiliului parohial la 1852, prin care se stabileşte contribuţia de cîte o dublă de grîu din partea fiecărei familii băştinaşe, pentru procurarea unui clopot". Urmează lista nominală a familiilor româneşti ortodoxe, proprietari de pămînt, precum şi a celor lipsiţi de pămînt, în total aproape 100 la număr.

Pe lîngă familiile, existente şi azi (1939 n.n.), Drăghici, Vancea, Baicu, Lăpăduş, Puiu, Puşcaş, Duca, Varză, Crăciun, Oprea, Dima, găsim cu nume curat româneşti: Frumoasa, Românu, care mai tîrziu s-au schimbat în Szep şi Olah!

S-au trudit bieţii români, care se simţeau şi declarau ca atare, cu toate că nu ştiau româneşte, să-şi zidească propria casă de rugăciune, înconjurată de un vast cimitir şi învecinată cu şcoală confesională, casă parohială şi casă cantorală.

Din articolul: „Cîteva date asupra noii biserici catedrale", semnat de Eugen Sibianu, șeful Serviciului social al județului și președinte al Astrei, Despărțămîntul județean, apărut în Buletinul Astrei nr. 10/1939, aflăm că „după izbucnirea războiului mondial din 1914, școala confesională a fost închisă, preotul închis împreună cu alți preoți români din județ și biserica transformată din ordinul primarului orașului din anul 1916, în grajd pentru caii trupelor germane, iar populația românească împuținată (mai rămăseseră doar 23 de familii), care și așa era pe drumul maghiarizării, avea puține speranțe pentru o revenire asupra drepturilor lor, asupra bisericii și școlii confesionale".

După unire, a avut loc constituirea comitetului parohial (în 9 ianuarie 1919), „iar pentru a începe noua viață creștinească s-a instalat un altar improvizat în sala festivă a Prefecturii; pentru zilele cînd era timp nefavorabil, iar pentru sărbătorile naționale, serviciul religios se făcea în piață, transformată astăzi (1939 n.n.) în parcul central. Această situație a durat pînă în anul 1923, cînd după reparații biserica a fost sfințită de mitropolitul Nicolae Bălan. Fiind vechea biserică neîncăpătoare, pentru a putea cuprinde măcar o mică parte a celor peste 2000 de români ortodocși din oraș, ... toată lumea aștepta clipa fericită cînd vom putea avea și noi Românii o biserică în centrul orașului.

Pentru realizarea acestei dorinți care cuprindea rînd pe rînd toate inimile românești, pînă pietricica de temelie s-a pus din economiile parohienilor și apoi de Primăria orașului, care a început să depună la Administrația financiară sume de bani pentru fondul catedralei. Domnii prefecți de județ și primarii de oraș, care au inițiat și executat acest patriotic început, pot avea mîngîierea și bucuria, că au îndeplinit o operă națională de valoare neprețuită".

În realitate demersurile pentru construirea catedralei ortodoxe din Sf. Gheorghe au început practic în primii ani de după unire. Dintr-un articol semnat de dr. V. Răuceanu, fost prefect al județului, apărut în nr. 45/1993 al săptămînalului: „La noi, în județul Trei Scaune", aflăm că prin reforma agrară din anul 1923 a fost atribuit terenul unde funcționează astăzi Liceul textil „Olt", proiectatei catedrale ortodoxe, teren care a fost cedat ulterior „în mistice împrejurări" în vederea construirii Liceului de fete.

Consiliul parohial reia problema după doar doi ani și, în ședința sa din 1 septembrie 1925, adresează un memorial primăriei orașului prin care solicită un amplasament în centrul orașului. „Făcînd această faptă creștinească — se arată în document — veți rămîne scriși cu litere de aur în pomelnicul donatorilor și binefăcătorilor bisericii noastre, veți înfrumuseța orașul și veți servi drept pildă urmașilor despre modul cum trebuie servit neamul și biserica noastră, scoțînd-o astfel din locul dosnic unde a așezat-o vitregia vremurilor și așezînd-o la locul ce i se cuvine în România Mare.

În ședința sa din 3 decembrie 1927, Consiliul parohial al bisericii ortodoxe române din Sf. Gheorghe hotărăște înaintarea unui memoriu primăriei orașului, instituție care este rugată „să supună această rugare deliberării onor. consiliului comunal" pentru a se hotărî variantele de amplasament.

Multe și complexe au fost problemele ce au trebuit soluționate. Dar să urmărim relatarea protopopului Aurel Nistor: Fostul prefect, col. Con-

stantin Petrini, cu darul său deosebit de a pătrunde în miezul lucrurilor, şi-a dat îndată seama, că între multiplele probleme româneşti din judeţ, cea mai urgentă şi mai importantă e vechiul vis românesc. Cu un neastîmpăr tinecesc şi cu o tenacitate de luptător dîrz, a început acţiunea de sus şi de jos.

Drumurile şi intervenţiile la Bucureşti pe la diferite ministere, pentru cedarea terenului judecătoriei, mutarea penitenciarului, a Jandarmeriei, a Pompierilor, trimiterea listelor de subscripţie şi în afară de judeţ, formarea comitetului de construcţie, scrisori şi intervenţii, toate acestea le făcea cu plăcere şi pasiune. De multe ori îl găsea miezul nopţii la masa de scris lucrînd tot în cauza edificării catedralei.

În efectuarea expropierilor şi comasărilor de terenuri pentru obţinerea amplasamentului actual, prefectul judeţului s-a bucurat de sprijinul Ministerului justiţiei, V. Jamandi, şi subsecretarului de stat la Preşedenţia Consiliului de Miniştri, M. Măgureanu.

După plecarea dînsului din fruntea judeţului, noul prefect, lt. col. rez. dr. Ioan Băleanu, a continuat opera începută cu aceiaşi colaboratori însufleţiţi, Eugen Sibianu, şeful serviciului administrativ al judeţului, şi dr. Nicolae Crăciun, primarul oraşului. În urma acţiunii însufleţite, fondul catedralei s-a ridicat la aproape 3 200 000 lei (inclusiv donaţia Ministerului Cultelor, prin fostul ministru, Alexandru Lepădatu). Planul iniţial a fost de a ridica o catedrală în valoare totală de 5—6 milioane. Pentru aceste proporţii a şi fost pregătit proiectul de către arhitectul Sfintei Patriarhii, Ionescu Berechet.

Voia lui Dumnezeu a fost alta — arată protopopul Aurel Nistor. Peste aşteptările noastre cele mai optimale, a venit Ţinutul Bucegi (formă administrativ-teritorială) de care aparţinea judeţul nostru şi şi-a însuşit problema catedralei, ridicînd-o de la una locală, la una de interes şi valoare generală naţională. De abia acum ne-am dat seama, ce noroc avem românii din Trei Scaune, că judeţul nostru a fost repartizat la Ţinutul Bucegi. Toate suferinţele şi lipsurile naţionale din trecut vor putea fi vindecate şi îndreptate prin dragostea frăţească acordată de Ţinut tuturor problemelor româneşti. Avem mîndria şi liniştea sufletească împăcată, că acest lucru se poate îndeplini fără a aduce jignire sau cea mai mică vătămare conaţionalilor noştri minoritari. Fiecare român maghiarizat va tresări plin de mîndrie naţională, cînd va vedea valul de dragoste ce se revarsă din judeţele româneşti ale Munteniei, pentru a vindeca atîtea răni dureroase pe trupul românismului din acest judeţ secuizat — spune tot prot. A. Nistor.

Prin voia lui Dumnezeu a înţeles problema românească din acest judeţ Rezidentul regal al Ţinutului Bucegi, Gheorghe Alexianu. Dînsul, printr-o intuiţie a viitorului, s-a sesizat imediat de importanţa viitoarei catedrale nu numai pentru oraşul Sfîntu Gheorghe, ci pentru întreg românismul din întregul ţinut secuizat.

În loc de catedrala de 5—6 milioane cum a fost iniţial proiectată, Excelenţa Sa a conceput o catedrală de proporţii impunătoare, care să fie centrul viitorului oraş, care se va dezvolta conform noilor proiecte urbanistice de sistematizare.

Proiectul refăcut de acelaşi arhitect, Ionescu Berechet, la o valoare de 18 milioane lei, a fost aprobat de Consiliul tehnic superior, construcţia

fiind luată în antrepriză la licitaţia din 10 iulie 1939 de vechea şi serioasa întreprindere românească „Tiberiu Eremia" din Bucureşti, urmînd a fi terminată în 15 luni. Sfinţirea amplasamentului s-a făcut în ziua de 21 iulie 1939, într-un cadru sărbătoresc, cu participarea conducerilor instituţiilor judeţene şi a credincioşilor din judeţ.

Rezidentul regal, Gheorghe Alexianu, ca fondator şi ctitor al catedralei, a spus cu această ocazie: „Am venit aici să aprind flacăra stinsă a trecutului nostru românesc din această regiune, prin sfinţirea temeliei unui nou altar al credinţei noastre strămoşeşti, prin ridicarea unei opere modeste, făcute în centrul acestui oraş, care cu toată modestia ei se va înălţa spre razele albastre ale cerului românesc, pentru a arăta lumii, că aici continuă a bate şi mai puternic sufletul românesc sporit, precum şi o nouă viaţă gata oricînd să mai facă orice jertfă pe altarul românismului".

Fostul prefect al judeţului C-tin Petrini, care îndeplinea funcţia de comandant al Regimentului 41 Artilerie Braşov, prezent la ceremonie, a arătat printre altele: „Eu, modesta mea persoană a contribuit şi va contribui la înălţarea acestei opere creştineşti, care va fi măreaţa catedrală ortodoxă română de la Sf. Gheorghe şi din Ţara întreagă, iar eu am venit aici ca deasupra puterilor industriale, să imprimăm o viaţă nouă".

În Buletinul Societăţii culturale „Astra" nr. 10 din 30 septembrie 1939, apărut la Sf. Gheorghe sub direcţia lui Eugen Sibianul, sub titlul: „Înălţătoarea solemnitate a punerii pietrei fundamentale a bisericii catedralei ortodoxe române din Sf. Gheorghe", este relatată pe larg şi cu numeroase fotografii ceremonia care a avut loc pe data de 20 septembrie 1939, tot din iniţiativa şi cu sprijinul rezidentului regal al Ţinutului Bucegi, prof. Gheorghe Alexianu.

Dar să lăsăm documentele să vorbească: „Dis de dimineaţă au început să sosească la Prefectură şi la locul solemnităţii, elevii tuturor şcoalelor din localitate, străjerii, populaţia din împrejurimi şi alte judeţe vecine, precum şi un numeros public din localitate.

La orele 11 jumătate au sosit din Bucureşti, Ministrul Cultelor şi artelor N. Zigre, Gh. Alexianu, rezidentul Regal al Ţinutului Bucegi, pr. Nae Popescu, subsecretar la Culte, dr. Gh. Banu, director general la Serviciul Social, N. Davidescu, secretar general la Ministerul Educaţiei Naţionale. Oaspeţii au fost întîmpinaţi de prefectul judeţului dr. I. Băleanu, dr. N. Crăciun, primarul oraşului, prefecţii judeţelor Braşov şi Ilfov, senatori, deputaţi, fruntaşii locali ai formaţiunilor publice, conducători ai instituţiilor judeţene şi locale.

Solemnitatea a început prin oficierea unei slujbe religioase săvîrşită de protopopul Aurel Nistor şi un sobor format din protopopul Ioan Rafiroiul (de la Tîrgu Secuiesc) şi preoţii Silviu Josan, Virgil Dancu, Pavel Viţelariu, Gh. Corbu, Gh. Grosu, N. Rădoiu, N. Ranea, N. Furnică. Au participat corurile „Astra" şi „Junimea" şi cel al elevilor Centrului de Îndrumare Străjerească, conduse de profesorii Marcel Budescu şi A. Petrovanu.

După oficierea serviciului religios s-au rostit mai multe cuvîntări. Redăm extrase din o parte a acestora, cu convingerea că în felul acesta vom înţelege mai bine starea de spirit existentă în comunitatea românească din

oraş, acum 53 de ani, şi modul cum se raporta „Ţara" la nevoile materiale şi spirituale ale românilor din „Secuime".

Prof. Gh. Alexianu, Rezidentul Regal al Ţinutului Bucegi, a spus printre altele: „Aşezăm azi, în acest colţ de ţară, piatră de temelie nouă străvechii noastre credinţe strămoşeşti...

Catedrala care prinde să-şi înalţe bolţile aici, la poalele Carpaţilor şi în Valea Oltului şi care şi-a ales drept zi de hram ziua Sf. Gheorghe pentru a aminti tuturor indisolubila sa legătură cu oraşul cu acelaşi nume, este fructul muncii, străduinţii şi iubirii nesfîrşite de ţară, şi credinţă a tuturor românilor din Ţinutul Bucegi.

Am găsit aici o mînă de oameni, de o tenacitate, care, sînt sigur, că izvora din acele nesecate puteri de viaţă ale neamului nostru. De 20 de ani se străduiau să adune obolul credincioşilor, pentru ca din jertfa dragostei lor să dureze acest templu de închinăciune. Dar străduinţa şi jertfa lor păreau că vor rămîne zădarnice.

Vrednicia lor, credinţa lor nezdruncinată în izbîndă, sînt icoane atît de nepreţuite încît am socotit că este o plăcută datorie pentru obştea întreagă a Ţinutului Bucegi să fie prezentă aici, să sublinieze înălţătorul gest, să contribuie la reuşita lui şi să aducă, prin glasul meu ,o sinceră, caldă şi din suflet mulţumire tuturor acelora care s-au străduit în realizarea clipei de faţă ca şi urarea ca prin muncă, prin jertfă şi credinţa tuturor să vedem cît mai curînd sfinţit acest lăcaş (din păcate, vitregiile vremii a amînat momentul sfinţirii catedralei cu peste 40 de ani, n.n.)... Vestiţi cu toţii pretutindeni, că am aşezat aici, la această piatră de temelie, toată credinţa, toată dragostea şi toată nădejdea noastră; că din jertfa noastră a tuturor va străluci aici credinţa în Dumnezeu şi în destinul neamului nostru...".

Prefectul judeţului, dr. Ion Băleanu, adresîndu-se participanţilor la solemnitatea punerii pietrii fundamentale a catedralei ortodoxe române din Sf. Gheorghe, ceremonie care a avut loc în ziua de 20 septembrie 1939 a spus: „Mare este bucuria tuturor românilor, deci mare este bucuria mea românească, ca Prefect al acestui judeţ şi preşedinte al comitetului de construcţie al Bisericii Catedrale Ortodoxe, a cărei piatră fundamentală se aşază astăzi, că Atotputernicul mi-a hărăzit să pot continua opera antecesorilor mei. Şi mai mare este fericirea creştinilor de pe aceste meleaguri, că au putut ajunge ziua acestui mare praznic de astăzi, care atinge problema românească din Săcuime, problemă, care aşteaptă de atîta amar de vreme o soluţie demnă de noi. ...Dorim cu toţii, ca temelia acestui sfînt lăcaş să devină şi temelia de înfrăţire creştinească şi armonie frăţească cu conlocuitorii noştri cu care şi sub care noi românii din Ardeal şi Banat am convieţuit 1000 de ani şi cărora le dorim să mai convieţuim 1000 de ani. În tot ce facem ne călăuzim după principiu general de drept, moştenit de la strămoşii noştri romani după care, „Cine se foloseşte de dreptul său nu vatămă pe nimeni".

Din discursul Ministrului Cultelor şi Artelor dr. N. Zigre, am reţinut: „În zăngănitul armelor de ale căror bătaie de foc se zguduie continentul nostru (să nu uităm că ne găseam în toamna anului 1939), noi astăzi depunem piatra de temelie a măreţei Catedrale ortodoxe române, în acest oraş capitala judeţului Trei-Scaune".

Din inițiativa Excelenței Sale Gh. Alexianu, inimosul rezident regal al ținutului (care era un bun cunoscător al problemelor județului nostru, fiind ales în anul 1931 ca senator de Trei Scaune), se va ridica nepieritoare mărturie a credinței, ce are la baza ei iubirea aproapelui tău, supunerea, milostenia, răbdarea, pacea și dreptatea, credința Bisericii întemeiată de Iisus Hristos. Se va clădi un simbol al credinței strămoșești, izvorul tăriei de rezistență națională a Neamului românesc.

Cînd alte popoare lasă să se dezlănțuie ura, patima, violența producătoare de nemăsurabile suferinți, noi ridicăm altar nepieritor al credinței în Dumnezeu iubitor de oameni, păzitor al dreptății, blînd și milostiv.

Sufletul armonios și echilibrat al neamului nostru se manifestă prin acest act solemn, suflet ce are în sine încrederea în dreptatea cauzei sale, ce nu poate fi învinsă de nici o violență, căci este păzită de credința ce nu o pot birui puterile omenești.

În această regiune, unde Neamul românesc trăiește de mai multe secole alături de cel unguresc, se va ridica monumentalul lăcaș de rugăciune și închinări, cu toate nedreptățile trecutului; **nu cu scopul de a amuți clopotele altor biserici în care se înalță rugăciuni la același Dumnezeu ci pentru a face ca fiii aceleiași țări să înțeleagă rostul comun al lor,** determinat în decursul vremii de destinul neamurilor.

Fie ca biserica ce se va înălța în acest loc și din dragoste și zelul românilor ortodocși creștini din această regiune, să servească pentru adîncirea înțelegerii între oameni, pe baza învățăturii lui Cristos, spre mărirea lui Dumnezeu și spre binele comun al patriei și al națiunii românești... și să vestească deapururea biruința credinței asupra primejdiilor, potrivnicilor și răuvoitorilor".

Cu acest prilej (al sfințirii pietrei de temelie) au mai rostit cuvinte pline de credință, speranță și iubire de Dumnezeu și de Neam, protopopul Aurel Nistor și primarul orașului dr. N. Crăciun.

După terminarea solemnității întreaga asistență a participat la banchetul oferit în sala de festivități a Prefecturii.

Din presa vremii aflăm că în după-amiaza aceleiași zile, Ministrul Culturii, N. Zigre, a primit o delegație a populației maghiare și evreiești din oraș, formată din protopopul romano-catolic dr. Szalay M., preot reformat Imreh Ludovic, preot unitarian dr. Kovacsi Ludovic și Emeric Montag, reprezentantul comunității evreiești, „care au ținut să exprime sentimentele de devotament și respect față de Coroană și de tot ceea ce e organizație de stat".

Printre cei care au trimis telegrame de felicitare, exprimîndu-și regretul că din diferite motive nu au putut participa la ceremonie, se aflau senatorul Tiberiu Brediceanu, conducerea centrală a ASTREI, fostul prefect al județului, Petrini C-tin, prefecții județelor Făgăraș, Turda și alții.

Din articolul: „Cîteva date asupra noii biserici catedrale", apărut în Buletinul ASTRA nr. 10/1939, președintele Despărțămîntului Central județean Eugen Sibianu, aflăm că proiectul de execuție a fost întocmit de arhitectul patriarhiei Ionescu Berechet, constructor ing. Tiberiu Eremia din București și prim-epitrop neobositul luptător pentru emanciparea români-

lor din judeţ, Eugen Sibianu. Din „comitetul de construcţie" a importantului obiectiv făceau parte dr. Ioan Băleanu, prefectul judeţului, Aurel Nistor, protopop, Nicolae Crăciun, primarul oraşului, col. Ştefan BARDAN, C-lt. garnizoanei, dr. Miron Creţu, medicul prim al judeţului şi dr. Valer Bidu, medic şef al spitalului (fost prefect al judeţului), — cel care dorea ca în Sf. Gheorghe să existe trei catedrale, respectiv ortodoxă, reformată şi romano-catolică, dr. Vasile Stanciu medic, Aurel Costache, dr. Aurel Novacu notari publici, dr. Romulus Olteanu avocat, ing. Ioan Iosif directorul Într. de Ţigarete, prof. Petru Marcu directorul gimnaziului de băieţi, Nicolae Dumitrescu, şeful Gării C.F.R. Sf. Gheorghe, precum şi Gheorghe Iordache şeful serviciului tehnic, Andrei Măsariu şeful serviciului financiar şi Eugen Sibianu, şeful serviciului social, la Prefectura judeţului, preşedintele Despărţămîntului ASTRA.

Valoarea proiectului în momentul începerii execuţiei a fost de 18,5 milioane lei „fără valoarea terenurilor expropriate, din jurul bisericii catedrale". Catedrala cu o suprafaţă de 900 m^2 şi o înălţime de 45 m, are o capacitate de 2000 de persoane şi „dacă situaţia externă se va linişti, va putea fi terminată în cel mult 15 luni".

Stilul este cel brâncovenesc, după modelul maeştrilor Herescu şi Antoniu. Proiectul iniţial prevedea „acţionarea electrică a clopotelor, ferestre exterioare, cărămidă aparentă şi acoperiş de aramă".

Autorul arată în încheierea articolului său că acest „monumentu de artă şi istorie al ortodoxismului din regiune, prin noul plan de sistematizare, va forma motivul principal al axei oraşului".

Comitetul de construcţie a desfăşurat o activitate deosebită. Aşa cum am mai menţionat au fost lansate liste de subscripţii în întreaga ţară şi în tot judeţul. S-a creat o mişcare de solidaritate emoţionantă. În răspunsurile de mulţumire, semnate de prefectul C. Petrini şi şeful serviciului administrativ Eugen Sibianu, trimise celor care au contribuit cu mari sume de bani, din care amintim prefecturile judeţelor Braşov, Prahova, Mureş, Timiş, Torontal, Covurlui, Putna, Iaşi, precum şi Camera de comerţ Braşov, Episcopia Vadului, Feleacului şi Clujului, Seminarul teologic „Veniamin Costache" din Iaşi, se spunea: „În numele comitetului de construire a Bisericii catedrale ortodoxe din Sf. Gheorghe, vă mulţumesc pentru frumoasa sumă pe care aţi subscris-o. Felul cum aţi înţeles a ne ajuta, precum şi graba cu care ne-aţi trimis ajutorul Dvs. sînt pentru noi o chezăşie că îmbrăţişaţi cu drag orice acţiune românească".

La sumele de bani trimise de toate comunele din judeţ, prin notariatele comunale, se adaugă alte diverse forme de sprijin. Astfel: ocoalele silvice au asigurat gratuit lemnul natural pentru schele cît şi cel pentru cofraje. Întreprinderea „Danubiana", „Forestiera Română S.A. Breţcu, a donat un vagon de cherestea de brad, Liceul militar din Chişinău a donat un clopot. Şi exemplele ar putea continua.

Aceiaşi inimoşi membrii ai Comitetului de construcţie au soluţionat toate problemele referitoare la exproprierea terenului, aprovizionare, transport etc.

Construirea sfîntului lăcaş s-a făcut într-un sistem alert de către prestigioasa antrepriză Gh. Ignat din Bucureşti. În septembrie 1940, construc-

ţia ajunsese „pînă la cupolă". Dar nori negri se profilau pe cerul patriei. Nedreptul Dictat de la Viena, odată cu ciopîrţirea nemiloasă a hotarelor ţării, a constituit şi începutul unei „necruţătoare prigoane împotriva Bisericii româneşti şi a credincioşilor ei".

Potrivit Raportului Consulatului general al României la Cluj, redat în lucrarea Î. P. S. Mitropolit al Banatului, dr. Nicolae Corneanu, intitulată: „Biserica Românească din nord-vestul ţării în timpul prigoanei horthyste", Bucureşti, 1986, pag. 131—132 — pînă în septembrie 1941, în Sf. Gheorghe din **2119 credincioşi români, rămăseseră doar 40 de suflete.**

Să amintim că la acea dată (anul 1940) locuitorii români reprezentau **20 la sută din totalul populaţiei oraşului, pondere ce exista şi cu 200 de ani în urmă.**

Din cel de-al doilea război mondial, ţara şi-a întregit parţial fruntariile. Actele de drept internaţional adoptate consfinţeau încă o dată drepturile sacre ale poporului român asupra pămîntului strămoşesc al Transilvaniei pentru apărarea căruia fiii săi nu precupeţiseră nici un efort.

Răni dureroase se cereau vindecate. Dar rana cea mai profundă o constituia situaţia dramatică în care se găseau credincioşii români din Sf. Gheorghe. Pentru ei sfîrşitul războiului nu a însemnat şi sfîrşitul suferinţelor şi umilinţelor. Ani de zile, noile autorităţi au făcut tot posibilul să împiedice repararea gravelor nedreptăţi suportate de români în perioada administraţiei horthyste (1940—1944).

Acum, cînd se emit aprecieri pripite despre românii „venetici" din Sf. Gheorghe, se uită nepermis de uşor drama celor peste 2000 de români din acest oraş, care au fost nevoiţi în 1940 să-şi părăsească casa şi agoniseala de-o viaţă şi să ia drumul bejeniei.

Şi istoria ne învaţă, că nu este bine să uităm. Iar un modest gest reparator adus memoriei suferinţelor acestor oameni, l-ar constitui şi „eliberarea" din „închisoarea" în care se află astăzi catedrala.

De binefacerile democraţiei trebuie să beneficieze toţi cetăţenii judeţului Covasna, respectiv municipiul Sf. Gheorghe. Or, nu este corect şi nici creştinesc, ca în timp ce în centrul oraşului să se construiască noi lăcaşuri al religiilor surori, catedrala ortodoxă să fie în continuare „dosită şi credincioşii ei umiliţi, în acest fel".

Şi ca să spunem adevărul pînă la capăt, nimeni în timpul regimului trecut nu a pus gînd rău bisericilor reformate, romano-catolice şi unitariene din oraş (ba dimpotrivă biserica evanghelică, în urma mutării ei ca urmare a lucrărilor de sistematizare, s-a ales cu un sediu mai bun, dar în schimb catedralei ortodoxe române i-au fost puse nu gînduri rele ci fapte urîte, duşmănoase care urmăreau demolarea ei. Şi cînd nu s-a reuşit acest lucru, s-a încercat transformarea sfîntului lăcaş în sală de concerte, iar mai apoi amplasarea faimosului bloc turn în imediata vecinătate, „modernizarea" insalubrelor locuinţe din preajmă, avînd ca unic scop nu grija faţă de locatari ci îngrădirea impunătorului monument.

Şi atunci nu este firesc să ne întrebăm: Cînd se va face dreptate? Cînd vor lua sfîrşit aceste grave injustiţii? Chiar dacă lucrările de sistematizare care vor permite „eliberarea" catedralei sînt complexe şi de durată, ele trebuiesc neîntîrziat începute, iar cei care sînt îndrituiţi să facă acest lucru sînt

organele locale: Consiliul municipal, Consiliul județean și Prefectura județului.

Toate aspectele ce par acum de nesoluționat își pot găsi rezolvarea printr-o coordonare unitară și consecventă a tuturor factorilor implicați. Cu o singură condiție: să se acționeze cu bună credință și dorință de a finaliza acțiunea începută.

Mai devreme sau mai tîrziu, dreptatea va învinge și catedrala ortodoxă din Sf. Gheorghe își va recăpăta strălucirea pe care o merită. Dumnezeu nu va suporta la nesfîrșit perpetuarea stării nefirești actuale. De aceea este foarte importantă poziția înțeleaptă și disponibilitatea spre dialog și bună înțelegere a celor care astăzi se află pe diferite trepte ale puterii locale. Lor le revine o mare răspundere. Faptele lor vor primi judecata dreaptă a istoriei.

Puține sînt bisericile a căror construire a durat o jumătate de secol. Una dintre acestea este catedrala ortodoxă din Sf. Gheorghe. Spre cinstea lor, credincioșii ortodocși din oraș, avîndu-l în frunte pe neobositul protopop Pompil Dumbravă ,au reluat lucrările de construcție, în anul 1972, pe baza proiectului actualizat de arhitecții C-tin Busnel și Marin Renel, avînd ca diriginte de șantier pe părintele Gane.

Dacă prima etapă de construcție a durat doar 11 luni (octombrie 1939 — august 1940) cea de-a doua a durat . . . 11 ani.

Detaliile „odiseei" monumentului la care ne referim, din această perioadă, au fost consemnate de un martor ocular și participant activ la sfînta zidire, respectiv învățătorul pensionar Vasilescu Gheorghe, însemnări ce se află în muzeul catedralei.

Și de data aceasta a fost nevoie de sprijinul Mitropoliei Ardealului, practic al întregii țări. Solidaritatea creștinească s-a manifestat din plin. Dar eforturile au fost încununate de succes. Într-o frumoasă zi de primăvară (15 mai a anului 1983), întreaga suflare ortodoxă din zonă, în prezența Prea Fericitului Părinte Justin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Antonie al Ardealului, a Prea Sfințiților Episcopi-vicari Roman Ialomițeanul și Lucian Făgărășanul, înconjurați de un mare sobor de preoți și diaconi, au sfințit frumoasa catedrală, pictată de pictorul Iosif Vasu și colaboratorii săi Marin George și Marcel Codrescu.

Acum cînd se împlinesc 55 de ani de la începerea construcției sale și 10 ani de la terminarea ei, să purcedem la demararea lucrărilor de sistematizare a zonei din preajma sfîntului lăcaș cu încrederea în justețea demersului întreprins și speranța că Dumnezeu ne va da înțelepciunea și puterea necesară să-i cinstim așa cum se cuvine CASA SA.

Lăcătușu Ioan — Sf. Gheorghe

RELAȚIILE DINTRE BISERICA ORTODOXĂ ȘI BISERICA ROMANO-CATOLICĂ ÎN VIZIUNEA UNOR TEOLOGI CONTEMPORANI (I)

Relațiile dintre catolici și ortodocși: o muncă laborioasă de reconciliere, pe viitor serios compromisă*

Prea Sfințite Părinte,
Venerați Părinți ai sinodului,
Surori și Frați întru Hristos

Invitația „delegațiilor frățești" — ortodocși, anglicani și protestanți — la acest sinod al episcopatului romano-catolic din Europa constituie, fără îndoială, un nou pas pozitiv pe drumul nostru — lung și anevoios — spre unitatea Bisericii dorită de Domnul și de toți slujitorii Săi credincioși. Din această cauză, noi nu putem fi decît satisfăcuți de posibilitatea ce ne-a fost oferită nu numai de a urmări lucrările acestui important sinod romano-catolic ci și, pentru prima oară, de a interveni, în general, în „grupele de lucru".

Sigur, dorința noastră ar fi fost ca toate Bisericile Ortodoxe invitate să fi acceptat invitația primită și să fi fost prezente aici ca „delegații frățești". Noi am fi putut astfel auzi direct glasul acestor Biserici care, în marea lor majoritate, sînt în mod particular interesate în problema „reevanghelizării" credincioșilor lor și cu care se confruntă în mod acut. Din nefericire prezența lor, adică cea a Bisericii Ortodoxe Ruse, a Bisericii Ortodoxe Sîrbe, a Bisericii Ortodoxe Române, a Bisericii Ortodoxe a Bulgariei și a Bisericii Ortodoxe a Greciei nu a fost posibilă. Exprimîndu-și simpatia și înțelegerea față de motivele care au făcut ca aceste Biserici să ia această decizie, Patriarhul ecumenic, care are responsabilitatea de a coordona întreaga Ortodoxie, a trimis „delegatul său frățesc" pentru a expune aceste motive la acest venerat sinod și pentru a prezenta situația celei mai mari părți a țărilor tradițional ortodoxe, eliberate de sub jugul comunist.

Pentru motivele complexe și diverse care ar putea să apară, care au motivat absența „delegaților frățești" ai acestor Biserici, în sînul cărora vechi și tradiționale jurisdicții canonice sînt chemate să întreprindă împreună și într-un spirit nou de colaborare ecumenică o importantă lucrare de evanghelizare, ar putea să se ajungă la o tensiune extremă, creată în ultimul timp

---

* Textul intervenției făcute de mitropolitul Spyridon Papageorgiu, episcop (sic!) al diocezei Patriarhatului ecumenic în Italia, la sinodul special al episcopilor catolici asupra Europei, care s-a desfășurat la Roma între 28 noiembrie — 14 decembrie 1991.

în raporturile dintre marea parte a Bisericilor ortodoxe mai sus pomenite şi comunităţile romano-catolice locale.

Această tensiune poate fi atribuită:

— fie renaşterii Bisericilor catolice de tip oriental, numite „unite", renaştere însoţită adesea de fenomene de o violenţă neobişnuită, mai ales prin ocuparea locaşurilor de cult şi a caselor prohiale ,cum este de exemplu în Ucraina occidentală unde Biserica ortodoxă este în prezent aproape inexistentă, sau în România unde situaţia între ortodocşi şi uniţi se înrăutăţeşte cu fiecare zi;

— fie creării unor structuri ecleziastice paralele structurilor ortodoxe seculare, mai ales creării de noi episcopate în locuri unde nu existau înainte şi unde nevoile pastorale ale unui mic grup de credincioşi catolici nu necesita acest lucru, cum au apărut, de exemplu, noile scaune episcopale create în teritoriile tradiţional ortodoxe ale Bisericii Ruse: la Moscova, Novosibirsk şi la Karaganda.

În ceea ce o priveşte, Biserica Ortodoxă Sîrbă, care iniţial desemnase un „delegat frăţesc", a fost constrînsă să revină asupra deciziei sale din cauza poziţiilor luate de Sfîntul Scaun în privinţa conflictului sîngeros dintre Serbia şi Croaţia, poziţii pe care le consideră a fi luate însăşi împotriva sa şi din cauza renaşterii uniatismului şi prozelitismului practicat în detrimentul Ortodoxiei în general.

Biserica Ortodoxă Bulgară n-a voit să trimită „delegatul său frăţesc" pentru că ea deplînge cazurile repetate de agresivitate fie din partea comunităţilor romano-catolice locale, fie din partea lui Radio Vatican, care a acuzat ierarhia ortodoxă de colaborare cu regimul comunist şi a invitat pe ortodocşi să se reîntoarcă în casa părintească a singurei şi adevăratei Biserici. În plus, chiar Biserica Bulgară este confruntată în prezent cu o creştere a uniatismului care devine tot mai ameninţător.

În ceea ce priveşte Biserica Ortodoxă a Greciei, ea a luat, de asemenea, decizia de a nu trimite un „delegat frăţesc" din spirit de solidaritate cu Bisericile mai sus menţionate şi de asemenea cu Bisericile ortodoxe din Cehoslovacia şi Polonia, care luptă de mult timp pentru supravieţuirea lor în faţa uniatismului.

* * *

Tot ceea ce a fost evocat aici lasă înmărmurite — şi aceasta se înţelege — nu numai pe Bisericile ortodoxe invitate şi nereprezentate aici ci, mai ales, Ortodoxia întreagă. De acum înainte ,impresia cea mai larg răspîndită printre ortodocşi este că noi ne îndepărtăm tot mai mult de Conciliul Vatican II şi că teritoriile şi ţările care sînt ortodoxe de secole şi cu tradiţie, eliberate de sub regimurile comuniste, sînt considerate de fraţii romano-catolici drept „teren de misiune".

Nu mai este secret de a spune că munca laborioasă de reconciliere şi apropiere progresivă a celor două Biserici, romano-catolică şi ortodoxă, care a existat în ultimele decenii, este de acum înainte serios compromisă. Este evident, deci, că opera realizată în timpul dialogului nostru ecumenic — lucrare minunată şi în mod real istorică pentru lumea creştină — riscă din nefericire să fie nu numai întreruptă pentru un timp nedeterminat şi cu

perspective necunoscute ci chiar complet întreruptă din cauza tensiunii extreme care s-a creat în relaţiile dintre Bisericile unite şi Bisericile ortodoxe locale, cele din urmă reprezentînd credinţa creştină străveche şi tradiţională a acestor regiuni.

* * *

Absenţa Bisericilor ortodoxe invitate la acest important sinod este foarte semnificativă, privitor la modul în care Ortodoxia concepe să întreprindă noua evanghelizare alături de cei care nu sînt încă evanghelizaţi sau care trebuie să fie reevanghelizaţi.

Într-un foarte important document publicat acum mai bine de un an la Freising (iunie, 1990) (SOP 149.25) de către comisia mixtă internaţională pentru dialogul teologic între Biserica romano-catolică şi Biserica ortodoxă, problemele mai sus evocate, care şi astăzi creează tulburare şi dificultăţi, în raporturile dintre cele două Biserici ale noastre, au fost tratate în mod lămurit.

Considerînd că de la Conciliul Vatican II, întîlnirea dintre cele două Biserici se face **„pe baza ecleziologiei comuniunii"** între adevăratele **„Biserici surori"**, comisia mixtă **„a respins uniatismul ca metodă de regăsire a unităţii, pentru că se opune Tradiţiei comune a Bisericilor noastre"** (6 b), subliniind în acelaşi timp că **„acolo unde uniatismul a fost folosit ca metodă (. . .) a provocat noi dezbinări"** (6 c) şi că **„ar fi regretabil să se distrugă opera importantă pentru unitatea Bisericilor, obţinută în dialog, întorcîndu-ne la metoda uniatismului"**.

În acelaşi document, comisia evocă problemele **„prozelitismului"**, afirmînd că **„orice efort vizînd trecerea unor credincioşi ai unei Biserici la alta, numit în comun „prozelitism", este de eliminat, ca o deturnare de energie pastorală"**. (ibid. 7 c). Ea mai subliniază că **„preotul unei comunităţi nu trebuie să intervină în comunitatea încredinţată altuia, ci trebuie să se sfătuiască cu acest alt păstor şi cu toţi ceilalţi păstori, pentru ca toate comunităţile să progreseze spre acelaşi ţel, acela al unei mărturii comune date lumii în care trăiesc"**.

Comisia mixtă notează pe urmă că **„problema originii şi existenţei Bisericilor catolice de rit bizantin însoţeşte Bisericile romano-catolică şi ortodoxă dinainte de începutul dialogului lor şi a fost prezentă constant de la începutul acestui dialog". Modul în care vor fi capabile să caute împreună o soluţie, va fi un test al solidităţii bazelor teologice puse deja şi care ar trebui dezvoltate"** (ibid. 5).

*

Tot ceea ce a fost spus împreună la Freising acum un an, astăzi este încă valabil pentru Biserica ortodoxă, care este ferm convinsă că raporturile sale cu Biserica soră de la Roma pot şi trebuie să se dezvolte pe bazele acestei **„eclesiologii a comuniunii"**, dorită de asemenea de conciliul Vatican II. Între altele, Biserica Ortodoxă crede că aceste dificultăţi ale relaţiilor dintre Biserici nu trebuie să devină un motiv pentru a întrerupe dialogul; din contră, ea crede că dialogul devine tot mai necesar cînd survin probleme ce pot fi rezolvate doar printr-un dialog sincer şi cu dorinţa de a depăşi aceste divergenţe.

Prin urmare, în acest spirit şi pe bazele unei eclesiologii a „Bisericilor surori", Biserica romano-catolică şi Biserica Ortodoxă, asociate fraţilor protestanţi, sînt astăzi chemate să depună o muncă uriaşă pentru reevanghelizarea credincioşilor lor în cadrul unei noi Europe unite.

Le este oferită astfel o ocazie unică de a da mărturie împreună în faţa celor ce-i privesc în spirit critic şi care sînt gata să semnaleze şi să utilizeze cel mai mic semn de rivalitate. Ortodoxia se gîndeşte deci că este o preţioasă ocazie de a dovedi lumii care se îndoieşte că, în ciuda „greşelilor săvîrşite", evocate recent la Saint-Jacques de Compostella şi în această adunare, nu există nici o dorinţă de a restaura structurile trecutului, că tentaţia de „exclusivism soteriologic" aparţine unei epoci trecute ,că confesionalismele sînt definitiv surmontate şi că, în sfîrşit, nu numai că sîntem „Biserici surori" ci şi că acţionăm în acest sens, căutînd în toate împrejurările mijloace ale dialogului şi colaborării.

Ortodocşii cred sincer că această mărturie comună este posibilă dacă există respect mutual şi încredere reciprocă, dacă se ţine cont de sensibilitatea şi priorităţile pastorale ale fiecărei Biserici, dacă se vine în întîmpinarea unora de către ceilalţi în vederea unei predicări mai dinamice a Evangheliei printre popoarele europene, predică ce răspunde marilor provocări istorice pe care le pun schimbările rapide şi noile situaţii din Europa.

Cultura europeană contemporană este în impas; pe viitor ea va pune o problemă ce este comună tuturor Bisericilor din Europa şi este o realitate superioară ce reconciliază Bisericile într-o mare măsură, într-o modestă şi comună căutare a responsabilităţilor lor. Numai într-un efort ecumenic susţinut Bisericile ar putea să proclame cu eficacitate adevărul universalităţii eclesiale, singurul răspuns care poate unifica viaţa agitată a omului european de astăzi; ele ar putea răspîndi imaginea unei „Împărăţii" şi a unui „mod adevărat de existenţă" în căutarea unei vieţi personale şi sociale, puternic secularizată în Europa contemporană; în sfîrşit, ele ar putea să aducă concepţia lor dinamică despre istorie şi să dea un răspuns celor care se îndoiesc de modul în care politica şi economia sînt folosite în Europa.

Ortodocşii apreciază că unitatea şi acţiunea comune Bisericilor este cel mai mare semn de dat pentru o nouă evanghelizare a Europei.

(SOP nr. 164, ianuarie 1992)

„Ortodocşi şi catolici în Rusia: în căutarea unui consens*

Punctul de vedere catolic

Mons. Francesco COLASUONNO

Refuzul Bisericii ortodoxe ruse de a trimite reprezentanţi la sinodul de la Vatican a mîhnit pe toţi catolicii. Acest fapt, şi altele încă, sînt o do-

* După refuzul Patriarhiei Moscovei de a trimite reprezentanţi la sinodul catolic asupra Europei, desfăşurat la Roma la sfîrşitul anului 1991, hebdomadarul MOSKOVSKIE NOVOSTI a cerut nunţiului apostolic Francesco COLASUONNO, reprezentant al Sfîntului Scaun în Rusia şi mitropolitului CYRIL de Smolensk, responsabil cu relaţiile externe ale Patriarhiei Moscovei, să comenteze starea actuală şi perspectivele dezvoltării raporturilor între Biserica Ortodoxă şi Biserica Catolică pe teritoriul fostei U.R.S.S.

vadă a fricţiunilor dintre cele două Biserici, ale căror cauze trebuie să le clarificăm.

Acum doi ani relaţiile noastre erau frăţeşti, întîlnirile se desfăşurau într-un autentic spirit ecumenic. În prezent, relaţiile sînt mai puţin călduroase. Pare că aceasta să se fi produs în momentul în care Biserica greco-catolică, interzisă altădată, a obţinut, după aproape 40 de ani de clandestinitate, un statut legal pe teritoriul fostei URSS. Credincioşii acestei Biserici — şi numărul lor este considerabil — au făcut totul pentru a obţine restituirea imobilelor aparţinînd acestei Biserici înainte de 1946, anul Conciliului de la Lvov de tristă amintire şi care au fost atribuite Bisericii Ortodoxe.

Recunoaşterea, de către papă, a diocezelor catolice de rit oriental şi ridicarea de noi dioceze, de rit latin, pe teritoriul URSS a complicat mai mult situaţia. La începutul anului trecut, 10 episcopi ai Bisericii greco-catolice au fost legalizaţi şi 5 episcopi ai Bisericii romano-catolice au fost desemnaţi în Ucraina. În primăvara trecută, Sfîntul Părinte a desemnat doi noi episcopi în Letonia, doi episcopi în Bielorusia, doi administratori apostolici pentru Rusia şi unul pentru Kazakhstan. Totodată, şi eu o declar în mod răspicat, aceste acţiuni nu au adus nici un prejudiciu drepturilor şi sferelor de influenţă a Bisericii ortodoxe în Ucraina, în Bielorusia şi în Rusia. Au existat de mult timp în aceste ţări persoane de confesiune catolică, dar, pînă în timpurile din urmă, nu aveau parohii, nici biserici, nici preoţi. Chiar azi, cînd situaţia s-a îmbunătăţit, există mai puţine biserici catolice decît înainte: astfel, la Sanct Petersburg, existau, în anul 1920, 13 biserici catolice, faţă de 2 la ora actuală; la Moscova 3 faţă de 1; în Siberia 44, faţă de 4.

Obiectivul major al Bisericii catolice este de a satisface nevoile spirituale ale credincioşilor. În această privinţă, au fost create parohii chiar acolo unde nu au existat altădată, ca în Kazakhstan. Evenimentele crude i-au obligat pe germani, polonezi, lituanieni — printre care catolicii sînt destul de numeroşi — să-şi schimbe, împotriva voinţei lor, locul de rezidenţă (domiciliul). Se poate, totuşi, nota că Biserica Ortodoxă Rusă creează şi ea parohii acolo unde nu existau înainte: în ţările Europei şi Americii, unde au emigrat persoane de confesiune ortodoxă.

Noi căutăm în mod sincer să restabilim raporturi frăţeşti între Bisericile ortodoxă şi catolică, să înlăturăm contradicţiile ce apar între ele. Acest lucru ar putea fi urmat de întîlniri regulate între reprezentanţii celor două Biserici, care ar permite ajungerea la un acord asupra problemelor în litigiu, într-o ambianţă de sinceritate şi prietenie.

Punctul de vedere ortodox
Mitropolitul CYRIL de Smolensk.

În anii 1960, în ciuda unui nou val de persecuţii împotriva Bisericii în ţara noastră, s-a născut speranţa de a restabili unitatea creştină: clerul Bisericii ortodoxe ruse a stabilit relaţii cu clerul catolic din diferite ţări şi s-a putut instaura un dialog teologic. Aceste întîlniri cu fraţi care trăiesc în libertate au fost deosebit de importante pentru noi. Precis în această pe-

rioadă Vatican II a declarat că el considera Biserica ortodoxă ca egală pentru că în ea este prezent harul divin.

Situaţia s-a schimbat însă cînd Biserica greco-catolică, recîştigîndu-şi drepturile în Ucraina occidentală, a privat practic pe creştinii ortodocşi de bisericile şi de bunurile lor. Aceste biserici au fost „oferite amabil" Bisericii noastre de către Stalin şi parohiile au fost „ataşate" cultului ortodox din ordinul regimului. Biserica rusă n-a propovăduit o „cruciadă" împotriva fraţilor săi catolici. În momentul în care Biserica greco-catolică a încetat să existe legal, numeroşi uniţi au decis să se alăture Bisericii ortodoxe. Cu atît mai bine, căci o parte considerabilă a vechilor parohii au fost salvate de profanare, copiii au primit botezul, milioane de tineri au primit o educaţie teologică.

Astăzi, salutînd restabilirea drepturilor legitime ale Bisericii greco-catolice, ne amintim că milioane de ortodocşi trăiesc în Ucraina occidentală. Eu sînt dezamăgit că greco-catolicii, care au suferit mult timp pe nedrept, fac acum pe alţi creştini să sufere. Problema nu se poate rezolva decît pe baza unei recunoaşteri a existenţei comunităţilor ortodoxe şi greco-catolice, fiecare avînd dreptul de a exista şi de a avea biserici. Bisericile trebuie să fie repartizate echitabil, în funcţie de libera expresie a dorinţei credincioşilor, majoritatea preocupîndu-se în mod frăţesc de minoritate.

Un alt fapt a complicat mai mult relaţiile noastre cu Biserica catolică. In Rusia şi mai ales la Moscova, în Siberia şi în Extremul Orient, misionarii catolici se comportă ca şi cum s-ar găsi printre păgîni pe care trebuie să-i convertească şi numai la catolicism. Pe noi, membri ai clerului ortodox, aceşti misionari refuză chiar să ne întîlnească. Trebuie, deci, să considerăm că principiile ecumenice ale Conciliului Vatican II rămîn totdeauna în vigoare? Dacă Bisericile noastre sînt egale în faţa lui Dumnezeu şi conduc în aceeaşi măsură la mîntuirea veşnică, convertirea unui ortodox la catolicism este o absurditate.

Biserica noastră respectă libertatea de a predica, dreptul fiecăruia de a-şi schimba convingerile. Dar fidelitatea în raporturile frăţeşti pe care le avem de mulţi ani cu romano-catolicii nu ne îngăduie ca, de exemplu, să deschidem o parohie oriunde într-o ţară catolică nu în scopul de a răspunde trebuinţelor pastorale ale credincioşilor ruşi ci în acela al convertirii catolicilor la ortodoxie. Clerul nostru care îşi exercită ministeriul în ţările occidentale printre emigraţia rusă, menţine contacte permanente cu clerul catolic şi caută să menţină raporturi frăţeşti între cele două Biserici.

În ciuda acestor probleme, eu cred în tăria promisiunilor Mîntuitorului privind unitatea ucenicilor Săi. De aceea, sînt convins că o poziţie de principiu în dialogul bilateral este incompatibilă cu ura sălbatică faţă de catolici, care ia amploare printre o parte dintre credincioşii noştri. A simţi ură nu înseamnă „a lupta pentru ortodoxie". Ura este un păcat elementar de care trebuie să ne căim.

Numai Vaticanul II a recunoscut Bisericile catolică şi ortodoxă ca Biserici surori. Teologii ortodocşi, în marea lor majoritate, au recunoscut şi recunosc validitatea tainelor în Biserica catolică. Aceasta înseamnă că orice trecere de la ortodoxie la catolicism şi invers este o eroare şi distruge încrederea între Biserici. Nădăjduiesc din inimă că Bisericile noastre slujesc

împreună oamenilor — fără rivalitate sau concurență ci într-ajutorîndu-se frățește.

(SOP nr. 165, februarie 1992)

Biserica Ortodoxă în fața prozelitismului catolic și în conflictul iugoslav*

— Cine este la originea sinodului care s-a ținut la Constantinopol luna trecută? Noi am auzit că a fost convocat la cererea patriarhului sîrb Pavel.

— Convocarea acestui sinod al șefilor Bisericilor autocefale și autonome a fost concretizată de patriarhul ecumenic la cererea patriarhului nostru și a altor cîțiva. Este o tradiție seculară ca astfel de inițiative să vină din partea patriarhului ecumenic, care se bucură de o întîietate de onoare printre toți patriarhii ortodocși. Această întîietate nu este, evident, un caz de întîietate jurisdicțională romană, o putere, dar nu este totuși un cuvînt lipsit de orice sens. De altfel, un sinod asemănător s-a ținut, într-un cadru mai restrîns, în 1948 la Moscova, acum o jumătate de secol.

— Care au fost motivele convocării acestui sinod?

— Mai întîi pentru motive interne, proprii naturii însăși a Bisericii, care este misionară și din responsabilitatea ce-i revine față de tentativele spirituale care se manifestă astăzi în Europa de Est și pretutindeni în lume, după căderea sistemelor totalitare și a tuturor ideologiilor antropocentrice. Nu este vorba numai de comunism ci, în egală măsură, de orice tentativă de a rezolva problema omului fără Dumnezeu sau chiar împotriva lui Dumnezeu.

Motivația externă care a determinat convocarea acestui sinod este comportarea neașteptată a Bisericii romano-catolice ,la fel ca cea a anumitor comunități fundamentaliste protestante, care nu sînt membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în țările foste comuniste. Este o provocare la care noi a trebuit să răspundem.

Dorința de expansiune catolică

— Ce subînțelegeți dumneavoastră prin comportamentul romano-catolic?

— Se subînțelege, în mod concret, dorința de a răspîndi structura sa ecleziastică în țări tradițional ortodoxe. Un episcop rus a dat ca exemplu faptul că patrusprezece parohii romano-catolice au fost fondate în ultima vreme, dintre care numai două au preoți, veniți din Polonia, căci în această regiune nu există preoți localnici. La întrebarea: în ce limbă vor celebra Liturghia, în poloneză sau în lituaniană, din cauza prezenței unei mici comunități lituaniene, autoritățile catolice au răspuns: în rusă. De ce în rusă, fiindcă rușii din regiune sînt exclusiv ortodocși? Răspuns: Pentru toți cei care vor veni aici.

---

* Reproducem un fragment din amplul interviu acordat de episcopul Irineu de Backa hebdomadarului MIN din Belgrad, în care denunță cu vigoare „prozelitismul romano-catolic din Europa de Est și din Orientul Mijlociu", atitudine pe care o consideră contrară spiritului Conciliului Vatican II și teologiei „Bisericilor-surori".

Pentru noi, este o tentativă evidentă de expansiune şi de creare a unei structuri bisericeşti paralele. Astfel se îndepărtează de spiritul Conciliului Vatican II, Conciliul a recunoscut Biserica Ortodoxă ca Biserică-soră, posedînd Harul mîntuitor în plenitudinea sa şi la care, în caz de urgenţă, credincioşii catolici pot cere împărtăşania, care este deplinătatea (summum-ul) vieţii spirituale. De asemenea, s-a recunoscut ca necesară (la Vatican II) începerea unui dialog cu ortodocşii în vederea unei uniuni plenare şi veridice în Sfintele Taine şi în viaţa spirituală.

— Se pune din nou problema prozelitismului?

— Vatican II, ca şi numeroase decizii post-conciliare, au condamnat, în mod oficial, teoria şi practica prozelitismului, considerat ca o formă de violenţă spirituală. Or, politica actuală a Bisericii catolice face elogiul deciziilor Conciliului II Vatican, pe cînd în practică se îndepărtează de spiritul şi direcţia dată de acest sinod. Experienţa secolelor precedente — uniatismul forţat, ca model hibrid de uniune, niciodată acceptat de ortodocşi — ar fi trebuit să arate Bisericii catolice că în momentele istorice foarte dificile, atunci cînd ortodocşii păreau foarte vulnerabili, n-a fost niciodată vorba de o unire papocentrică.

Ortodocşii îşi pun o mare nădejde în dialogul început între două comisii de teologi eminenţi, ortodocşi şi catolici, în cadrul mişcării ecumenice. Dar, apoi, ne-a parvenit de la Vatican un comentariu ce explică faptul că opinia comisiei catolice despre inadmisibilitatea uniatismului ca mod de gîndire face parte numai din discursul teologic şi că acesta nu obligă cu nimic politica bisericească a Curiei romane. În concluzie, ţările tradiţional ortodoxe rămîn pentru Curia romană **terra missionis** (pămînt de misiune).

— Doriţi să spuneţi că acţiunea Bisericii romano-catolice este ceva nou pe teritoriile ex-URSS?

— Da, este ceva nou! Biserica catolică profită, pentru a-şi desfăşura prozelitismul, de căderea sistemului totalitar care, în ciuda răului pe care l-a cauzat, a fost mult timp un obstacol în calea realizării planurilor sale. Astfel, ea intensifică astăzi extinderea uniatismului în Europa de Est şi în Orientul Mijlociu.

Biserica catolică se dezvoltă cu o deosebită intensitate în Ucraina occidentală, în Galiţia, în România, în Slovacia orientală, în Palestina, în Siria şi în Liban. Şi pentru a reuşi, catolicii se servesc de o retorică perfidă şi totodată necreştină, asimilînd ortodoxia ruşilor şi pe ruşi comuniştilor. Astfel profită de amărăciunea şi sărăcia spirituală a unei populaţii care va face responsabilă, pentru suferinţele ei, Biserica Ortodoxă.

Vreau să vă mărturisesc că cea mai mare parte a teologilor, cît şi conducătorii Bisericilor Ortodoxe sînt convinşi că aceasta este poziţia papei, căci fără aprobarea sa ar fi fost imposibilă o asemenea acţiune. Trebuie să spunem că există o nemulţumire chiar în rîndul teologilor romano-catolici — şi aceasta o pot mărturisi cu certitudine — în privinţa căii luate de Biserica lor.

— Se poate să ne opunem acestei atitudini agresive a Bisericii catolice?

— Da, totul este posibil, folosindu-ne de mijloacele spirituale utilizate de secole. Aceste mijloace pot părea derizorii, dar în realitate sînt singurele ce pot fi realmente eficace.

— A fost evocat rolul parţial al Vaticanului în conflictul iugoslav?

— Noi ne-am ocupat mai mult de problemele noastre decît de cele asemănătoare din alte regiuni. În mod unanim ne-am exprimat profundul regret pentru conflictul fratricid dintre sîrbi şi croaţi. În raportul oficial al Sinodului nu am făcut o analiză amănunţită a cauzei acestui război şi a celor vinovaţi de el, cu toate că rolul Romei în acest conflict şi litigiile istorice au fost clare pentru toată lumea (. . .).

(SOP nr. 167, aprilie 1992, p. 16—18)

Traducere de Diacon lector Pavel Cherescu

PROTOPOP STAVROFOR EMILIAN CIORAN:
„Şapte generaţii de preoţi şi profesori din aceeaşi familie: Barcianu"
Sibiu, 1955 (1991), 136 pagini + 12 reproduceri

În anul 1955, cînd protopopul Emilian Cioran încheia gata de tipar studiile cuprinse în această cărticică, n-a avut bucuria s-o vadă şi tipărită. Se ştie că în 1957 dînsul a şi închis ochii. Cei doi fii, care au rămas în viaţă, vestitul eseist şi filosof Emil Cioran şi avocatul Aurel Cioran, s-au gîndit să aducă ei la îndeplinire această ultimă dorinţă a părinţilor lor şi anume ca pe un omagiu de cinstire a faptelor luminoase evocate în aceste pagini. Şi astfel, după alergări destul de anevoioase făcute îndeosebi de Aurel Cioran (desigur cu ştirea şi ajutorul fratelui), cele peste 400 de exemple ale cărţii au ajuns în mîinile multora din cei care au cunoscut această vrednică familie. Se ştie, zicea în prefaţă autorul cărţii, „a mai existat o asemenea cunună de preoţi şi protopopi, deci o „dinastie de 6 preoţi" (e vorba de familia Radu Tempea, din care unul ne-a lăsat şi cunoscuta Cronică), dar în cîte astfel de familii vor fi existat, dinastii de preoţi cu arbore genealogic şi mai bogat decît acestea?" Şi tot în prefaţă, autorul ne mai precizează că în decursul veacurilor în comuna Răşinari se potriveau să fie cîte 9 preoţi: pînă slujea unul săptămîna sa, apoi în 8 săptămîni, acel preot putea străbate nu numai ţara aceasta, dar şi încă alte două.

Dintre cei şapte preoţi „Barcianu" din Răşinari în mod deosebit s-au distins cei de sub numerele 2, 6 şi 7.

Protopopul Sava Popovici cel Bătrîn (1768—1808) s-a remarcat mai întîi printr-o predică rostită în limba germană în anul 1792, în care se subliniază continuitatea poporului român pe aceste meleaguri, dar faima lui a crescut şi mai mult prin talentul şi pasiunea cu care copia şi ilustra manuscrise cu conţinut liturgic, istoric (între ele două cronici şi „Învăţăturile lui Neagoe Basarab"), popular („Alixăndria"), dar mai ales cele de educaţie morală, cum sînt „Păşunea oilor celor cuvîntătoare", „Minunile Precestii" (4 exemplare!) şi să nu uităm „Statutele sau pravilele legilor săseşti". Părintele Cioran mai aminteşte că atît pînă a trăit, cît şi după ce murise Sava Popovici cel Bătrîn, avusese obiceiul de a sta într-ajutor, „lucrul" început de Bătrîn se continua de ceilalţi, dovadă că la bisericile din Răşinari a existat şi şcoală de copişti.

Vrednicia popii Sava Popovici Barcianu (1814—1879), cel de sub numărul 6, constă îndeosebi în alcătuirea de manuale şcolare pentru tineret. Cunoscător al mai multor limbi străine, dar în primul rînd învrednicindu-se de îndrumarea imediată a mitropolitului Andrei Şaguna, Sava s-a dovedit a fi dat cele dintîi şi cele mai bune cărţi de şcoală începînd de la Abecedare, Aritmetică, Gramatică, Istorioare morale, toate în cîte 2—3 ediţii. Cu timpul au apărut şi alte manuale (Boiu, Soan, Popescu etc.), aşa că pentru a nu supăra sensibilitatea înaltelor foruri pedagogice ale vremii, Sava s-a retras,

dedicîndu-se parohiei și manualelor de gramatică germană, dicționare german-român și român-german, la continuarea cărora va contribui și fiul său Dr. Daniil Barcianu. Aici mai amintim publicarea cuvîntării adresată credincioșilor săi din Rășinari (datată 11 iunie 1808) descriind participarea în calitatea de secretar al Adunării Naționale de la Blaj pînă la Viena, iar în continuare se anexează 7 epistole pline de interesante stări de lucruri din Țara Românească și Moldova unde se afla ca preot militar în anul 1865.

În sfîrșit, despre profesorul și memorandistul Dr. Daniil P. Barcianu (1847—1903), sub nr. 7, care și-a dus viața ca într-o rugăciune neîntreruptă și care s-a ridicat cu gîndul mereu întrebîndu-se dacă va corespunde sau nu așteptărilor fixate de marele mitropolit Andrei, pentru un astfel de om cu greu se vor găsi cuvinte mai potrivite decît cele rostite în cinstea acelui mare ierarh cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la moartea lui: „din sicriul acestui bărbat vor răsări pentru noi nepieritoare îndemnuri pentru tot ce e bun, frumos și adevărat, pentru tot ce duce spre a Bisericii mărire și spre a neamului înălțare, fericire și strălucire".

Desigur, părintele Cioran n-a uitat să spună că în veacurile de demult preoții din Rășinari (ca și cei din Brașov și Bistrița) au ajuns să facă muncă și de tălmaci între locuitorii de pe o parte și de pe cealaltă a munților Carpați, de aceea și această cărțulie își are însemnătatea ei: că nu ne lasă nepăsători față de valorile trecutului românesc. Iar dacă unul din fiii părintelui Cioran a ajuns să guste acolo, la Paris, taine nespus de adînci ale slovelor franțuzești, bucuria unor astfel de „compoziții" este cu atît mai deplină.

Pr. prof. T. Bodogae

Jacques Briend, DIEU DANS L'ÉCRITURE, Les Editions du Cerf, Paris, 1992, în col. „Lectio Divina", nr. 150, 136 p.

Preotul Jacques Briend este profesor de Vechiul Testament la Institutul Catolic din Paris și director al „Diplomei Superioare de Studii Biblice". Incepîndu-și activitatea didactică în anul 1974 va îmbina activitatea de la catedră cu cea practică, respectiv arheologică, fiind prezent în anul 1976 în Țara Sfîntă ca asistent în campania arheologică condusă de R. de Vaux. Mai tîrziu el însuși va conduce mai multe campanii arheologice, fapt continuat și în prezent.

Dintre lucrările publicate amintim: „Biblie et arheologie en Josué 6, 1—8, 29. Recherches sur la composition de Josué 1—12" Paris, 1978; Israël et Juda, vue par les textes du Proche Orient Ancien, Paris, 1980; Israel et les nations d'après les textes du Proche-Orient ancien, Paris, 1989 (împreună cu A. Seux); Le Livre de Jérémie, (în „Cahiers Evangiles 40, 1982); Tradition et thèologie dans l'Ancien Testament", Paris, 1982 („Lectio Divina", nr. 108). Pe lîngă aceste lucrări a publicat un număr de aproximativ 50 de articole în diferite publicații, „Dieu dans l'Écriture", de care ne vom ocupa în cele ce urmează, este ultima lucrare a profesorului Jacques Briend, care are la bază un curs ținut în fața studenților în anul universitar 1988—1989.

Partea întîi a lucrării, intitulată: „**Experienţa** lui **Dumnezeu**", prezintă experienţa făcută de trei figuri emblematice, Ilie, Moise şi Samuel. Toate realităţile care raportează această experienţă au puncte comune şi trăsături specifice. Confruntarea lor ne permite să găsim un Dumnezeu liber, care nu poate fi văzut, şi din această cauză reprezentat, un Dumnezeu pe care nu-L vom putea descoperi desăvîrşit, deşi El se apropie atît de mult de om.

În capitolul I „**Ilie şi experienţa lui Dumnezeu**", autorul urmărind etapele studierii unui text (delimitare, traducere, critică textuală, critică literară, exegeză şi lectura teologică) face o cercetare a coerenţei din 1 R. 19, 1—18 (citeşte 3 R. 19, 1—18) oprindu-se asupra teofaniei din v. 11—12. Dacă în v. 9 este focalizată experienţa lui Ilie numai sub aspect auditiv, descrierea teofanică a celor două versete şi deci „trecerea" lui Dumnezeu, „nu este o veritabilă teofanie?". Dumnezeu nu este nici în foc, nici în putere, ci în mijlocul unei „voix de fin silence" (traducerea autorului după originalul ebraic). „Vocea de sfîrşit de tăcere", expresie paradoxală, ne arată „modul prezenţei lui Hristos la om" (p. 37), o experienţă care poate fi propice pentru orice credincios, deşi ea poate prezenta grade şi să se realizeze în circumstanţe diferite. În v. 17—18 Ilie face experienţa unui cuvînt care este „putere şi viaţă", iar în v. 24 şi 38 experienţa unui Dumnezeu puternic. Trebuie să remarcăm eşecul misiunii sale şi care va contribui la întrariparea misiunii sale. „Pluralitatea imaginilor lui Dumnezeu în 1 R. 19 nu este întîmplătoare: fiecare lasă să se întrevadă ceva despre Dumnezeu fără a epuiza misterul" (p. 38).

Teofania din Ex. 33, 18—21, care redă experienţa lui Moise constituie capitolul II intitulat „**Moise şi trecerea lui Dumnezeu**". Această teofanie este foarte departe, din punct de vedere narativ, de revelaţia „vocii de sfîrşit de tăcere" care se manifestă la Ilie, dar experienţa de pe munte nu este singura de care a beneficiat Moise. Experienţa rugului arzînd (Ex. 3, 1—5) este alta unde elementul vizual este predominant. Tradiţia biblică vorbeşte de o intimitate între Dumnezeu şi Moise, dar „această intimitate se manifestă de obicei sub forma unei experienţe auditive şi nu printr-o experienţă vizuală" (Ex. 33, 1 ş. u.) (p. 45). „Elementul vizual şi elementul auditiv sunt aici foarte bine articulate; vocabularul este acelaşi ca cel întîlnit în Num. 12, 8" (p. 47), dar cum spune H. Urs von Balthasar (**La Gloire et la Croix**, t. III, Théologie, l'Ancienne Aliance, Paris, 1974, p. 41), „omul percepe prezenţa într-o formă mai mult resimţită decît văzută". Îl putem, deci, experia pe Dumnezeu; „experienţa lui Dumnezeu atinge în această lume o limită" (p. 47), căci „a vedea pe Dumnezeu implică moartea" (p. 49). Făcînd o paralelă cu experienţele lui Gedeon, care a văzut numai îngerul lui Dumnezeu, faţă către faţă (Jud. 6, 22—23), Monoah, tatăl lui Samson (Jud. 13, 22—23), Isaia (6, 5) şi Iacov (Gen. 32, 31), autorul afirmă o prezenţă a lui Dumnezeu „care poate îmbrăca diferite modalităţi". În afară de Scriptură misticii sunt pentru a mărturisi. Morbe vede numai spatele lui Dumnezeu (v. 23) deoarece este stabilită o limită, „distanţa între Dumnezeu şi om nu poate fi depăşită. Trecerea lui Dumnezeu este deodată majestuoasă şi terifiantă şi este nevoie ca Dumnezeu însuşi să asigure protecţia lui Moise" (p. 49).

Capitolul III **„Samuel și experiența lui Dumnezeu"** prezintă exegeza 1 S 3. Pentru Samuel care este nacar (=tînăr) experiența lui Dumnezeu este afirmată, dar nu descrisă „aceasta pentru că Dumnezeu nu este reprezentabil" (p. 67). Dumnezeu vorbește în tăcere; „relatarea pune în relief rolul meditației umane" (p. 68).

În partea a II-a autorul încearcă să precizeze cum ne vorbește Scriptura despre Dumnezeu, care este limbajul folosit în Sf. Scriptură, fără ca să părăsească terenul experienței, acela al perceperii lui Dumnezeu. „Dumnezeu este tată?" De ce nu l-am putea numi mamă atunci cînd este veritabilă mamă a lui Israel. „De ce Dumnezeu se ascunde? Experiența lui Dumnezeu este cea a absenței Sale?" Apoi: „Ce vrea să spună Scriptura cînd afirmă că Dumnezeu este incomparabil? Este o banalitate? O afirmație intransigentă? Într-un cuvînt, care este valoarea teologică a incomprehensibilității divine?" Iată întrebări, pe care și le pune autorul și la care încearcă să răspuntă în această a doua parte a lucrării.

Capitolul IV **„Maternitatea lui Dumnezeu în Biblie"** a fost sugerat de acei autori, care influențați de teologia feministă, afirmă că Dumnezeu poate fi numit atît de bine „Mamă", deci că Dumnezeu ar fi feminin. „Este adevărat, spune autorul, că desemnarea lui Dumnezeu ca tată în Vechiul Testament este cantitativ insuficientă" (p. 72) și ea este folosită în texte tîrzii, postexilice, dar „Dumnezeu nu este numit direct mamă" (p. 71). Deși amintește textele din Is. 40—55 care constituie baza studiilor recente despre maternitatea lui Dumnezeu (vezi: M.J. Gruber, The Mother of God in Secand Isaiah, R.B. 90, 1983, p. 351—359; J. J. Schmitt, The Mother of God and Zion as Mother, R.B. 92, 1985, p. 557—569) consideră că alte texte ar fi „o cale mai sigură pentru a descoperi maternitatea lui Dumnezeu în Scriptură plecând de la verbe strict materne ca „a concepe, a zămisli" sau „a naște" (p. 74). Ori, adepții feminismului lui Dumnezeu se folosec de termenul ebraic rahamim (=milă), o caracteristică feminină pentru că se trage din rădăcina rhm care desemnează sînul matern, uterul. Făcînd, deci analiza rădăcinilor verbale din textele (Num. 11, 11—15; Dt. 32, Ps. 90; Iov. 38) în care Dumnezeu este numit „mamă a lui Israel", J. Briend trage o primă concluzie: „este imposibil de a urma teza lui M.J. Gruber (din art. cit. mai sus n.n.) tema maternității divine și care trage din această situație consecințe contrare" (p. 83). „În religia lui Israel masculinitatea este o valoare pozitivă cu care Divinitatea a încercat să se identifice, în timp ce feminitatea este o valoare negativă cu care Divinitatea refuză să se identifice" (p. 83—84). Dacă vorbind despre Dumnezeu folosim un limbaj uman, nu putem „să-L închidem pe Dumnezeu în acest limbaj. Pe baza datelor biblice Dumnezeu nu este nici masculin, nici feminin, deși I se atribuie calități atît masculine cît și feminine. Imaginea de Dumnezeu pe care o purtăm în noi este marcată de experiența noastră personală, fie bărbat fie femeie, și această imagine poate să se convertească dacă am închis-o în masculin sau feminin. Dumnezeu nu este măsurat prin experiența noastră umană și deci prin limbaj". (p. 88). Folosirea unui limbaj feminist cu privire la Dumnezeu nu-și găsește nicidecum o argumentare în Vechiul Testament.

În capitolul V „Dumnezeu ascuns", autorul încearcă să sublinieze că accesul la misterul divin comportă o limită care ţine de statutul credinciosului în această lume. Mărturia psalmilor este aici o dată în plus preţioasă deoarece ne introduce pe cărările rugăciunii unde credinciosul oscilează în anumite momente între încredere şi îndoială.

Făcînd analiza, pe cîteva pagini (99—109), a expresiei „Dumnezeu îşi ascunde faţa" (care apare de 12 ori în Psalmi şi în alte cărţi profetice — Mi. Is. Jr. Ez. şi în Dt. 31, 17—18; 32, 20) şi contrar expresiei lui Pascal „Deus absconditus", autorul vorbeşte de un „Deus revelatus", care în experienţa lui Israel „ia iniţiativa de a se manifesta şi de a se face cunoscut" (p. 109). Psalmistul rosteşte destul de des această expresie deoarece „ar fi vrut ca Dumnezeu pe care el îl mărturiseşte ca mîntuitor să intervină imediat" (ibid.). Ori „credinciosul trebuie să accepte, dacă i se cere, să intre în această zonă de turbulenţă în care oscilează între încredere şi îndoială fără a pune pe Dumnezeu în situaţia de a răspunde imediat" (p. 110).

Capitolul VI „Incomparabilitatea lui Dumnezeu", analizează expresiile literare ale incomparabilităţii lui Dumnezeu din cîntarea Annei (1 S 2, 2) şi din 1 S. 10, 2 şi Ex. 8,6. Autorul vorbeşte despre „negaţia comparativă": „Nimeni nu este sfînt ca Domnul, căci nu este altul afară de Tine; şi nimeni nu e puternic ca Dumnezeul nostru". (1 S. 2, 2) „Incomparabilitatea ar putea să nu fie decît o formulă de limbaj" (p. 123), temă care intră în uzul curent în scrierile biblice începînd cu exilul.

Toate acestea afirmă unicitatea lui Dumnezeu. „Incomparabilitatea lui Dumnezeu se situează în acest larg orizont în care se exprimă credinţa monoteistă a lui Israel" (p. 124). „Incomparabilitatea este o manieră de a mărturisi pe Dumnezeul unic". (Dt. 6, 4) (p. 126).

Cartea profesorului J. Briend ne oferă o lectură atrăgătoare şi chiar dacă uneori ea se adresează specialistului de cele mai multe ori încearcă să-l conducă pe cititor dincolo de limbajul direct al Sf. Scripturi la spiritul ei; ne face să trecem de la Teologia ca ştiinţă, la ceea ce este mai important, Teologia ca viaţă. Sarcina cititorului rămîne să aprofundeze adevărurile biblice citind Scripturile, îmbogăţindu-şi experienţa lui Dumnezeu pînă la limita maximă pe care o poate atinge omul în această viaţă.

Pr. drd. Aurel Pavel

Paris, 1992

VIAȚA BISERICEASCĂ

IN MEMORIAM

URME DIN TRECUT

ÎNSEMNĂRI, NOTE, COMENTARII

RECENZII

De îndreptat:

La Revista Teologică nr. 3 (iulie—septembrie) 1992, p. 72, titlul se va citi: Amenajarea și sfințirea . . .